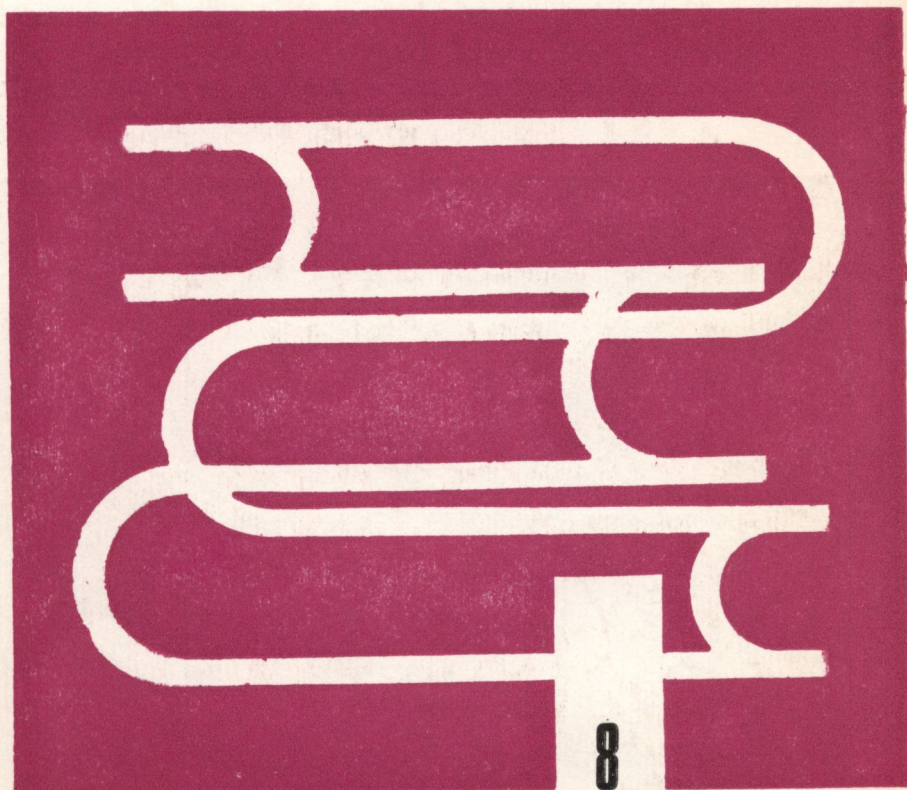

7 400(2)

KÖNYVTÁROS

KÖNYVTÁRSZAKKÖRNYEZET
KISZK

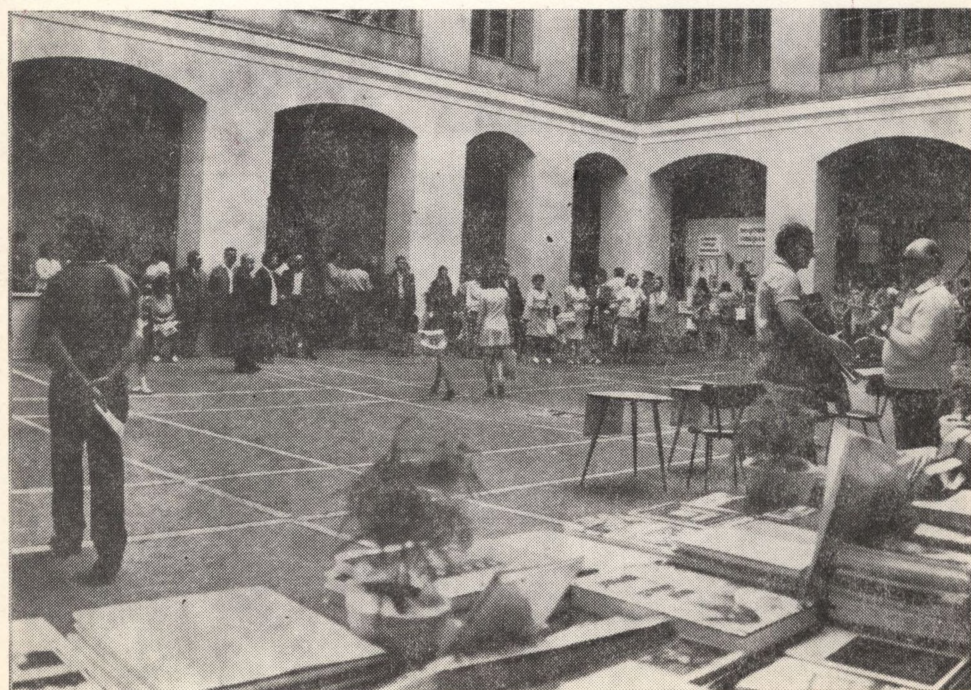
AUGUSZTUS

1973

Kölcsönözhető

Az ünnepi könyvhét alkalmából felállított könyvudvar a Szolnoki Megyei Könyvtár árkados udvarában. Beszámolóinkat lásd a 480. oldalon

TARTALOM

Az Olvasó népért mozgalom I. országos tanácskozása	443
DARVAS JÓZSEF beszéde	443
DR. SIMÓ JENŐ felszólalása	450
Felszólalások	452
B. NAGY ERNŐ: A társadalomtudományi gyűjtőköri együttműködés továbbfejlesztése	460
HORVÁTH TIBOR: Könyvtáros szemmel az USA-ban	464
BILLÉDI FERENCNÉ: A mezőgazdasági szakkönyvtárosi hivatásról	466
SZEPESINÉ DR. BENDA MÁRIA: Az orvosi könyvtári hálózat fejlődésének néhány kérdése	468
TÓTH GYULA: Kísérlet az irodalomkutatások országos hasznosítására	470
EVA ŠIKUROVÁ: L'udovit Vladimír Rizner (1849—1913). <i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>	472
Kérdezz — felelek	474
A könyvtárak életéből (<i>Baranyi Imre, Bagi János</i>)	476
Hírek	478, 482

TÁJÉKOZTATÓ

Könyvudvar Szolnokon (<i>Lengyel Gézáné</i>)	480
Az 500. évforduló megünneplése Borsod megyében (<i>Győri Erzsébet</i>)	481
Varga Nándor Lajos fametszetei és a könyvnyomtatás (<i>Arató Antal</i>)	483

KÖNYVEKRŐL

Az irodalomtudománytól a művészetfilozófiáig (<i>Varsányi Klára</i>)	484
Állatregények (<i>Vértesy Miklós</i>)	487
Turisták könyvei (<i>Csorba Csaba</i>)	490
Két Somogy megyei könyvtári kiadvány (<i>Dr. Draveczy Balázs</i>)	494

KÉZIKÖNYVTÁR

Hét évszázad magyar versei (<i>Levendel Júlia</i>)	495
VAJDA PÁL: Hungarian Pioneers of Printing Arts (<i>Sz. T.</i>)	496

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

HAVASSY PÁL—SALLAI ISTVÁN—TOMBOR TIBOR: Könyvtárépítési tapasztalatok (<i>Mezei György</i>)	497
GÁSPÁR ISTVÁNNÉ — SPÁNYI BALÁZSNÉ: Építészeti szakirodalomkutatás (<i>Dr. Tombor Tibor</i>)	498

BIBLIOGRÁFIÁK

Új Könyvek. Tárgyszómutató 1965—1969. (<i>Gyuris György</i>)	499
A Válasz repertórium (1934—38, 1946—1949) (<i>Pálvölgyi Endre</i>)	501

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	501
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	504

A borító hátlapján Fery Antal fametszete

Из содержания

Первое общегосударственное совещание движения „За читающий народ” (доклад, открывающий дискуссию и выступления) (443);
Erne B. Nagy: Вопросы дальнейшего развития сотрудничества в области комплектования книжного фонда по общественным наукам (460);
Tibor Horváth: США глазами библиотекаря (464);
Ференце Булледи: Мысли о профессии специализированных библиотекарей по сельскому хозяйству (466);
Сепешине д-р Мария Бенда: Несколько вопросов развития венгерских медицинских библиотек (468);
Гюла Тот: Попытка одной из комитатских библиотек поприемнени местных литературных исследований в общегосударственном масштабе (470);
Эва Шикурова (ЧСР): Деятельность словацкого библиографа J. V. Ризнера (1849—1913 гг.) (472);
 Издание о пионерах венгерского книгопечатания на английском языке (Рецензия о книге: P. Vajda: Hungarian Pioneers of Printing Arts) (496);
 опыт, приобретенный в строительстве венгерских библиотек (Рецензия о книге авторов Пала Хаваши, Иштвана Шаллаи и Тибора Томбора) (497).

Aus dem Inhalt

Die erste Landesberatung der Bewegung „Für das lesende Volk” (Diskussion - einleitender Vortrag und Beiträge) (443);
Erne B. Nagy: Fragen der Weiterentwicklung der Zusammenarbeit in der Koordination der gesellschaftswissenschaftlichen Sammelgebiete (460);
Tibor Horváth: Mit den Augen des Bibliothekars in den USA (464);
Frau F. Billédi: Gedanken über den Beruf des agrarwissenschaftlichen Fachbibliothekars (468);
Maria Szepesi-Benda: Einige Fragen der Entwicklung der ungarischen medizinischen Fachbibliotheken (468);
Gyula Tóth: Experiment einer Komitatsbibliothek zur Nutzbarmachung der örtlichen Literaturforschungen (470);
Eva Sikurová (CSR): Über die Tätigkeit des slowakischen Bibliographen L. V. Rizner (1849—1913) (472);
 Ein Buch in englischer Sprache über die Pioniere des ungarischen Buchdruckes (Vajda, Pál: Hungarian Pioneers of Printing Arts. Buchbesprechung (496);
 Ungarische Erfahrungen im Bibliotheksbau (Besprechung des Buches von Pál Havassy, István Sallai und Tibor Tombor) (497).

From the contents

First national conference of the For a People of Readers movement (opening address and contributions) (443);
Erne B. Nagy: Problems in further development of cooperative acquisition in the social sciences (460);
Tibor Horváth: With a librarian's eye in the USA (464);
Mrs Ferenc Billédi: Reflections on agricultural librarianship (466);
Mrs Szepesi, Dr. Maria Benda: A few aspects in the development of Hungarian medical libraries (468);
Gyula Tóth: Experiment of a county Library for nationwide utilization of local literature searches (470);
Eva Sikurova (CSR): A Slovakian bibliographer: L. V. Rizner (1849—1913) (472);
 Hungarian Pioneers of Printing Arts, by Paul Vajda. A review. (496).
 Hungarian experiences in library building, by Pál Havassy, István Sallai, and Tibor Tombor. A review. (497).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár igazgatója; **Billédi Ferencné,** a „Károlyi Mihály” Országos Mezőgazdasági Könyvtár munkatársa; **Csorba Csaba,** a Budapesti Történeli Múzeum munkatársa; **Dr. Draveczky Balázs,** a Központi Műzeumi Igazgatóság munkatársa; **Györi Erzsébet** a Miskolci Városi Könyvtár igazgatója; **Gyuris György,** a Szegedi Városi Somogyi Könyvtár munkatársa; **Horváth Tibor,** a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; **Lengyel Gézáné,** a Szolnoki Megyei Könyvtár munkatársa; **Levendel Júlia** újságíró; **Mezei György,** a Györi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; **B. Nagy Ernő,** a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; **Pál-völgy Endre,** az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; **Eva Sikurová,** a Cítatelnék, a szlovák könyvtárosok lapjának munkatársa; **Szepesiné dr. Benda Márta,** az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője; **Dr. Tombor Tibor,** az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetője; **Tóth Gyula,** a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; **Varsányi Klára** tanár; **Vértessy Miklós,** az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
 MINISZTERIUM
 LAPJA

INDEX: 25 449

Szerkesztő bizottság: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Györi Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezso, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. **Szerkesztő:** Páldy Róbert. **Szerkesztőség:** Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 451-758, 664-805. Postal cím: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Siklósi Norbert. **Kiadóhivatal:** Budapest VII., Lenin krt. 9—11. Telefon: 221-298. Levélcím: 1906. Postafiók 223.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint.

73.688 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

AZ OLVASÓ NÉPÉRT MOZGALOM I. ORSZÁGOS TANÁCSKOZÁSA

Nyíregyházán, a Bessenyei György Pedagógiai Főiskola helyiségeiben június 14—15-én rendezte meg a Hazafias Népfront és a Magyar Írók Szövetsége az Olvasó népért mozgalom I. országos tanácskozását, amelyen a Művelődésügyi Minisztérium és a tanácsok képviselői, írók, pedagógusok, könyvtárosok, könyvkiadók, könyvterjesztők, művelődési munkaközösségi kiküldöttek és a Hazafias Népfront számos vezetője és művelődési munkása vett részt. A tanácskozás házigazdái Szabolcs-Szatmár megye és Nyíregyháza város tanácsa, valamint a Pedagógiai Főiskola voltak.

A nagy jelentőségű művelődési eseményt *Dr. Tar Imre*, az MSZMP Szabolcs-Szatmár megyei bizottságának első titkára nyitotta meg. Köszöntötte *Bugár Jánosné*t, az MSZMP Központi Bizottságának tagját, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnökét, *Darvas Józsefet*, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának alelnökét, a Magyar Írók Szövetségének elnökét, *Dr. Simó Jenő* művelődésügyi miniszterhelyettest, *Rátki Andrást*, az MSZMP Központi Bizottság tudományos, közoktatási és kulturális osztályának munkatársát és a tanácskozás résztvevőit. Utalt arra, hogy a munkásmozgalom és a könyv kapcsolata kezdettől fogva szükségszerű és megbonthatatlan. Nem véletlen, hogy *Lenin* egy-egy ország fejlettségi színvonalának fokmérőjeként a könyvtárak állapotát és az olvasók számát vette tekintetbe. Itt azok vannak jelen — mondotta —, akiknek szívügye a nép műveltségének emelése. Ez az összejövétel közkinccsé teheti a mozgalom négy éve alatt szerzett tapasztalatokat, s ebből gazdagon meríthetnek pártmunkások, művelődési szakemberek, írók, pedagógusok, a kultúra minden terjesztője. A közös munkálkodás hozzásegíthet bennünket a könyvben található tudásanyag társadalmi méretű hasznosításához. Tettekre ösztönző, jó munkát kívánt a tanácskozásnak *Bessenyei György*, *Kölcsey Ferenc*, *Móricz Zsigmond*, *Krúdy Gyula* és *Váci Mihály* szűkebb pátriájában.

Dr. Tar Imre megnyitója után *Darvas József* mondotta el vitaindító előadását.

DARVAS JÓZSEF

A társadalmi erő öntevékenysége teheti népi művelődéssé a közművelődést

Az Írószövetség elnöke előadásának bevezetőjében utalt az Olvasó népért mozgalom céljaira és eddigi tapasztalataira, majd beszédét így folytatta:

— Meghirdetett alapelvünk volt, hogy ne egyszerűen csak az olvasók számának a növelésével törődjünk, hanem az *olvasás színvonalának* emelésével, a minőséggel is, mert nemcsak az a fontos, hogy olvasnak az emberek, hanem az is, hogy mit olvasnak, hogyan olvasnak, milyen mélységben tudják a könyvben felhalmozott szellemi értéket önmaguk számára hasznosítani. Már akkor világosan úgy fogalmaztunk, hogy a mi mozgalmunk nemcsak a szépirodalom propagálására törekszik, hanem a szakirodalom, az újságolvasás, a folyóiratolvasás és az olvasási kultúra mindenfajta területének fejlesztésére is. Sőt, nem is egyszerűen csak az olvasással akarunk foglalkozni. Az olvasás egyik fő alkalmá annak, hogy mint egy mágnes magához vonzza a kulturális érdeklődés másfajta területeit. Ezért nem véletlenül került ajánlásaink közé például a „Röpülj páva” mozgalom — általában a közös éneklés támogatása —, valamint a szép magyar beszéd ápolása. Mert az olvasás nemcsak a betűt jelenti, hanem a kultúra fő sodrát és fő áramát is.

— Mi mozgalom vagyunk. Nem állami feladatokat akarunk ellátni, hanem feladataink középpontjába a szellem átalakítását, a közgondolkodás formálását, minél szélesebb értő közvélemény kialakítását állítjuk. De éppen a régebbi olvasómozgalmak tapasztalataiból kiindulva éreztük feladatunknak, hogy foglalkozzunk az olvasáskultúra alapjainak fejlesztésével.

— Az ajánlás 1. oldalán a következőt olvashatjuk: *Az Olvasó népért mozgalomnak éppen az a legfontosabb feladata, hogy hangot adjon a társadalmi igényeknek, és a megvalósításuk érdekében tevékenykedők e társadalmi igények állhatatos képviselőivel elősegítsék a helyes állami intézkedések megszületését, majd végrehajtásukra minél nagyobb társadalmi erőket állítsanak sorompóba.* Azt hiszem, hogy erről a célkitűzésről azért kell beszélni, és — ha úgy adódik — még vitatkozni is, mert vannak olyan vélemények, amelyek szerint az Olvasó népért mozgalom eddigi

munkájában a könnyebbik utat választotta. Úgy is szoktak fogalmazni, hogy túlságosan „intézmény-centrikus” lett, könyvtári problémákkal, a könyvkiadás, a könyvterjesztés kérdéseivel és az ifjúság olvasóvá nevelésének olyan feladataival is foglalkozott, amelyek az iskolai irodalomoktatás problémái. És ehhez még hozzáteszik, hogy az ott elért eredmények az Olvasó népért mozgalom, nélkül is megszülettek volna. Tegyük fel a kérdést így: igaz-e, hogy az Olvasó népért mozgalom olyasmibe is „beleütötte az orrát”, ami nem az ő dolga?

Az igazi könyvtár nevelő intézmény

— Miért is foglalkoztunk — mert valóban nagyon sokat foglalkoztunk — a könyvtári problémákkal? Azért, mert valljuk, hogy az olvasási kultúra alapintézményei a könyvtárak. Ebben a mozgalomban a mi legjobb szövetségeseink a könyvtárosok. Örülünk annak is, hogy az egyéni könyvvásárlásban valóban imponáló számokról adhatunk hírt. Tíz év alatt megkétszereződött az egyéni könyvvásárlás Magyarországon. Serkentünk kell a mozgalom hatóerejével, hogy ezek a számok tovább nőjenek, mert az igazi olvasó arra törekszik, hogy otthon valamelyes alapkönyvtára legyen. Tehát nem gazdasági érdekből örülünk annak, hogy minél több könyvet vásárolnak egyénileg.

— Amikor a mozgalmat meghirdettük, riasztó számot mondtunk: a parasztság egy főre eső könyvvásárlása évi 3 forint volt, ami egyenlő a semmivel. Ez a szám 1972-ben 14 forintra emelkedett. A tendencia jó, biztató, de óriási messzeségben van még a 100 forint körüli országos átlagtól. Itt is óriási fehér foltról van szó. A munkásształy a könyvvásárlás szempontjából valamivel jobban áll: öt esztendővel ezelőtt körülbelül 32 forint volt a munkásháztartásokban az egy főre jutó könyvvásárlási összeg. Ez lassabban is emelkedett: mostanáig 39 forintra nőtt. De még így is óriási a tartalék! Helyes tehát segíteni, ösztönözni az egyéni könyvvásárlást.

Mégis szeretném újlag aláhúzni, hogy a könyvkultúrában a könyvtár továbbra is alapintézmény marad, a könyvtár fontossága nem csökken, hanem évről évre nő. Mert a legkiválóbb egyéni könyvtár sem tudja helyettesíteni a közkönyvtár munkáját. Nemcsak a kötet számmal nem tud versenyezni, hanem azzal sem, ami a könyvtár lényege: az igazi könyvtár nemcsak bő választékú könyvkölcsönző hely, hanem olvasásra nevelő intézmény is, nem pedig olvasó-toborzó intézmény. Sohasem bíztattuk és nem is szeretnénk biztatni a könyvtárosokat erre, mert az olvasó-toborzásból csak statisztikai számok jönnek ki, nem pedig olvasók.

— A könyvtár olvasásra nevelő hely; információs, tájékoztató bázis, a permanens önművelés segítő műhelye. És a jó könyvtár a különféle művelődési formák összefoglaló műhelye, éppen ezért bázisa is. Ezért merjük azt mondani, hogy a könyvtár továbbra is és egyre inkább az olvasási kultúra egyik alapbázisa marad. Könyvtárosaink jól tudják — jobban, mint én —, hogy a mi könyvtárhálózatunk nemzetközi vonatkozásban is kiállja az összehasonlítást. Külföldiek nagyon sokszor jönnek ide tanulmányozni a könyvtárügyet, mert van benne mit tanulmányozni. Nemcsak kiterjedtségében és szervezettségében, hanem módszereivel is rengeteg jó tapasztalatot tud adni a magyar könyvtárhálózat.

— A beiratkozott olvasók száma évről évre nő. 1965-höz képest mostanáig mintegy 47 százalékkal növekedett a beiratkozott olvasók száma. Ez is mutatja a könyvtárak kisugárzásának növekedését.

— A könyvek beszerzésére fordított összeg évről évre szintén nőtt „úgy általában”. Mert kiderült: csak úgy általában nőtt. És ennek eredménye az, hogy míg 1969-ben 1000 lélekre 2204 kölcsönözhető könyvtári egység (könyv, hanglez és egyéb) jutott, ez a szám 1972-re 4157-re emelkedett. Viszont volt egy év, 1968, amikor a könyvtári beszerzések összege országos összesítésben a mélypontra zuhant: 1968-ban 34,8 millió forint volt ez az összeg, az előző évek 40 millió forintjával szemben. Ez volt a decentralizálás esztendeje. A decentralizáció jó dolog — a kulturális életben mentünk el a legmesszebbre az összes területek között a decentralizálásban —, de csak akkor, ha párosul a fenntartók felelősségérzetével és szaktértelmével. 1968-ban nem találkozott össze a két tényező, ezért következhetett be az az eset, hogy ha valahonnan el lehetett venni pénzt, akkor mindenekelőtt a könyvtáraktól vették el. Így történetelt meg az említett óriási zuhanás. Utána — remélem, hogy ezt a könyvtárosok is bizonyítják — az Olvasó népért mozgalom kürtszavának megszólaltatása volt az egyik fontos eleme annak, hogy erre a jelenségre az illetékesek figyeltek. Komolyan vették a dolgot, és utána újra évről évre kezdett növekedni az állományvarapításra fordított összeg: 1970-ben már ismét 40 millió forint fölött költöttek, viszont 1970 után megint lassú csökkenés következett, a beszerzési összeg megint 40 millió forint alatt maradt. Napjainkban 38 millió forint körül vagyunk. Íme, ez megint példája annak, hogy a fejlett könyvtárügynek sok szempontból meg-

Darvas József előadását mondja, mellette balról Bugár Jánosné és dr. Tar Imre

— A 8800 könyvtárban működő könyvtárosok 60 százaléka társadalmi munkás. Közöttük nagyon sokan vannak olyanok, akik 200—300 forintos tiszteletdíjért végzik ezt a roppant felelősségteljes és nagyon szép munkát. Nem arról van szó, hogy minden könyvtárba főiskolai végzettségű könyvtárost kell tennünk, hanem arról, hogy a *könyvtárosnevelés színvonalát, a könyvtáros erkölcsi és anyagi megbecsülését* feltétlenül, mindenképpen növelnünk kell. Ezek aligha vitatható tények. S azt hiszem, hogy ezekről a kérdésekről az Olvasó népeért mozgalom sem hallgathat.

— Összegezve: úgy érezzük, mindenképpen eljött az ideje az *új könyvtári törvény* megalkotásának. Ahhoz, hogy ez megtörténjék, az Olvasó népeért mozgalom társadalmi tapasztalatait és társadalmi hangsúlyait kötelességünk odaadni.

Az ifjúság olvasóvá nevelése

— Amikor megindítottuk ezt a mozgalmat, kiemelt feladatnak jelöltük meg az ifjúság olvasóvá nevelését, mert a gyermekekből lesznek a jövődő felnőtt olvasók. Az olvasóvá nevelés az iskolában, sőt az óvodában kezdődik meg. Érthető tehát, hogy az ifjúság olvasóvá nevelésének problémáival nagyon komolyan igyekeztünk foglalkozni. A könyvtárakba beiratkozott olvasóknak körülbelül a fele iskolás gyerekek. Ehhez mindjárt hozzátenném: jó jel, hogy a 20—30 év közötti olvasók száma az utóbbi években növekszik. Az általános iskola elhagyása után azonban ezeknek az iskolás korukban olvasó gyermekeknek több mint a fele egyszerűen abbahagyja az olvasást. Miért történik ez így? A válaszok sokfélék lehetnek. Például: életformaváltás, szakmakeresés és -tanulás stb., de ezek az igaz válaszok önmagukban nem adnak magyarázatot az olvasók számának csökkenésére.

— Az alapbaj mégiscsak ott lehet, hogy *az iskolában nem szeretették meg a gyerekekkel úgy az olvasást* — nem az olvasás technikáját, hanem az olvasás örömeit —, ahogyan kellett volna. Sőt, sokszor még az olvasás technikáját sem tanulják meg úgy a gyerekek, ahogy kellene, főleg a tanyai iskolákban. Így azután fizikai fáradtság, kényelmetlenség számukra akár újságot, akár könyvet a kezükbe venni. Nem véletlen dolog tehát, hogy érdeklődve figyeltünk fel azokra a kísérletekre, amelyek a jászberényi tanítóképzőben folynak. Ott azokat a módszereket próbálják kidolgozni, hogyan lehetne iskolás korban a mostaninál könnyebben és jobban megtanítani a gyerekeket az olvasásra.

— Iskoláinkban az anyanyelvi kultúrára sem óraszámban, sem intenzitásban nem fordítunk annyit, amennyit kellene. És minél inkább előtérbe kerülnek a szakiskolák, annál inkább jelentkezik ez a gond, mert a szakiskolákban még kisebb az óraszám. A számunkra hallatlanul fontos — hiszen a jövő munkásosztályát adó — szakmunkásképző iskolákban pedig alig van irodalomtanítás, illetve irodalmi nevelés. *Ilku Pál* művelődésügyi miniszter a közelmúlt egyik tanácskozásán nagyon tanulságos számot közölt: Olaszországban, a FIAT-gyárban — amely olyan óriási

gyár, hogy saját szakmunkásképző intézményei vannak — a humán műveltségre fordított óraszám az összes óraszámnak a 40 százalékát adja. Ezzel szemben nálunk csak 9 százalékát! A kapitalisták nyilván nem a humán kultúra iránti nagyszívűségéből csinálják azt, amit csinálnak, hanem mert tudják, hogy *általános műveltség nélkül még jó szakmunkás sem lehet valaki*, illetve az általános műveltség adja az alapját annak, hogy a szakmai tudást is magas fokon tudja integrálni.

— Külön dicsérettel szeretném megemlíteni, hogy a Munkaügyi Minisztérium — amely a szakmunkásképző iskolák irányítója — felismervén ezt a problémát, az utóbbi időben rendkívül nagy erőfeszítéseket tett a helyzet megváltoztatására: például könyvtárak alapításával és szervezésével, illetve azoknak a foglalkozásoknak a megszervezésével, amelyek valamennyire pótolják ezt az elmaradást. Abban reménykedem, hogy a mostani, az oktatás felülvizsgálatáról szóló párthatározat után valamiféle változás történik: az tudniillik, hogy nem egyszerűen csak tananyagot fognak csökkenteni, hanem vele együtt a *nevelés hatékonysága* is növekedik. Tehát nem lexikális adatokat fognak a gyermekekbe sulykolni irodalomtanítás címén, hanem elsősorban az irodalom megszerettetésének új módszereit fogja kialakítani a tananyagcsökkentés. *Németh László* fogalmazott úgy — és igaz van —, hogy „*A jó iskola ma — előkészítis a könyvtárra, vagy a laboratóriumra.*”

Az olvasói ízlés fejlesztése

— Nagyon sok jót lehet mondani a könyvkiadásról, könyvterjesztésről is. A számok a könyvkiadás fejlődését bizonyítják: 1962-ben körülbelül három és félezer könyvet adtunk ki 45 és félmillió példányban. 1972-ben pedig már 6600 könyvet 63 millió példányban. Egy sereg jó kezdeményezése van könyvkiadásunknak: ilyenek például a mostani „Magyar remekírók”, a fiatalságnak szánt Kozmosz-könyvek, a „Képes földrajz” stb. vagy a külföldi irodalom példamutatóan jó válogatása.

— Néhány dologra azonban fel kell hívni a figyelmet! Például arra, hogy a könyvtárak számára feltétlenül szükséges *standard-könyvek alig-alig kaphatók*, az utánpótlásuk rendkívül vontatottan történik. Nagyon fontos könyveket néha oly kevés példányban adnak ki, amennyi még a könyvtáraknak sem elég. Ugyanakkor a könyvtári polcokon a nem feltétlenül szükséges könyvekből esetenként 100—150-es tételek is megjelennek. Az utóbbi időkben a krimik, a félponyvák száma — de csak a száma! — valamelyest csökkent, viszont emelkedett a példányszámuk.

— Mi azt a célt vállaltuk, hogy nemcsak az olvasók számát akarjuk növelni, hanem az olvasói ízlést is fejleszteni kívánjuk. Különböző szociológiai felmérések történtek arról, hogy miként is állunk ma az olvasói igényekkel, az ízléssel. Rétegenként különbözőképpen. Körülbelül a munkások olvasói ízlése közelíti meg legjobban az átlagos ízlésszintet. Az értelmiség ízlésszintje ennél magasabb, a parasztságé viszont lejjebb van. A romantikus irodalom háttérbe szorult, s egy kicsit háttérbe szorult a XX. századi realizmus is, bár ez még mindig erősen „tartja magát”. Viszont ezek helyébe irtózatosan nagy tömegben tódult be a félirodalom, a lektűr. Tudom, hogy az ízlésformálás nem elsősorban a könyvkiadás dolga, hanem a nevelésé. Csak adminisztratív intézkedésekkel — azzal, hogy bizonyos könyveket nem adunk ki — az ízlést nem tudjuk fejleszteni. Ebben a kritikának, az irodalomoktatásnak és különféle *nevelési tényezőknek van döntő szerepük*. Hozzáteszem: nem minden igényt kell feltétlenül kielégíteni, különösen nem maximálisan. Ez olyasmi, mintha valakit le akarnánk szoktatni a borivásról, és mégis eléje tennék egy pohár bort, csábítván őt az ivásra. Ismétlem tehát: a sok rendkívül dicsérendő dolog ellenére is a könyvkiadásban és a könyvterjesztésben vannak olyan kérdések, amelyekkel a mozgalomnak foglalkoznia kell.

A mozgalom sajátos feladatai és akciói

— Nem akarom végigvenni az összes területeket, az említetteket is csak szemléltető példaként hoztam fel, hogy alátámasszam: igazunk volt, amikor vállaltuk, hogy ilyen területek gondjaival és problémáival is foglalkozunk. *Az olvasói közvélemény mozgósításával* segíthetünk és segítünk is a különféle problémák megoldásában. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy figyelmünk középpontjában elsősorban ezeknek a problémáknak kell maradniuk — hanem éppen ellenkezőleg! Ennek a tanácskozásnak azt kell elérnie, hogy *fordulat történjék* az Olvasó népert mozgalomban. Olyanformán, hogy egyre inkább a sajátos mozgalmi feladatait állítsa előtérbe, egyre inkább ezekkel törődjék. Ilyenfajta kezdeményezéseink eddig is voltak.

— Sok olyan, jó akció indult, amely az Olvasó népert mozgalomhoz csatlakozó szervek akciója volt: a KISZ *Olvasó ifjúságért* mozgalma, a *Játék és vallomás* címmel szervezett játékos vetélkedője; támogattuk és támogatjuk a közművelődési ifjúsági klubok létrehozását; a szakszervezetek módszertani, szociológiai vizsgálatokhoz

A tanácskozás résztvevői (Hammel József felvételei)

adtak nagyon komoly segítséget, és munkájuk nyilván közrejátszott abban, hogy a könyvtárak munkásolvásóinak száma az utóbbi időben az átlagosnál jóval nagyobb tempóban nőtt; az MSZBT a *Kell a jó könyv* vetélkedőt bonyolította le; a Honvédelmi Minisztérium az *Olvasó katonáért* nevelőmozgalmát indította el és végzi jó eredményekkel; a Népművelési Intézet az irodalmi színpadokat állította az Olvasó népért mozgalom szolgálatába. Az ilyenfajta vállalkozásokat még tovább is lehetne sorolni. Például a rádió rengeteget segít a legkülönbélebb műsoraival, vállalkozásaival; a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat a rendhagyó irodalmi órákat honosította meg, amelyeken írók találkoznak tanulókkal. (Ezt a nagyon jó módszert még több esetben, még szélesebb körben kéne alkalmazni.) Nagyon-nagyon dicséretes a *Szabad Föld* megmozdulása a tanyai kollégiumok könyvtári ellátásáért.

— Külön meg kell még említeni a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének az 500. évforduló méltó megünneplése érdekében velünk együtt elindított *500 év 500 iskolai könyvtár* mozgalmát. Ezzel a mozgalommal még sok tennivalónk van, ugyanis a sok könyv még nem könyvtár! Mindenekelőtt ki kell dolgozni az iskolai könyvtárak típusait, hogy akik segítik ezeket a könyvtárakat, valóban azt adják, ami már „könyvtár”. A könyvkiadásnak meg kell jelentetnie olyan könyveket is, amelyeknek benne kell lenniük az iskolai könyvtárban, de egyelőre nem kaphatók! Az „500 év — 500 iskolai könyvtár” vállalkozás nagyon fontos dolog, bár tudnunk kell azt is, hogy ez a társadalmi akció bármilyen szép is, az *alapproblémát* — azt tudniillik, hogy iskolai könyvtáraink hallatlanul elhanyagoltak! — *nem oldja meg*. Holott éppen most, amikor az irodalomra nevelésnek új formái kell hogy kibontakozzanak az iskolában, az iskolai könyvtárak szerepe meghatározódik.

— Kérjük, hogy a csatlakozott szervek dolgozzanak ki új és az eddigieknél még hatékonyabb terveket. Sőt, szeretnénk új szervek csatlakozását is kérni! Például a *mezőgazdasági termelősövetkezetek* szervei nem tartoznak egyelőre az Olvasó népért mozgalomhoz, holott ha valahol van végezni való munka, akkor a munkásosztály mellett a parasztság körében kell rengeteget dolgozni — és ebben a termelősövetkezetek sokat segíthetnek.

— Az említett szervek, intézmények akcióin kívül kibontakozott egy sereg olyan kezdeményezés is, amely kifejezetten az Olvasó népért mozgalom saját ösztönzésére született: Ilyen az *Üttörők az olvasásért*, *Az első könyv házhoz megy*, a megyei gyermekkönyv-hónapok megszervezése, a Szolnok megyeiek *Othont a könyvnek*, *othont a művelődésnek* mozgalma.

— Nagy jövőt jósolok az *olvasótáboroknak*. Ezekben hátrányos helyzetű munkás- és parasztgyerekeket gyűjtenek össze néhány hétre: a fiatal írók egy növekvő

csoportja a magyar irodalom legjobb hagyományait folytatva a táborokban együtt él, együtt játszik a gyerekekkel, és ami a legfontosabb, a könyv és az olvasás szeretetére vezeti őket. Az irodalomban az írás, a mű a legfontosabb dolog, de az igazi mű csak akkor születet, ha mögötte ott van a néppel való együttérzésnek egyfajta szelleme, amit ezek a fiatal írók képviselnek és megvalósítanak. Kérem a mozgalom minden részvevőjét, hogy ezt a fontos vállalkozást komolyan támogassa!

— Abban, hogy mozgalomunk sajátos, a szó jó értelmében vett mozgalmi feladatait sokkal jobban csinálja, mint eddig, most következhet be az igazi fordulat, amikor a *Hazafias Népfront az Írószövetségtől átveszi* az Olvasó népért mozgalmat. Nemcsak arról van szó, hogy az Írószövetség keretei közül „kinőt” már ez a mozgalom — ez igaz —, hanem mindenekelőtt azért javasoltuk a népfrontkongresszusnak a szervezeti változtatást, mert úgy éreztük, hogy a Hazafias Népfront tudja megadni azt a társadalmi bázist, azt a *társadalmi felhajtó erőt*, amely még jobba teheti a mozgalmat, és amely képes rá, hogy a nagyon jó, de sporadikusan, elszórtan jelentkező megmozdulásokat általánossá tegye az országban és új, termékeny formák kialakulását érje el.

A művelődés feladatai mind jobban előtérbe kerülnek

— Szocialista építőmunkánkban a gazdasági építés mellett mind jobban előtérbe kerülnek a kultúra feladatai. A lenini értelemben vett kulturális forradalom kibontakoztatásának egy újabb nagy lendületére van szükség. Már az MSZMP X. kongresszusa is nagyon komoly hangsúlyt tett erre, a Központi Bizottság múlt év novemberi állásfoglalása pedig még jobban megerősítette azzal, hogy kimondta: a közművelődést felül kell vizsgálni, s *új közművelődési koncepciót kell kialakítani*.

— A népművelésnél a közművelődés sokkal tágabb fogalom: egybefogja mindazokat a területeket, amelyeknek valamilyen módon közük van a kulturális eszközökhöz, a kultúra színvonalának emeléséhez. *Molnár Zoltán* megfogalmazása szerint a népművelésben — magában a szóban is — benne volt egyfajta narodnyik vonás, mégpedig a szónak abban az értelmében, hogy felülről lehajolunk a néphez és felülről segítünk neki. Ma nem felülről való lehajolásra van szükség, hanem a *népi energiák felszabadítására*, az önművelés erőforrásainak felszabadítására, a társadalmi aktivitásra! Közművelődésünk túlságosan is az intézményekre hagyatkozik. Nyilvánvalóan ezekre az intézményekre a jövőben is szükség van. Sőt, a párt- és egyéb határozatok minden bizonnyal kimondják majd ezeknek az intézményeknek a fejlesztését, meghatározzák távlataikat és a fejlesztéshez szükséges anyagi eszközöket is. De a *fő hangsúlyt éppen a társadalmisításra fogják helyezni*. A társadalmi erők, egyének, közösségek erejére vagy a spontán alakuló csoportok öntevékenységére van szükség, mert csak ez teheti igazán a hivatali vagy hivatalos művelődésből népi művelődéssé a közművelődést. Azt hiszem, az a tény, hogy az Olvasó népért mozgalom csatlakozott a Hazafias Népfronthoz, óriási esélyt adott az olvasómozgalomnak ahhoz, hogy a közművelődésnek ezt a lehetőségét váltsa majd valóra. Nagyon jól tudjuk, hogy a könyv nem egyetlen eszköze a művelődésnek, s soha nem is fogtuk fel így az Olvasó népért mozgalmat. *De a könyv — hisszük és valljuk — mégiscsak a legfőbb eszköze a művelődésnek*.

— Tavaly a nemzetközi könyvtáros konferencián, amely Budapesten ülésezett, a nyugati könyvtárosok aggódva beszéltek a könyv haláláról, ahogyan ők fogalmazták a Gutenberg-galaxis haláláról. És példákkal is alátámasztották, hogyan csökkent a nyugati kultúrákban a könyv szerepe. Mi viszont éppen ellenkező példákra tudunk hivatkozni: nőtt a televízió hatóköre, de nőtt az olvasás hatóköre is. A televízió nem pusztítja ki a könyvet! De azért arra, hogy az egyensúly, a *könyv művelődési primátusa megmaradjon*, még a mi körülményeink között is nagyon vigyázni kell.

— A szociológiai vizsgálatok szerint az elmúlt tíz évben nőtt ugyan az olvasók száma, az olvasásra fordított idő azonban körülbelül 40 százalékkal csökkent. A televízió, a rádió és a ma még nem is ismert tömegkommunikációs eszközök rengeteget adhatnak az emberi kulturálódásnak, de árthatnak is. A tömegkommunikációs információ-áradatban az integráló erőt csak a könyvvel való elmélyült találkozás adhatja, ezért hallatlanul fontos a könyv. Nyugaton a televíziós — hogy úgy mondjam — közművelődés mindig eszköze lehet és méginkább eszköze lesz a politikai manipulációnak. Mi viszont nem manipulált embereket, hanem *önálló ítéletet alkotó szocialista embereket* akarunk nevelni. Ilyen értelemben vett szocialista nemzeti kultúrát, ilyen kultúrán fölnevelődő embereket akarunk. Ehhez pedig nélkülözhetetlen a könyv hatásfokának növelése, ami — ki merem mondani — *nemzeti kérdés és társadalmi kérdés*, mint ahogy a közművelődés sem szűken vett kulturális ügy, hanem igen-igen fontos politikai kérdés is.

— A kapitalista világ a legmélyebb válságát éli. Nem gazdasági tekintetben, mert az anyagi javak bőségében a legfejlettebb kapitalista országok előttünk van-

nak és sokáig előttünk is lesznek. Az életforma éli válságát! Az élet, az emberi közösség perspektíváját nem tudja megteremteni, és a belső meghasonlások legtorzabb formái — mert azok is vannak — ebből a veszélyből erednek. Azt hiszem, ha jól élünk a lehetőségeinkkel, akkor a *szocialista rendszer tudja az ember számára megteremteni az igazi perspektívát, az értelmes emberi életet*. És annak is vannak már figyelmeztető jelei, hogy *nagyon kell ezzel törődni*. A mi fiatalságunk körében a távlatlanság veszélyének még nincsenek olyan tömeges jelei, mint Nyugaton, de figyelniük kell arra, hogyan érzi magát fiatalságunk ebben a rendszerben, és merre keresi vagy szeretné megjelölni a perspektívát. Ezt pedig nemcsak az anyagi javak bősége, hanem az emberi önkifejlesztés, az önmegvalósítás távlata is adhatja, aminek nélkülözhetetlen eszköze a kultúra, nélkülözhetetlen eszköze a könyv.

A kulturális munkaközösségek szerepe

— Mi, akik elkezdtük és végeztük is az Olvasó népert mozgalom munkáját, úgy érezzük, hogy ez a négy év bebizonyította a mozgalom életképességét. Helyesnek bizonyult az a törekvés, hogy nem kampánynak fogjuk fel a mozgalmat, hanem évtizedekre szóló szívós, sokoldalú, sokfelé tájékozódó, aktivitásra nevelő munkának, amiben helye van még a rövidebb lejáratú vállalkozásoknak — ha tetszik: kampányoknak — is, csak éppen arra van szükség, hogy az utóbbiak is mindig *egy stratégiai cél szerves részei* legyenek.

— A Hazafias Népfront keretében lehetőség van arra, hogy a mozgalom eredményessége, hatása megsokszorozódjék. A Hazafias Népfront sokágú kulturális munkájában kiemelt fontossága van az Olvasó népert mozgalomnak, amely szinte *gerince és szervezője* lehet a népfrontmozgalom sokoldalú kulturális tevékenységének, magnes, amely több formát is magához vonz. Éppen ezért rendkívül fontosnak tartjuk a Hazafias Népfront kulturális munkaközösségeinek a létrehozását ott, ahol ennek a feltételei megvannak. Mégpedig *nem bizottságokra*, hanem öntevékeny közösségek létrehozására gondolunk.

— Bár az Olvasó népert mozgalmat eddig sem tekintettük zárt, önmagában és önmagáért való, csak az olvasási kultúrát pártoló mozgalomnak, ezután még sokoldalúbban és még tudatosabban törekedjünk arra, hogy az egész közművelődési munka szerves része legyen, annak általános, a szocialista embert formáló céljait szolgálja! Az Olvasó népert mozgalom ezután is érezze feladatának, hogy foglalkozzék az olvasás, a közművelődés lehetőségeinek, feltételeinek sokoldalú vizsgálatával — ha kell, kritikai vizsgálatával —, javaslatok tételével, a segítséssel, tartson igényt a csatlakozott társadalmi szervek megnövekedett aktivitására, de ugyanakkor elsősorban a sajátos, *öntevékeny formák kimunkálására* tegye a hangsúlyt!

— Azt hiszem, hogy valóban *tisztességes, szép munkára, nemzetépítő munkára szövetkeztünk*. Az eddigi munkának vannak szép sikerei, de komoly kudarcai is: a nagyon sok tanulság alapján munkánkban új szakaszt kezdhettünk el. A mozgalmat elindítók nevében megköszönöm mindazok fáradozását, akik eddig is tevékenykedtek. Kérem őket, hogy maradjanak hívei, munkásai a mozgalomnak. Ugyanakkor a táborunkba hívunk mindenkit, akinek szívügye ez a hallatlanul fontos, népi, nemzeti, szocialista ügy — fejezte be beszédét *Darvas József*.

Nem lehet szocialista ember, aki nem olvasó

— A Művelődésügyi Minisztérium nevében tisztelettel, szeretettel és jókívánásokat hangoztatva üdvözlöm az olvasómozgalom első országos tanácskozását.

— Az olvasómozgalmat meghirdetése idején fontos mozgalomnak tartottuk, amely *kiegészíti*, elmélyíti, tartalmassá teszi, *gazdagítja* a művelődési szervek, a könyvkiadás, könyvterjesztés, könyvtárak, tehát a könyvvel hivatásosan foglalkozó szervek munkáját. Hogy mennyire a szükségletnek megfelelő felhívás hangzott el évekkkel ezelőtt az Írószövetség részéről az olvasómozgalom, az olvasási kultúra fejlesztésére, mutatják az elmúlt évek alatt kicsi szervezéssel, de *nagy szívvel* elért eredmények, amelyekről a tanácskozásra készült ajánlásokban olvashatunk.

— Olvasásra nem azért van szükség, mert válságban van nálunk a könyv. Megítélésem szerint azért van szükség olvasómozgalomra, mert a könyvvel nálunk nincs baj! A könyv „szekondja” tart, a könyvkultúra emelkedik, a könyv terjesztésének hatósugara tágul. Az eredmények alapján lehet olvasómozgalomról beszélni, s elérhető célként lehet kitűzni azt, hogy ez az ország valóban olvasóvá váljék, tünjenek el a kulturálatlanság fehér foltjai, s hogy az ország népe tartalmas életformát, *tartalmas életet* alakítson ki.

— Olvasómozgalmak vagy könyvbarát-mozgalmak nemcsak nálunk vannak, hanem voltak a régi Magyarországon, ma pedig vannak hasonlók Nyugaton is. Jó néhány könyvbarát-mozgalom is ismerünk: Nyugaton ezekkel kapcsolatban arról van szó, hogy a könyv kommercializálódásával szemben próbálják védeni, támogatni a könyvet mint kulturális terméket. Nálunk nem erről van szó. Néhány napja fejeződött be a könyvhét Magyarországon. A sajtó hírül adta, hogy a *könyvforgalom az előző könyvhéthez képest duplájára emelkedett*. Be kell vallani, hogy ez a szakemberek által sem vért eredmény. Minden évben arra törekszünk, hogy a forgalom valamivel több legyen, mint korábban, tehát ennek érdekében most is nagy erőfeszítések történtek, de az, hogy a forgalom duplájára növekedett, rendkívül nagy dolog a magyar könyv 500. évfordulóját ünneplő országban. Különösen, ha arra gondolunk, hogy a könyv a világ sok részében válságban van. Nálunk azonban nincs válságban!

— Azt hiszem, *a könyvheti eredmény a legméltóbb megünneplése volt a fél évezredes jubileumnak*. És nem véletlen az sem, hogy az ünnepségek sorában kiemelkedő helyet foglal el ez a tanácskozás is, amely most itt együtt ül, és azon gondolkodik, miként lehet erőteljesebbé tenni az olvasómozgalmat.

— Miről van szó? Arról, hogy napirendre került az a program, amit sokféleképpen megfogalmaztak, legtöbbször utópiának tekintettek, de amit Petőfi úgy fogalmazott meg, hogy „ha majd a szellem napvilága ragyog be minden ház ablakán” stb. Az álom, költők ábrándja ma teljesíthető program! Az olvasómozgalom azért van, hogy ez a program megvalósuljon, hogy „a szellem napvilága ragyogjon be minden ház ablakán”.

— A kulturális terület ezekben a hetekben, hónapokban nagy felmérő munkát végez azért, hogy a közművelődés helyzetét tisztázza, és próbálja azokat a feladatokat is meghatározni, amelyeket a közművelődésben meg kell oldani. *A közművelődésnek talán az egyik legrangosabb és legizgalmasabb témája, amiről itt tárgyalunk*. A szocializmus építésének mostani korszakában ugyanis egyre jobban szükségessé válik, hogy ne csak a javak bősége legyen mind nagyobb, ne csak civilizáltabban, jobb életkörülmények között éljünk, hanem a szocializmus és az ország léte és jövője is azon áll vagy bukik, hogy ezt az életformát és ezt a lehetőséget milyen tartalommal, milyen értelemmel töltjük meg.

— Az olvasómozgalom egyik legfontosabb célja — lényegéhez tartozik —, hogy értelemmel és szépséggel töltsük meg az életünket, tartalmas, gazdag életünk legyen. Az ország ezen a területen az elmúlt csaknem három évtized alatt már nagyon sokat tett. Az ipari fejlődés gyorsul. A legnehezebb és a legbonyolultabb terület viszont éppen a szellemé, ahol csak nagyon nehéz és szívós munkával lehet eredményeket elérni. Nagyon fontos az a felismerés, hogy csupán a könyvterjesztés, a könyvkiadás, a könyvtárak munkájával nem lehet teljessé tenni az olvasás-kultúrát, nem lehet az olvasás jelentőségét megfelelő módon emelni. Társadalmi erőre, új és új formákra van szükség! Azt hiszem, hogy az olvasómozgalom programjában, felhívásában jogosan szerepel ez a megfogalmazás: a szocialista ember kialakításában az olvasásnak most és a jövőben, a messzi jövőben is alapvető jelentősége van.

Dr. Simó Jenő felszólalása (MTI Fotó — Balogh László felvétele)

— 30—40 évvel ezelőtt a parasztság, a munkásság köréből kiemelkedett az a munkás és paraszt, aki olvasó ember volt, könyvtárba vagy olvasókörökbe járt. Nemcsak azért emelkedett ki a társai közül, mert az volt a szenvedélye, hogy olvasott, hanem mert többet tudott a többiekénél, haladóbban gondolkodott, és a leg-többje szocialista vagy a szocialista gondolkodáshoz közelálló felfogású ember volt, aki ilyen értelemben sokat tudott nyújtani a közösségnek. *Sok olvasó munkásból lett politikai munkás*, a pártnak, a szakszervezeti mozgalomnak a tagja. *Az olvasó ember a múltban is egy kicsit „a szocialista ember” volt*, és azt hiszem, hogy nem lehet szocialista ember a jövőben sem, aki nem olvas.

— Nagyon jól tudom, hogy a könyvkiadásnak sok feladata van még abban, hogy differenciáltabban, a mai igényeknek jobban megfelelő formában és tartalommal jelentessen meg könyveket, s hogy nagyobb kultusza legyen a könyvnek. Legyen korszerűbb a könyvtárak hálózata, kulturált a könyvpropaganda, több pénz és kulturáltabb körülmények álljanak a könyvtárakban dolgozók, az olvasást propagálók rendelkezésére — ezt mind tudom. De azt hiszem, s ez a dolog lényege: *mindenkinek meg kell tennie a maga dolgát.*

— A tanácskozáson jelen levő kiadók, könyvterjesztők és könyvtárosok minden bizonnyal gazdagítani fogják e tapasztalatcseréből munkamódszereik tárházát. A minisztériumnak is feladata, hogy segítse munkájukat. Remélem — sőt: bizonyos vagyok abban —, hogy a közművelődés helyzetének felmérése után születő határozatok hathatós segítséget adnak ahhoz, hogy e szakemberek jobban tudjanak dolgozni; de együtt azokkal, akiknek nemcsak foglalkozásuk, hanem hivatásuk, sőt szerelmük és hobbijuk is a könyvkultúra terjesztése.

— Még egy dologról szeretnék röviden szólni. Olvassunk és minél többen olvassunk! Azt hiszem azonban, hogy majd arról is beszélni kell: ne csak úgy „általában” olvassunk, hanem az a fontos, hogy mit olvassunk el elsősorban, mit olvassunk egyre inkább. Az olvasás elvont fogalom; az a lényeg, hogy *milyen tartalom van mögötte*, milyen haladó és szocialista gondolkodást, közvéleményt tudunk megteremtteni segítségével.

— Az irodalmi és a művészeti életben nagyon sok szó esik arról, hogyan támogassuk a szocialista írókat. Azokat tehát, akik szocialista felfogással, a realizmus módszerével korszerű témákat próbálnak megfogalmazni a kor színvonalán. Törjük a fejünket a differenciált honoráriumon, prémiumokon; de nincs olyan differenciált honorárium, prémium vagy irodalmi díj, amely a haladó irodalom támogatásában többet érne, mint a *haladó olvasói közvélemény*, igény és ösztönzés. Nemcsak erkölcsileg, hanem még anyagilag is! Nem lehet az irodalmat és a kultúrát csupán az egyik részről megfelelő módon orientálni. Helyette inkább biztatni kell! Tartósan és jól orientálni csak a haladó, a fejlődő, a jó műveket kívánó közvéle-

mény segítségével lehet. Ebben is — gondolom — sokat tud és sokat fog segíteni az olvasómozgalom, amely fejlődésének most fontos szakaszához érkezett.

— Nagy öröm számunkra, hogy az Írószövetség kezdeményezése után a Hazafias Népfront ölelte magához ezt a mozgalmat, országos méretűvé tette, nagy súlyt adott neki. Mi mindent el fogunk követni, hogy támogassuk és a magunk eszközeivel segítsük ezt a mozgalmat!

Könyvkiadásunk vegye figyelembe az iskolai könyvtárak igényeit

DR. ARATÓ FERENC, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatója felszólalásában teljes egyetértését fejezte ki a tanácskozársra kiadott ajánlásokkal (megjelentek a Könyvtáros júniusi számában), de felhívta a figyelmet arra, hogy két terület nagyobb hangsúlyt kíván.

A legtöbb mű, amit a tantárgyi bibliográfiák ajánlanak, nem kapható. Az iskolai könyvtárakban nem mindenfajta könyvre van szükség, hanem olyanokra, amelyek a tanításhoz, a neveléshez kellenek. A tapasztalatok szerint *a könyvkiadás nincs eléggé tekintettel az oktató-nevelő munkára*. A változtatás, az igények figyelembe vétele elsősorban a kiadók szemléletén múlik: megértés és elhatározás dolga, és csak harmadsorban pénzkérdés.

Az ajánlásoknak az a mondata a leglényegesebb, amely szerint a mozgalom eszközeivel is segíteni kell *jobb pedagógiai közszellem* kialakítását, hogy a könyvtár fontosabb szerepet kapjon az oktató-nevelő munkában. Ezen a téren évszázados terhet kell levetnünk: a Herbart-i pedagógiai szemléletet, amelyben a tanítás középpontjában a direkt tanári nevelés, a tanári prelegálás áll, tehát a pedagógus, nem pedig a tanuló. *Nem szabad minden tanulót egy szintre szorítani*, hanem lehetőséget kell teremteni az önképzésre. Ez az út természetszerűleg vezet el a könyvtárhoz. Indokolatlan például iskolai és felvételi dolgozatok iratásakor a tanulók eltiltása a segédeszközök használatától, a könyvek forgatásától. Eppen fordítva kellene lennie, mert másként nem érvényesül az aktivitásnak, a tanulók önálló kutatásának elve, illetve eredménye. Már több helyen működnek új, korszerűen felszerelt iskolai könyvtárak, de ezek többsége *nem eléggé élő intézmény*. Ha a pedagógiai szemlélet nem változik, az a veszély fenyeget, hogy a tanügyi reform ellenére is minden marad a régiben. Az új iskolai könyvtárak hatásának érvényesüléséhez korszerűbb módszerek is kellene.

BÖRÖCZ OTTÓNÉ, a Somogy megyei Nemesdéd község művelődési munkaközösségének vezetője nagy érdeklődés közepette számolt be a fejlett mezőgazda-

sági termelést folytató község művelődési életének eredményeiről, olvasási kultúrájának fejlődéséről, s „*Az első könyv házhoz megy*”-mozgalomról. Felszólalását nem ismertetjük részletesen, mert lapunk egyik következő számában külön beszámolót kívánunk közölni a Nemesdédén folyó munkáról.

SZURMAY ERNŐ megyei könyvtárigazgató az Olvasó népert mozgalom Szolnok megyei tevékenységéről tájékoztatta a tanácskozást. A mozgalom megyei társadalmi elnöksége három év alatt két felhívást bocsátott ki, s meghirdette az „*Othont a könyvnek, othont a művelődésnek*” nevű akciót, amelynek eredményeként — a megyei közművelődési alap révén — 3 millió forintot fordíthattak a tanácsi könyvtárak fejlesztésére: javult a könyvtárak felszereltsége, s *másfél ezer négyzetméterrel nőtt a hálózatba tartozó intézmények alapterülete*. A megye iskolai könyvtárügye is többet fejlődött az elmúlt három év alatt, mint a megelőző tizenkettőben. A középiskolák felében már önálló helyiségben berendezett, sza-

Dr. Arató Ferenc, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatója

badpolcos iskolai könyvtár működik, könyvbiztosítási keretük 10–30 ezer forint között mozog iskolánként, s náluk már tapasztalható bizonyos pedagógiai szemléletváltozás. A közművelődési könyvtárakban egyenletesen emelkedik az olvasók száma. Nagy gond azonban, hogy a Tisza menti községek lakosságának majdnem harmadát kitevő cigányság még alig lépett ki az analfabétizmus zártágából. A Szolnok megyei tapasztalatok szerint is, ahol a *munkahelyi vezetők* nagyobb felelősséget éreznek gazdasági egységük művelődési helyzetéért, ott feltétlenül emelkedik az általános művelődési szint.

DR. HEGEDŰS ANDRÁS, a Szegedi Tanárképző Főiskola főigazgatója a gyermekek olvasóvá nevelésének tennivalóiról beszélt. Megállapította, hogy olvasóvá elsősorban az tud nevelni, aki maga is jóizlésű, értő olvasó. A főiskola irodalmi gyermeklapja, a *Kincskereső* 1971 óta jelenik meg (évenként nyolc alkalommal) az Irodalmi Alap segítségével, de anyagiak miatt nem tudott a kísérleti 2000 példány fölül emelkedni, noha a gyermekolvasók, pedagógusok, könyvtárosok szerint nagy az érdeklődés a lap iránt. Örömmel vette tudomásul az ajánlásoknak azt a javaslatát, hogy történjék intézkedés a lap rendszeres megjelentetésére, s emeljék fel példányszámát úgy, hogy *eljusson minden gyermekkönyvtárba, általános iskolába* és minél több gyermekhez.

A tanácskozás szelleme hasson azokra a gazdasági és mozgalmi vezetőkre, akik a feladatok között nagyon hátra sorolják az olvasónevelés tennivalóit

OROSZ LÁSZLÓ a Szakszervezetek Országos Tanácsa nevében köszöntötte a tanácskozást. Hangsúlyozta, hogy a mozgalom munkája a dolgozók, a munkások művelődésének alapvető területét érinti. Az eltelt négy év eredményei jelzik a fejlődés irányát. A *szakszervezeti könyvtárakban például sikerült megállítani a könyvgyarapítási összegek visszaesését: 1970-ben helyreállt a korábbi egyensúly, 1972-ben pedig már több mint 14 millió forintot fordítottak könyvbiztosításra* a szakszervezeti könyvtárak, csaknem 2 millióval többet, mint két évvel korábban. *Tíz százalékkal növekedett a főhivatású szakszervezeti könyvtárosok száma, elsősorban a nagyüzemek könyvtáraiban. Az elmúlt évben 40 új, korszerűen felszerelt, a normatíváknak megfelelő üzemi könyvtár avatására került sor, s ugyanennyi könyvtáravatás történik az idén is. Tíz újonnan létesült hírlapolvasó*

VASY GÉZA fiatal kritikus az Olvasó népért mozgalom legeslegfontosabb és legtöbbre vezető feladatait a gyermekek és a fiatalok között végzendő munkában jelölte meg. Nagy előny az, ha úgy nő fel egy gyermek, hogy a lakásban maga körül könyveket lát, a családban olvasnak, a szülők könyvtárba járnak. Példákat hozott fel arra, hogy az iskolában nem valami rózsás az *anyanyelvi és irodalmi ízlésnevelés helyzete*. Az is baj, hogy a pedagógusok nem készültek fel eléggé a művek elemzésére, az ízlés fejlesztésére. Véleménye szerint a gyermek és az ifjúsági sajtónak sokkal színvonalasabbnak kellene lennie. A legfontosabbnak ő is az *iskolai könyvtárak fejlesztését* tartja. Sajnos, az iskolák építészeti tervrajzaiban a helyiségek között nem szerepel a könyvtár. Beszélt az irodalomkritika szerepéről is, amelynek valóban az olvasó néphez kell szólnia, nem pedig a szakmához. Úgy kell bemutatni a műveket, hogy az értékelést nyolc osztályos általános iskolai végzettséggel is meg lehessen érteni. Ebben a rádióknak, televízióknak, a napi- és hetilapoknak rendkívül fontos a szerepük. Arra is törekedjünk, hogy minden gyerek ismerkedjék meg a könyvtári alapismeretekkel, tudja használni, forgatni a kézikönyveket, lexikonokat, szótárakat. Sokszor előfordul, hogy a bölcsészkarra bekerülő fiatalok egy évig is kerülgetik az Országos Széchényi Könyvtárt, mert nem mernek oda bemenni.

kezdte meg működését. A közművelődési könyvtárak olvasógárdájának egyharmada a szakszervezeti könyvtárak tagja, s az olvasók 34%-a szocialista brigádtag.

A legtöbb gondot az olvasói igények és az irodalmi érték közelítésének problémái okozzák. Nem feledtetik az eredmények azt sem, hogy sok még a helyiség-gondokkal, a szükséges működési feltételek hiányával küszködő könyvtár. A szakszervezetek igyekeznek cselekedni annak érdekében, hogy a *tanácskozás szelleme és feladatra mozgósító jellege hasson azokra a gazdasági és mozgalmi vezetőkre is, akik a feladatok között még mindig nagyon hátra sorolják a tudatformálás, az olvasónevelés tennivalóit.*

Orosz László beszélt a *munkahelyi könyvterjesztésről* is, amely nem egyszerűen kereskedelmi ügylet, hanem kulturális nevelő tevékenység, s fontos eszköze

a szakszervezeti nevelő munkának. Az idei könyvhéten *Kazincbarcikán* háromszorosára, *Sajószentpéteren* és *Várpalotán* pedig ötszörösére emelkedett a tavalyihoz viszonyítva a könyvhét forgalma. — Végül azt javasolta, hogy hazánk felszabadulásának 30. évfordulójára indítson az Olvasó népért mozgalom akciót a kortárs magyar irodalom fokozottabb olvastatása érdekében.

SELLEI ZOLTÁN előadóművész és BERGE JÓZSEF népművész bemutatója, illetve felszólalása után, mely a rendhagyó irodalomórákkal kapcsolatban hangzott el, PÁLOS ENDRE, az Állami Könyvterjesztő Vállalat igazgatója mondta el véleményét a mozgalomról: Erényeként állapította meg, hogy indulásától kezdve nemcsak a könyvtárakra épít, hanem a könyv közvetítésének *másik fontos ágára, a könyvterjesztésre is*. A mozgalomnak sikerült megváltoztatnia a közvéleményben a hangulatot az olvasás fontosságát illetően, s szélesítette az olvasás bázisát is. A tankönyv nélkül számított könyvforgalom egyharmadát — mintegy 400 millió forintot — *társadalmi bizományosok* forgalmazzák az üzemekben, falvakban és a pártszervezetekben. A könyvhét is ott volt a legsikeresebb, ahol jó együttműködés alakult ki a tanácsi és a szakszervezeti közművelődési szervek, valamint a könyvterjesztés között. A könyvterjesztés arra törekszik, hogy a kulturális propagandát és a tájékoztatást jól ötvözze az ízléses kereskedelmi reklámmal. Ezt a magyar könyvnyomtatás 500. évfordulója alkalmával sikerült is megvalósítani.

Van természetesen gondja is bőven a könyvterjesztésnek. Ilyen gond például az, hogy az *új városrészekben hiányoznak a könyvesboltok*. Igen nagy a követelmény a könyvterjesztés munkásaival szemben, de ezzel nincsen arányban az erkölcsi és anyagi megbecsülésük, ami miatt nagy az eláramlás. Nagyobb összegek kellenének a könyvterjesztők szakmai alap- és továbbképzésére is.

Sajnos, a tanácskozás ajánlásai ki sem mondották ezt a szót, hogy könyvterjesztés. Pedig a könyvtárak mellett ez a másik közvetítő csatorna. *Pálos Endre* szóvá tette azt is, hogy a mozgalom *társadalmi elnöksége* a felhívás kibocsátása óta nemigen hallatott magáról. Jó lenne, ha időnként, például a könyvhetek előtt „hívó szóval” fordulna a magyar társadalomhoz, s az elnökség tekintélyes tagjai időnként ilyen minőségükben is vállalnának közszereplést.

NOVÁK IMRE főtábornok a Pest megyei közművelődési munkaközösségekről beszélt. 18 helyen hoztak létre különféle

Bőröcz Ottóné, a Somogy megyei Nemesdéd művelődési munkaközösségének vezetője

munkaközösséget, Szentendrén pedig kísérletképpen járási hatáskörűt. A munkaközösségek közül 10 irodalmi, művészeti jellegű társaság. A szervezésben igyekeztek igazodni a kialakuló tájcentrumok igényeihez is. *Fóton* legutóbb 200 résztvevője volt az irodalmi összejövetelnek, amelyre sokan jöttek a szomszéd községekből is. A 6 órakor elkezdett irodalmi est még fél 11-kor is tartott, s népdalok közös éneklésével fejeződött be.

A *Kincskeresőt* el kell juttatni minden érdeklődő gyermekhez. Sajnos, az iskolai és a közművelődési könyvtárak helyzete nagyon mostoha Pest megyében. Igen fontos az iskola és a könyvtár közelebb hozása is egymáshoz. *Fóton* nagy izgalommal várják a gyerekek a rendhagyó irodalmi órákat. *Vácott Varga Tamás* matematikából is tartott rendhagyó órát. *Novák Imre* aggodalommal beszélt arról, hogy Pesttől 6 kilométerre már nincs, aki a gyermekeknek meséljen. A *mesélés áttolódott a gépi eszközökre*: a televízióban, a rádióban, sőt telefonon jelentkezik. Azt mondják a gyerekek, hogy otthoni mesélés legfeljebb hétfőn van, amikor nincs adás a tévében. A Pest megyei gyermek-könyvhéten 51 író látogatott el hozzájuk. *Fóton* egy hét alatt tízezer forint értékű könyv fogyott el a gyerekek és szülők körében a vendégül látott írók műveiből. Mindez annak az eredménye, hogy változatosan alkalmazták a könyv népszerűsítés különféle módszereit.

BAJOR NAGY ERNŐ újságíró — az 6 szavaival szólva — a legkisebb könyv-

akcióról számolt be: a Szabad Föld „Könyvet a pusztai diákoknak” akciójáról, amely valójában nem is olyan kicsiny, hisz megmozdította a társadalom minden rétegét, és eddig 7000 kötet könyvet juttatott az általános iskolai diák-

otthonoknak. *Bajor Nagy Ernő* szavait élénk érdeklődés és elismerés kísérte. Lapunk már beszámolt az akció megindításáról, eredményeiről szintén külön híradásban kívánjuk tájékoztatni olvasóinkat.

Sokat kell tennünk az iskolai könyvtárak fejlesztéséért

MÉREG LÁSZLÓ ezredes, a Honvédelmi Minisztérium kulturális osztályának vezetője örömmel jelentette be, hogy a *hadseregben javultak az olvasómozgalmak feltételei*. A két évvel ezelőtt KMK-segítséggel kidolgozott tervek megvalósítása elkezdődött. Ez évtől 50 százalékkal emelték az új könyvek beszerzésére fordítható, korábban sem jelentéktelen — évente minden katona után 30 forintos — összeget. A múlt évben felállították a hadsereg közművelődési könyvtárainak szakmai és módszertani központját, s a szakképzetlen könyvtárosok számára megindult a két és fél éves középfokú könyvtárosi szaktanfolyam. A tervek között szerepel *bibliobusz beállítása* is a kisebb helyőrségek könyvtári ellátására. A mostani tanácskozás megvalósítható ajánlásait beépítik a hadsereg nevelő munkájába.

A Honvédelmi Minisztériumot foglalkoztatja az a gondolat, hogy hazánk felszabadulásának 30. évfordulójára egyéves akciót kezdeményez a *honvédelem és a hazafiság* témakörével kapcsolatos irodalmi alkotások népszerűsítésére.

DR. TÓTH PÁL, a KISZ Központi Bizottságának osztályvezetője arról beszélt, hogy milyen fontos szerepet játszik az olvasás az ifjúság, különösen a tanuló és munkakezdő fiatalok nevelésében, szabad idejük eltöltésében. Ezért csatlakozott a KISZ az „*Olvasó ifjúságért*” mozgalom szervezésével az országos mozgalomhoz. A KISZ támogatja a különféle típusú művelődési körök működését is. *Dr. Tóth Pál* szerint az olvasótáborokkal kapcsolatban valójában helyesebb a szélesebb profilú művelődési táborokról beszélni, melyek vezetésével nemcsak írókat, hanem néprajzosokat, színművészeket, egyetemistákat stb. is meg lehetne bízni. A KISZ a jövőben is támogatja az ilyen táborokat.

VARGHA BALÁZS, a KMK tudományos munkatársa az általános iskolás fiatalok olvasásáról beszélt. Megállapította, hogy az *általános iskolai könyvtárak* fejlesztésének elmaradása következtében nagy *feszültség támadt* a gyermekek számára működő könyvtárak és az iskolai könyvtárak, másrészt a pedagógusok igénye és az iskolai könyvtári lehetőségek között. Ez a feszültség most társadalmi

akcióban „robbant ki”. (Olyanban, mint a *Szabad Föld* akciója vagy az „500 év — 500 általános iskolai könyvtár” mozgalom.) Az oktatási beruházásokból az általános iskolák jelenleg 15%-ot kapnak. Ez a részesedés 1985-ig 42%-ra fog emelkedni, ami indokolt is, mert általános iskoláink épületei szegényesek, a gyermekeket alig lehet egész nap bennük tartani. A könyvtárügyben olyan nagy a feszültség, hogy nem várhatjuk meg, amíg megtörténik ennek a részesedésnek emelése, ezért születnek a társadalmi akciók.

Nagyon egyszerű televíziót vagy rádiót adni az iskolának, a *könyvtár azonban sokkal érzékenyebb organizmus*. Ha működése nincs biztosítva, nem hathatós a neki nyújtott segítség. A könyvtár csak akkor él, ha megfelelő állománya van, amelyet állandóan fejleszt. *Az egy tömegben adott, leggonddosabban válogatott ajándék sem vetekedhet a rendszeresen vásárolt, kialakított állománnyal*. Ne higgyük, hogy az iskolák saját könyvtári fejlesztése nélkül eredményes lesz az „500 év — 500 általános iskolai könyvtár” akció. Irányelveink vannak az általános iskolák gyerekek olvasásáról, de rendeleteink nincsenek. Irányelvekkel lehet formálni a pedagógusok tudatát, de a *pénzügyi embereket csak rendelettel* lehet.

Helytelen az a vélemény, hogy a gyermekkönyvtárak munkája stagnál: az 5000 általános iskolai könyvtár egy év alatt két és fél millió kötetet kölcsönözött; a 180 gyermekkönyvtár 5 milliót, sőt a községi könyvtárakkal együtt 25 millió könyvet adott a gyermekek kezébe. A további munkának az *együttműködés, a segítség* a helyes módja. Nem tesz jó szolgálatot az ügynek az, aki éket akar verni a közművelődési gyermekkönyvtárak és az iskolai könyvtárak közé. Meg kell valósítani az igazi iskolai könyvtárak mintapéldányait. A most zárt iskolaépítési tervpályázat igen kis alapterületet szán a könyvtárak, s ha ezen nem változtatnak, 20 év múlva sem lesz korszerű iskolai könyvtár. A Művelődésügyi Minisztérium tegyen meg mindent az iskolai könyvtárak fejlesztése érdekében.

DR. MARGÓCSY JÓZSEF főigazgató
a Bessenyei György Tanárképző Főiskola

nevében üdvözölte a tanácskozást. Elmondta, hogy náluk a tanárok mindinkább úgy szervezik meg előadásait és a gyakorlatokat, hogy a feladat elvégzéséhez önálló olvasásra, kutatómunkára legyen szükség a főiskola népszerű könyvtárában. Már itt be kell rendezkedniük az *olvasó-kutató életmódra* a leendő nevelőknek, hogy munkahelyükön is ezt folytathassák és taníthassák.

DR. DURKÓ MÁTYÁS, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tan-

Váltsuk munkává, mindennapi tettekké a mozgalom jó helyi kezdeményezéseit

A tanácskozás második napján Juhász Róbert, a Hazafias Népfront országos központjának osztályvezetője felolvasta DR. GARAMVÖLGYI JÓZSEF művelődésügyi miniszterhelyettesnek a tanácskozáshoz intézett levelét. A miniszterhelyettes külföldi tartózkodása miatt nem vehetett részt a tanácskozáson, ezért levél útján kapcsolódott be annak munkájába. Hangsúlyozta, hogy a tanácskozás a közművelődés most folyó általános felülvizsgálata miatt *különösen időszerű*. A mozgalom szemléletformáló ereje tükröződik a *Petőfi-emlékkönyvtár akcióban* is, amelyben számos testület és szervezet vállalt előzetes várakozást jóval felülmúló részt. A mozgalom keretében létesül az első színvonalas üdülőhelyi könyvtár is Balatonlellén. A miniszterhelyettes bejelentette, hogy a fővárosban munkába állítják a *második bibliobuszt*.

FÁBIÁN ZOLTÁN, az Írószövetség titkára visszatekintett a mozgalom indulására s első eredményeire. Véleménye szerint nem volt olyan sima a mozgalom útja, mint utólag tűnik, sok küzdelem és gond kísérte tevékenységét: számos kitűnő helyi ötlet, kezdeményezés *nem vált országossá*. Olyan akciók maradtak követhetés nélkül, mint például a szolnokiak „Otthont a könyvnek, otthont a művelődésnek” nevű megyei kezdeményezése; amely három millió forintot teremtett elő a költségvetésen felül. Épp ezért a legfontosabb feladata a mozgalomnak, hogy az életképes kezdeményezéseket általánossá, a mindennapok tetteivé tegye.

DRUCKER TIBOR, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének főtíkára megállapította, hogy az *idei könyvhét* már úgy zajlott le, ahogy az Olvasó népert mozgalmat egész évben szeretnénk elképzelni. Valamennyi érdekelt szerv eredményesen működött közre a sikerért. Javasolta, hogy az ajánlások

székvezető docense annak a vizsgálódásnak eredményét ismertette, amelyet Debrecenben folytattak két, különböző értékű kisregényről, illetve ezek hatásáról. Hangsúlyozta, hogy a minőség egyáltalán nem jelentéktelen kérdése az Olvasó népert mozgalomnak. Mivel nagyon sok olvasó embernek hiányzik a kellő értékelő képessége, az iskolai képzésnek jobban kell arra törekednie, hogy az irodalmi szemléletet, az *értékelő, elemző képességet kifejlessze* az olvasókban. Ehhez a népművelésnek is segítséget kell adnia.

térjenek ki a könyvterjesztés és a művelődési otthonok szerepére is. A könyvterjesztés dinamikus fejlődésére jellemző, hogy az elmúlt évhez viszonyítva 10 %-kal nőtt a vásárolt könyvek száma, míg az általános bolti forgalom csak 6 %-kal emelkedett. A következő 15 év alatt várhatóan kétszeresére nő a hazai könyvterjesztés forgalma, ezt azonban a mai balthálózattal már nem lehet lebonyolítani. Vannak már kedvező jelei annak, hogy a könyvterjesztést nem csupán kereskedelmi tevékenységnek, hanem a művelődési munka részének is tekinti a társadalom.

A jelenlegi fejlődési ütem szerint az iskolai könyvtárak kifejlesztéséhez 28 évre lenne szükség. Ezt az időt társadalmi akcióval kell megrövidíteni. A könyv-

Dr. Hegedűs András, a Szegedi Tanárképző Főiskola főigazgatója

kultúra fejlődésének hallatlanul nagy segítséget ad az a szemlélet, amelynek elterjesztésén a mozgalom fáradozik. A mozgalom az intézmények feladatait nem végezheti el, de meghonosíthatja azt a *közszellemet, amely rangot ad az olvasásnak*, presztizst az olvasó embernek, az egész művelődésnek.

TÓTH JÓZSEFNÉ, a nyíregyházi Elektrotechnikai Gyár UNIVERSIL üzemének szakmunkásnője arról számolt be a tanácskozásnak, hogy szocialista brigádjuk a családban, a munkahelyen és a mozgalmi munkában is buzgó hirdetője a jó könyvek hasznának. A tagok otthonában levő szép kis házikönyvtárak szintén az olvasás szeretetét bizonyítják, de a brigádtagok a könyvtárakat is gyakran felkeresik.

A nép sorsát nem lehet elválasztani a művelődéstől

BAKOS ISTVÁN, a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsának munkatársa válaszolva azokra a megjegyzésekre, hogy a termelőszövetkezetek keveset tesznek a művelődésért, bejelentette, hogy a termelőszövetkezetek a jövőben nem fogják reprezentációra költeni a kulturális alap nagy részét. Szóvá tette, hogy a könyvtári olvasók között egyre kevesebb a parasztolvasó, s rohamosan csökken az önálló községi könyvtárak száma. A Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa szorgalmazza a termelőszövetkezeti művelődési bizottságok létrehozását, s a közművelődés országos felülvizsgálata után *irányelveket ad ki a művelődési tevékenységről és a kulturális alap felhasználásáról*. A közművelődés intézményeinek is meg kell találniuk azonban azokat a lehetőségeket és szálakat, amelyekkel elősegíthetik a parasztság művelődését. *Bakos István* kifogásolta, hogy az irodalmi alkotásokban, filmekben és a televízió műsoraiban nincs úgy képviselve a termelőszövetkezeti parasztság, ahogy a szocialista társadalomban betöltött szerepe, munkája, erőfeszítései indokolnák. A legfontosabb igény ma a *társadalom önismeretének elmélyítése s ezen keresztül az egyének és a közösségek társadalmi feladatának tudatosítása*. Végül bejelentette, hogy a jövőben az Olvasó népert mozgalomba a termelőszövetkezetek és érdekképviseleti szerveik is jobban bekapcsolódnak és remélhetőleg egyre erőteljesebben tudják támogatni feladatainak megoldásában.

DR. LACZKÓ OTTÓNÉ, a Jászberényi Tanítóképző Intézet tanára azokról a módszerekről beszélt, amelyekkel intézetében a leendő pedagógusokkal terv-

KRISTÓ NAGY ISTVÁN, a *Könyvilág* felelős szerkesztője szenvedélyes hangú felszólalásban vitatkozott néhány véleménnyel, amely a tanácskozáson hangzott el. Szerinte például az írók jó részét nem érdekli az Olvasó népert mozgalom. Beszélt a televízió szerepéről is, s javasolta a népszerűsítő ajánló listák kiadását a legnagyobb érdeklődést kiváltó, jó művekről. A rendhagyó irodalmi órák elterjesztése érdekében ajánlotta, hogy ezek megtartásába kapcsolják be a vidéket járó *Déryné Színház* művészeit is. A *Kincskeresőt* országos lappá kell tenni, de ne hozzák fel Budapestre, hanem a jövőben is vidéken végezze országos rangú tevékenységét. Végül az Olvasó népert mozgalom népszerűsítésére felajánlotta a 65 000 példányban megjelenő *Könyvilág* hasábjait.

szerűen igyekeznek megismertetni a közművelődés falusi tennivalóit.

MOLNÁR ZOLTÁN író felszólalása elején arról szólt, hogy a Hazafias Népfront művelődési munkájának megtervezéséhez természetesenrűleg vették alapul az Olvasó népert mozgalomnak, mint társadalmi tevékenységnek tapasztalatait. Arról van most szó, hogy ne „lehajoljunk” művelni a népet, hanem maga a nép művelődjön, amely elválaszthatatlan attól, hogy a nép vegye kezébe saját sorsát. Nemzetet, országot, *nagy közösséget csak életképes kis közösségek összefonódása alkothat, s életrevaló emberi közösség nem képzelhető el kultúra nélkül, közösségteremtésre törekvő tudatos kis csoportok nélkül*. Ilyen szerepet szán a Hazafias Népfront a művelődési munkaközösségeknek: ezek lényege, hogy a kultúra eszközeivel segítsék olyan szocialista emberi közösségek kialakítását, amelyek tartalmasabbá teszik az életet. Meg kell tanulnunk, hogy mindaz, amit az emberi kultúra teremtett, hogyan használható fel arra, hogy mi a magunk dolgát felelősebben, jobban csináljuk az elkövetkező időben. Erdemes figyelembe venni azt a *Nexó*-i gondolatot, amit Dömsödön hangoztatott a művelődési munkaközösség egyik tagja: „*A kultúra felelőség!*”

ARANYOSI LÁSZLÓ, az MSZMP Pest megyei bizottságának munkatársa elmondta, hogy behatóan foglalkoztak az utóbbi időben a megye közművelődési életével, és a pártbizottságok több évre szóló *távlati közművelődési tervet* dolgoztak ki. A mostani tanácskozás végeredményben azt a kérdést vizsgálja,

milyen úton-módon kerüljön jobb kapcsolatba az ember a könyvvel. *Vargha Baláznak* válaszulva hangsúlyozta, hogy az iskolaügy fejlesztésében más az óhaj és más a lehetőség.

DR. SZABÓ GYÖRGYNÉ, a nyíregyházi Bessenyei könyvesbolt vezetője arról szolt, hogyan igyekszik a könyvtérjesztés jó kapcsolatot teremteni a társadalmi szervekkel. GONDOS ERNŐ, a Szépirodalmi Könyvkiadó szerkesztője a kulturális folyamatokról szerzett információk kiszélesítése érdekében javasolta, hogy a szokványos kulturális statisztikák mellett kapjon nagyobb lehetőséget, *több teret a kultúrszociológia*. Az olvasás izlésproblémáiról szólván megállapította, hogy elég nagy rétegek idegenkednek attól az irodalomtól, amelyet mi jó okkal szeretnénk az olvasóközönség figyelmébe ajánlani. Van a fiatalságnak egy rétege, amelynek vágyai és aspirációi nem mutatnak túl az elemi létezés horizontján. *Egyes fiatalokat beszűkült érzelmi és indulati élet jellemez*. A klasszikus magyar irodalom tanítását meg kellene vizsgálni, mert véleménye szerint az iskolai irodalomtanítási mód annyira sematikus, hogy elfedi az értékeket, nem tudja megszerettetni a klasszikusokat a most felnövő generációkkal.

DR. FUTAKY GERGELY, a Békési Városi-Járási Könyvtár igazgatója felszólalásában választott *Bakos Istvánnak* a parasztolvasók számának csökkenésével kapcsolatos megállapításaira: kifejtette, hogy a csökkenésnek az átrétegződés tényén kívül statisztikai okai is vannak, mert a mezőgazdaságban gépekkel dolgozó szakmunkásokat immár munkásnak tünteti fel a statisztika. Az önálló községi könyvtárak száma pedig azért kevesebb, mert kevesebb lett az önálló község. A könyvtárak a jövőben is nagyon szívesen vesznek részt a termelőszövetkezeti parasztság olvasási kultúrájának növelésére irányuló munkákban, ha kezdeményezéseik visszhangra találnak.

Az olvasásügy társadalmi méretű előrevitelében azért lehet bizonyosan számítani a könyvtárakra, mert kiépített apparátust alkotnak. A művelődési otthonok láncolata is kiépült már, de ezek sok helyen csak időnként adnak programot. *A könyvtár az a hely, ahova mindenki bemehet*. Vidékünkön mindenütt megvan a kulturált könyvtárhelyiség. Hozzájuk fogható színvonalú más művelődési lehetőség nincs a községekben, ezért az a legfontosabb, hogy mindenütt teremtsék meg *a mindennapi nyitvatartás* feltételeit. Valamennyi községben megvannak a legfontosabb könyvek, ezek kellő kihasználásához azonban napon-

Vasy Géza kritikus (MTI Fotó — Balogh László felvételei)

kénti nyitvatartás szükséges, ami már félműszakos községi könyvtárosok alkalmazásával is megvalósítható.

MRAZ JÓZSEFNÉ salgótarjáni könyvtáros Nógrád megye gyermekkönyvtári ellátásáról és a gyermekek olvasóvá neveléséről számolt be. MAROSI GYULA fiatal író az olvasótáborok tapasztalatairól szolt, majd arról beszélt, hogy tulajdonképpen egy *második analfabétizmus* ellen kell küzdeni azok esetében, akik megtanultak ugyan olvasni, de nem olvasnak. Igen nagy rétegről van szó. A második analfabétizmus elleni küzdelemben az Olvasó népert mozgalmat szívesen segítik a fiatal írók is, mint ahogyan az első olvasótábor, a felsőtárkányit is ők kezdeményezték.

TÓZSÉR LÁSZLÓ, a Hazafias Népfront Fejér megyei bizottságának munkatársa bejelentette, hogy az ő megyéjükben a Népfront város- és községgpolitikai munkabizottsága vállalta tanulmánytervek készítését a különböző típusú iskolai könyvtárak létesítésére. A felajánlás műszaki részleteit SPRÁNITZ TIBOR, a Fejér megyei Tervező Iroda igazgatója ismertette, aki elmondotta, hogy 100—120 négyzetméter alapterületű könyvtárhelyiségekre gondoltak, amelyek szakköri és klubfoglalkozásokra is alkalmasak. A helyiségek elrendezésére és az iskolához való építészeti kapcsolatra több változatot dolgoznak ki, s a tervekről a Hazafias Népfront központjában országos vitát rendeznének.

A felszólalások elhangzása után DARVAS JÓZSEF emelkedett szólásra, hogy összefoglalja a vitát.

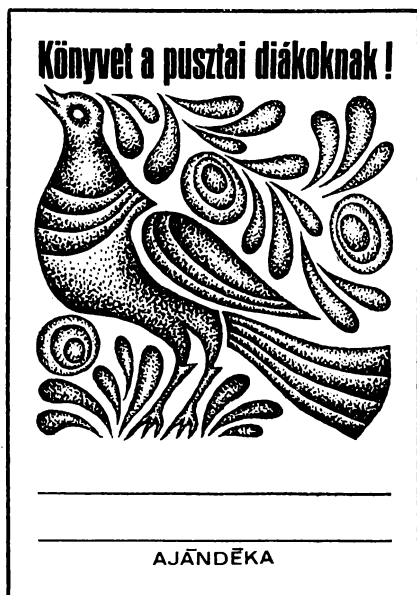
A művelődés, s benne az olvasás egész szocialista építésünk nélkülözhetetlen eszköze

— Régen éreztem magam ilyen jól tanácskozáson, mint ezen a mostanin — kezdte beszédét *Darvas József*. — Ennek az eseménynek levegője, hangulata volt. Ismét hangsúlyozni kell: az Olvasó népért mozgalmat nem értjük szűken, csak a könyvtári tevékenységre korlátozva, hanem olyan *mágnesnek képzeljük el*, amely minden művelődési értéket összegyűjt.

— Sajnos, a vitában nem került eléggé előtérbe a „hogyan tovább” problémája. Ebben a tanácskozás nem adta meg azt, amit reméltünk tőle. Közvéleményt „általában” formálni nem lehet, *csak konkrét problémákon keresztül*. A társadalmi közvéleménybe nemcsak a paraszt és a munkás véleményét értem bele, hanem a tanácselnökét, a párttitkárét, még a pénzügyminiszterét is. Ez így együtt a társadalom és a közvélemény.

— Jó, hogy megfelelő hangsúlyt kapott a vitában az *ifjúság* olvasóvá nevelése. Nem ért egyet a KISZ képviselőjének azzal a mondatával, hogy ők úgy érzik, jó úton jártak s nem kell ezen változtatniok. Van mit változtatni! A fiatalokat csak úgy tudjuk kommunisztává, forradalmárrá nevelni, hogy *probléma-látásra*, vitára, az alternatívák közötti döntésre neveljük őket. Fedezzék csak fel a mai valóság ellentmondásait!

— Az ajánlások vegyék figyelembe,

Kolozsváry Bálint ex librise a Szabad Föld akció ajándékkönyveibe

hogy az ifjúság olvasóvá nevelésének kérdései mellett nagyobb súlyt kell adni a munkásság és a parasztság művelődésének. A rövidebb távra szóló *konkrét vállalkozásokat* örömmel kell fogadnunk, például a SZOT és a Honvédelmi Minisztérium ilyen terveit is.

Az írókról szólva elmondotta, hogy közvélemény, talaj kell ahhoz, hogy kiköveteljük az írókból a valóságos, realista, a szocializmust jó eszközökkel szolgáló irodalmat. Szólt arról, hogy hazafiságra nem lehet nevelni úgy, hogy igaz dolgokat deheroizáló módon kétségessé tegyünk. Történettudományunknak mostanában kedvenc tétele a *szabadságharcos hagyományok visszaminősítése*. Munkálkodni kell azon, hogy ha a kritika félrefog, akkor az *élő közvélemény* merje kimondani a maga igazát. Befejezésül így vonta meg *Darvas József* a vita mérlegét: A tanácskozás alkalmas volt arra, hogy a Hazafias Népfront keretében új szakaszát indítsa meg a munkának.

A tanácskozást S. HEGEDŰS LÁSZLÓ, a Hazafias Népfront országos központjának titkára zárta be. Kijelentette: a *Hazafias Népfront az eddignél nagyobb hangsúlyt kíván adni tevékenységében ennek a mozgalomnak*. A művelődés s benne az olvasás egész szocialista építésünk nélkülözhetetlen eszköze. A gazdasági és életszínvonalbeli eredmények megfelelő műveltségi fok nélkül visszajára fordulnak. *A nép nem alkalmatlan befogadó*, csak meg kell találni a nemes és jó művészet közvetítésére megfelelő módszereket. Minden faluban vannak néhányan, akik hajlandók a munkára, s mind többen lesznek, akik követik őket. A Hazafias Népfront ezen a téren is szeretne megfelelni a társadalmi várakozásnak.

Ezután javaslatára a tanácskozás egyhangúlag hozzájárult ahhoz, hogy az Olvasó népért mozgalom társadalmi bázisának kiszélesítésére a következők kapjanak *társadalmi titkári* megbízást: *Drucker Tibor*, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének főtítkára, *Fábián Zoltán*, a Magyar Írók Szövetségének titkára, *Gönczi Imre*, a SZOT politikai munkatársa, *Páldy Róbert*, a Könyvtáros szerkesztője és *Juhász Róbert*, a Hazafias Népfront országos tanácsának osztályvezetője.

S. Hegedűs László végezetül köszönetet mondva a vendéglátóknak és a résztvevőknek munkájukért, az Olvasó népért mozgalom I. országos tanácskozását bezárta.

A társadalomtudományi gyűjtőköri együttműködés továbbfejlesztése

Mi a könyvtárközi együttműködés? Üres jelszó, amely csupán valamiféle kolleghiális kapcsolatok fenntartására buzdít (fehér asztal tájfellegű borokkal, programtalan értekezletek, értelmetlen munkatervék és így tovább), vagy parancsoló szükségyszerűség, kézzelfogható szakmai tartalommal megtöltött munkaprogram?

A világ legtöbb országában, Norvégiától a Délafrikai Köztársaságig ezt az utóbbi nézetet vallják a könyvtárosok. A. D. Albright szerint például „A következő években egyetlen intézmény [ti. egyetemi könyvtár] sem várhatja, még csak nem is remélheti, hogy olyan gyűjteményeket építhet ki és őrizhet, amelyek minden olyan szaktudomány... számára megfelelők lehetnek, melyekre az adott egyetem oktatási és kutatási programjai kiterjednek. Erre ma egyik sem képes. Egyik oka ennek a világ tudományos természetének mérete. ...A természetnek ez a hatványozott növekedése komoly problémákat támasztott a könyvtári anyag kiválasztása, az elhelyezés, a megőrzés, a fenntartás, a feldolgozás és a finanszírozás vonatkozásában.”¹ Ma már egyetlen könyvtár sem képes arra, hogy önállóan legyen a tudományos szintű használói igények kielégítésében. Tehát a könyvtárak saját, *rendeltetészerű munkafadataik kielégítő ellátása érdekében kényszerülnek arra, hogy nagyon is konkrét, nagyon is céltudatos együttműködési formákat építsenek ki.*

Ez a probléma nálunk sem ismeretlen. Régóta nem az. Ha csak a jogszabályokra hivatkozunk: mind az 1958-as, mind az 1968-as miniszteri utasítás — részleteiben ugyan eltérő módon, de alapjában véve azonos kiindulópontonról — ennek a gondnak a megoldását kívánta elősegíteni a gyűjtőköri megosztással. Hasonló értelemben foglalt állást az 1969. évi gyűjtőköri konferencia is.² Másfél évtizede ebben az irányban halad a magyar szakkönyvtárügy fejlődése: *az állománygyarapítás egybehangolása és ezen túl a sokoldalú szakterületi együttműködés kifejlesztése felé.* Vajon milyen eredménnyel?

A természet- és alkalmazott tudományokat illetően sok szép eredmény született. Akár az állománygyarapítás egybehangolásának előfeltételeit (pl. a központi folyóiratjegyzékek), akár annak gyakorlatát,³ akár pedig a magasabb fokú szolgáltatási együttműködést tekintjük (pl. a veszprémi egyetemi könyvtár számítógépes tájékoztatási szolgáltatása⁴), kétségtelenül történt előrehaladás. Sajnos, más képet mutatnak a *társadalomtudományi kooperációs körök.* A Könyvtártudományi és Módszertani Központ által készített tömör helyzetkép⁵ azt mutatja, hogy 9 kör közül kettőben egyáltalán semmi említésre méltó nem történt, hatban csupán kezdeti, részleges eredmények vannak, és csupán egyetlen olyan kooperációs kör akad, amelyben viszonylag élénk és eredményes munka folyik. Természetes hát a kérdés: milyen okokra vezethető vissza ez a csöppet sem kedvező jelenség?

Nos, az okok elemzése egyben a teendők felvázolását is jelenti. Mielőtt erre rátérnénk, azt kellene futólag megvizsgálni, hogy módosultak-e, s ha igen, mennyiben azok a tényezők, amelyek a könyvtárközi együttműködés elvi alapjait és gyakorlati megvalósulását befolyásolják.

Új hatótényezők a könyvtárközi együttműködésben

Régi igény, hogy a gyűjtőköri kooperáció bővüljön ki *átfogó szakterületi együttműködéssé*, amely egyebek között a tájékoztatási szolgáltatásokat is tartalmazza. Különösen fontos lenne ez abban a tudományágban,⁶ amely ezeknek a szolgáltatásoknak a kiépítésében a leginkább elmaradt: a társadalomtudományok területén. Amennyiben a tervezett *társadalomtudományi információs rendszer* valóban kialakul, ez merőben új helyzetet teremt ezen a viszonylag elmaradt területen. Nyilvánvaló, hogy így a kooperációs körök munkája szélesebb alapokra helyeződik, a rendszer jobban érdekeltté teszi a résztvevőket, akik általa lényegesen szilárdabb pénzügyi bázishoz jutnak. Vagyis az eddig csekély központi támogatásban részesült, és elsősorban az önkéntes feladatmegosztáson alapuló kooperációs körök ezzel magasabb szintre emelkednek, és *szakterületi információs rendszerekké (alrendszerékké)* alakulnak át. Ennek a programnak elfogadása és megvalósulása tehát önmagában véve is gyökeres változásokat eredményezhet a könyvtárközi együttműködésben.

Hasonlóképpen fontos vállalkozás a *könyvtárügy központi számítógépesítési programjának megvalósítása*, amelynek első lépéseként a közeljövőben megindulhat a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes előállítás. A könyvtárközi együttműködés szempontjából fontosabb ennél az Országos Gyarapodási Jegyzék számító-

gépes előállítás, ami meggyorsítja a megjelenést, megkönnyíti a visszakeresést, és eleget tesz annak a többek által hangoztatott igénynek, amely szerint a kooperációs körök állományfeltáró munkáját az országos állományfeltárás részfeladatává kell tenni. Nos, a középtávú tervekben szerepel az Országos Gyarapodási Jegyzék gépi előállítása is.

A könyvtárközi kölcsönzés egyik döntő fontosságú új mozzanata azonban a *tárolókönyvtári* elképzelések megvalósulása. Több nagykönyvtárunk a *Törökbálinton* épülő raktárkombinátnban biztosított magának férőhelyet.⁷ Ez a körülmény önmagában véve is öröndetes, hisz a résztvevő intézmények a legnagyobb és országos szempontból legfontosabb könyvtárak közül kerültek ki, és a tárolóraktárba telepítendő állományrészeik elég szerencsésen egészítik ki egymást. Ha azonban sikerülne még egy központi tárolókönyvtárat is kialakítani, akkor a könyvtárközi együttműködés egyik nagy gondja oldódna meg, vagy legalábbis enyhülhetne.

Mit jelent a tárolókönyvtár? Véleményem szerint is a nálunk ma létező elképzelések szintézisére van szükség, a *tárolókönyvtári funkció komplex szemléletére*. Magyarországon, ahol a nagy tudományos könyvtárak égető helyhiányban szenvednek, ugyanakkor a könyvtárközi kölcsönzés még mindig akadozik, olyan tárolókönyvtár kell, amely

1. befogadja a könyvtárak fölőspéldány-anyagát;
2. rendezi, válogatja, megszervezi a könyvtárak közötti újrafelosztását, illetőleg az országos és nemzetközi szempontból egyaránt érdektelen dokumentumokat zúzdába küldi;
3. a hagyományos könyvelőszó-feladatok ellátásán kívül saját állományt épít ki, vagyis a szorosabban vett tárolókönyvtári anyagot, amit aztán szakszerűen feltár, és amit — saját könyvmásoló gépparkjára támaszkodva — könyvtárközi kölcsönzési alapként kezel.

A fölőspéldányok kivonására nagy hatással lesz a *várható új jogszabályok* megjelenése. Mind az állományellenőrzéssel és állománykivonással foglalkozó miniszteri utasítás (ismertebb nevén: állományvédelmi utasítás) tervezete, mind a készülő új könyvtárügyi törvényerejű rendelet tervezete elő kívánja segíteni azt, hogy a könyvtárak többsége viszonylag egyszerűen kiiktathassa állományából a feladatainak ellátásához már nem szükséges dokumentumokat. Ez a megoldás természetesen nem a zúzda felé kívánja terelni az esetleg csupán helyileg fölőlségessé vált anyagot. Mindössze arról van szó, hogy azok a dokumentumok, amelyek egy adott könyvtárban már nem hasznosíthatók, váljanak az ország közkinccsévé; a sok esetben tényleg elkerülhetetlen ipari hasznosítás pedig elsősorban a központi tárolókönyvtár feladata legyen.

Természetesen az említett jogszabályok még csak tervezet-formában léteznek. Bizonytalan a központi tárolókönyvtár megvalósulásának ideje és módja, továbbá a többi, említett tényező is. Mégis számolni kell velük, mert ezek végső soron a *könyvtárügy elkerülhetetlenül megvalósítandó feladatai*, amelyeket akkor is figyelembe kell venni a szakterületi együttműködés szempontjából, ha realizálódásuk valamilyen okból eltolódik.

Az országos együttműködés továbbfejlesztési lehetőségei

Abban, hogy a társadalomtudományi kooperációs körök fejlődése alaposan elmaradt a természet- és alkalmazott tudományi köröké mögött, véleményem szerint feltétlenül szerepet játszik bizonyos tartózkodás is a kooperációval szemben. Annak ellenére ugyanis, hogy pl. az 1969-es gyűjtőköri konferencia világosan megállapította: az együttműködés nem korlátozást jelent, nem dokumentumokról, állományrészekről, gyűjtőkörökről való lemondást, a szakmai közvélemény — úgy tűnik — mégis így értékelt. A könyvtárak gépesítettységének jelenlegi fokán nem lehet elvárni egy-egy könyvtártól, hogy elsőrendű feladatainak ellátásához feltétlenül szükséges, alapvető fontosságú dokumentumok beszerzésétől elálljon, s azokat egy központosított rendszertől igényelje. Az alapvető szakirodalom vonatkozásában is a könyvtárközi kölcsönzésre hagyatkozva ugyanis lassúbbá, bizonytalanabbá tenné a legfontosabb használói igények kielégítését.

Ezen a ponton kell utalni arra, hogy a legtöbb fejlett külföldi együttműködési programban jelentős szerepet kapott a *másodrendű fontosságú, ezen belül még inkább a periférikus irodalom gyűjtésének koordinálása*. Az egyik legjobban szervezett ilyen vállalkozás, az NSZK-beli *Sondersammelgebietsplan* például mind a könyvek, mind a folyóiratok beszerzésében két kategóriát különböztet meg. Az egyikbe az alapvető fontosságú dokumentumok tartoznak; ezek párhuzamos beszerzését nemhogy tiltanák, hanem épp javasolják a kooperációban résztvevő könyvtá-

rak számára. Ezzel szemben az úgynevezett „speciális dokumentumok” köre jelenti azt a kategóriát, amelyre a gyűjtési munkamegosztás kiterjed. A „speciális dokumentumok” közé a bármilyen okból ritkábban használt anyagot sorolják, tehát a világnyelveken megjelent nem alapvető jelentőségű dokumentumokat éppen úgy, mint a kevésbé ismert nyelveken közzétett műveket.⁸

Felvetődhet a kérdés: ilyen körülmények között van-e értelme annak, hogy a kevésbé fontos anyag beszerzésének egybehangolásán munkálkodjunk? A nyugat-német példák arra utalnak, hogy igen számottevő az ilyen dokumentumok aránya. Egyes nagykönyvtárak például a kiemelt gyűjtőkörükhöz (Sondersammelgebiet) tartozó anyag beszerzésére fordított összeg nagyobbik részét éppen az ún. speciális irodalomra költötték, s csak kisebb hányadát az alapvető jelentőségű művekre. De még abban az esetben is, ha abból indulunk ki, hogy az NSZK-nál lényegesen kisebb országunk könyvtárainak teherbíró képessége csekélyebb mértékben teszi lehetővé az ún. speciális irodalom beszerzését, feltétlenül célszerű, ha az állománygyarapítási együttműködés egybehangolását ezzel a területtel kezdjük. A periférikus, kevésbé használt dokumentumok beszerzésének koordinálásával kapcsolatban sokkal kevésbé vagy egyáltalán nem vetődhet fel indokolt tartózkodás. A másodrendű fontosságú, de azért a színvonalas kutatómunkához nélkülözhetetlen külföldi szakirodalom eddigi szórt, tervszerűtlen, hézagos és egyben párhuzamosságokat tartalmazó gyűjtése viszont az összehangolás révén tervszerűbbé, teljesebbé és mégis racionalisabbá válik. *Az együttműködéstől tehát tartalmi, minőségi nyereség, eredményesebb szolgáltatás várható.*

Még egyszer hangsúlyozni szeretném azonban: az ún. speciális irodalom köre nem csupán a kevésbé ismert nyelveken publikált dokumentumokra terjed ki, hanem a világnyelveken kiadott, de nem alapvető könyvekre, folyóiratokra is. Ezzel kapcsolatban vetődik fel egy újabb probléma, amit a hazai szakirodalom meglehetősen elhanyagol: *a kevésbé használt dokumentumok körének meghatározása* — természetesen egyrészt a gyűjtőkori kooperáció, másrészt az állományapasztás céljából. A kérdésnek kiterjedt külföldi szakirodalma van; egy NDK-beli tanulmány⁹ szerint például az ő egyetemi könyvtárai anyagának kihasználtsága mindössze 2—20%, tehát a csúcserőtelmet mutató könyvtárban is csak az állomány egyötöde. A kevésbé használt állományrészek meghatározása természetesen épp a társadalomtudományi főgyűjtőkörű könyvtárak esetében nehéz; itt például nem lehet egyértelműen és többé-kevésbé mechanikusan nyelvi és időbeli határokat alkalmazni. Ezért is volna szükség a korábbinál több ilyen tárgyú hazai vizsgálatra.

Mindez azt bizonyítja, hogy *amíg egyrészt indokoltnak látszik a könyvtárközi együttműködés feladatkörének szervezett kibővítése, másrészt az egész együttműködés alapját képező állománygyarapítási (vagy inkább: állományalakítási) kooperációt illetően is bőven akad még tennivaló.*

A szakterületi együttműködés területi struktúrája

A fentiekben csak egy-két mozzanatot tudtam kiemelni a szakterületi együttműködés továbbfejlesztési lehetőségei közül. Ezek után azonban ki kell térni még egy témára, ami szorosan összefügg az eddig elmondottakkal: a szakterületi együttműködés területi struktúrájának kérdésére.

Országos jelentőségű nagy tudományos könyvtáraink (egyben a szakterületi kooperációs körök vezető könyvtárai) állományának hozzávetőleg egyharmada található vidéki gyűjteményekben, holott az ország lakosságának négyötöde Budapest határain kívül él. A megyei könyvtárak együttes állománya még ezt az egyharmadot sem közelíti meg. Ezek a számok önmagukban és mechanikusan alkalmazva félrevezetőek is lehetnek, de a tendencia világos: bármennyire kiemelkedő a főváros, mint kutatási centrum szerepe, a vidéki kutatók szakirodalmi ellátottsági helyzete a vidéki kutatás igényeihez viszonyítva is elmaradottnak tekinthető. *Nyilvánvaló ellentmondás tapasztalható az egyre izmosodó vidéki kutatói tábor és a Budapesten összpontosuló tudományos könyvtári bázis között.* Az ellentmondás feloldása természetesen nem mehet egyik napról a másikra; nagy tudományos könyvtárak (különösen a társadalomtudományok területén) csak hosszabb távon építhetők ki. Mivel tehát a szakirodalmat felhasználók jelentékeny hányada szakirodalommal többé-kevésbé rosszul ellátott területen él, a szakterületi kooperációs körök túlnyomórészt budapesti ellátó-szolgáltató apparátusának meg kell teremteni a szétszágzó hálózatát, a dokumentumok és szolgáltatások közvetítő csatornáit, másképp: *a szakterületi együttműködési rendszer területi struktúráját.*¹⁰

Elvileg természetesen elegendő lenne, ha egyszerű továbbító állomások léteznének vidéken, amelyek közvetítik a könyvtárközi kölcsönzési kéréseket, a szolgáltatásokat, és így tovább. Mivel azonban a kevés nagykönyvtár igénybevétele így is

tetemes, technikai ellátottságuk pedig még mindig eléggé korlátozott, ez az elvi lehetőség gyakorlatilag nem kielégítő. Olyan tudományos könyvtárakra van szükség vidéken, amelyek meghatározott szakterületeken önmaguk is ki tudják elégíteni a várható igények nagy részét, és csak a kevésbé ismétlődő, a „szóródó” igényeket kell az országos központokba továbbítaniuk. Úgy is megfogalmazhatjuk: az alapvető fontosságú irodalomnak mindenképpen meg kell lenni a legnagyobb vidéki kulturális-tudományos központokban, míg az ún. speciális irodalom (egyébként igen széles) köre az, amit az országos együttműködési rendszertől kell megkapni. Újra hangsúlyozni kell könyvtári szakirodalmunk egyik régi tételét: *a szakirodalmi ellátás csakis akkor lehet valóban országos, ha erős regionális alközpontok támasztják alá az országos központok tevékenységét.*

Mivel szakirodalmunkban a „regionális” szó használata nem egyértelmű, a félreértések elkerülése végett hangsúlyozni szeretném: a „regionális” jelzővel nem bármiféle szintű területi hatókört kívánok megnevezni, egybemosva a településhálózat-fejlesztési irányelvekben meghatározott központ-hierarchia öt, sőt hat szintjét (kiemelt felsőfokú, felsőfokú, részleges felsőfokú, középfokú, részleges középfokú központ, és ide számíthatjuk az alsófokú központot is). Itt és máshol egyaránt *csak a kiemelt felsőfokú központok, az országrész-központok vonzásterületére* gondolok. Véleményem szerint egy-egy országrész néhány kiemelkedő jelentőségű könyvtárának együttvéve kell gondoskodnia arról, hogy az adott országrészben minden említésreméltó szakterület művelője megtalálhassa a fentebb említett szolgáltató és szolgáltatás-közvetítő alközpontot. (Az más kérdés, hogy ezek a könyvtárak nem feltétlenül a településhálózat-fejlesztési irányelvekben meghatározott kiemelt felsőfokú központokban működnek; tevékenységüket akkor is azok vonzáskörzetében fejtik ki.) Ebből a célból a vidéki felsőoktatási intézmények könyvtárait éppúgy számításba lehet és kell venni, mint a legnagyobb megyei könyvtárakat, a jó állományú helyi szakkönyvtárakat, továbbá — a történeti értékű anyag vonatkozásában — egyes nagymúltú múzeumi, iskolai vagy egyházi tudományos könyvtárakat. Csak mellékesen szeretném megjegyezni: ezzel a megoldással enyhülne az a sokak által (hivatalos dokumentumokban is!) kárhóztatott egysíkú fejlődés, amely merevnek látszó határokat vont a különböző típusú könyvtárak közé. A szakterületi együttműködés területi struktúrájának, másképp: a szakirodalmi ellátás regionális szervezetének megteremtése *a nagy megyei könyvtárak számára lehetővé tenné a szakirodalmi ellátásba való bekapcsolódást, és* pedig az egyedül lehetséges módon: *pontosan körülhatárolt szakkönyvtári feladatok vállalásával.*

*

A terjedelmi okokból csak néhány mozzanatában tárgyalt téma összefoglalásaként csak ennyit: az országos állománygyarapítási együttműködés több síkon is továbbfejlesztésre szorul. Tartalmilag (az állománygyarapításon túlmenő programmal) és szintben (a területi struktúra kifejlesztésével) egyaránt kibővíthető. Véleményem szerint ez a kettős kiegészítés, valamint magának a hagyományos gyarapítási együttműködésnek a megszilárdítása hozhat kedvező változást a társadalomtudományi szakterület ellátásában.

B. Nagy Ernő

J E G Y Z E T E K

¹ Idézi: MARTENS, Frida: De wetenschappelijke bibliotheken en hun samenwerkingsproblematiek. Antwerpen, 1972. Vlaamse Vereniging van Bibliotheek- en Archiefpersoneel. 7. 1.

² Gyűjtőköri konferencia Budapest, 1969. november 28. Előadások, hozzászólások. 1970. OSZK KMK. 122 1.

³ Vö.: ZSIDAI József: A regionális szakkönyvtári együttműködés eredményei és tapasztalatai Borsodban. = Könyvtári Figyelő, 1972. 3. sz. 326—328. 1.

⁴ KOVÁTS Zoltán: Számítógép segíti a hazai kémiai kutatások szakirodalmi információs igényeinek korszerű kielégítését. = Könyvtári Figyelő, 1971. 2. sz. 173—176. 1.

⁵ A társadalomtudományi szakirodalmi kooperációs körök tevékenysége. (1973.) OSZK KMK. 7 1.

⁶ Ezúttal is az akadémiai tudományrendszerterminológiát alkalmazom, amely szerint a szaktudományok együttése öt **tudományágra** oszlik; az egyes tudományágak **tudományágazatokra**, ezek pedig **tudományterületekre** tagolódnak. A társadalomtudományok együttvéve alkotják az egyik tudományágat.

⁷ Részletesebben ír a három nagykönyvtár tárolóraktáráról a Könyvtári Figyelő 1973. 2. számában, WALLESHAUSEN Gyula és REJTŐ István.

⁸ A kérdés részletes magyar nyelvű áttekintése: A gyűjtőköri együttműködés kérdése. 2. A külföldi helyzet. (Referátumok.) Összeáll. Kondor Imréné. 1972. Népművelési Propaganda Iroda. 113 1.

⁹ KASBOHM, Adelheid: Kriterien für die Aussonderung wenig benutzter Literatur. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 1972. 5. sz.

¹⁰ Ezzel és a későbbiekben elmondottakkal bővebben foglalkozott a Könyvtári Figyelő 1971. 3. számában megjelent cikk (B. Nagy Ernő: Regionális ellátás — regionális kooperációs kör).

Könyvtáros szemmel az USA-ban

Indiáról mondta egyszer valaki, hogy aki ott eltölt három hetet, könyvet ír róla. Aki tíz évet tölt ott, nem mer egy cikket sem írni. Valahogyan így vagyok Amerikával (az USA-ról van szó, természetesen): kevés időt, mindössze három hónapot töltöttem ott, ezért csak a kevés tapasztalat és felületesség bátorságával merek bármilyen véleményt megkockáztatni.

Könyvtár és könyvtáros az USA-ban

A Library Journal színes cikkeit, híreit olvasva idehaza az a benyomás alakult ki bennem, hogy Amerikában a könyvtáros nem e világra való, passzív, visszahúzó személy, akinek a nyers valóság előli menekvés a könyvtár. Ennek megfelelően a szakma társadalmi megbecsülése nem éppen a legmagasabb. Szóval, azt hittem, nagyjából az a helyzet, mint itthon.

Ez az előítéletem részben igazolódott. Amerikában még mindig az üzletember a társadalmi ideál. A pénzcsináló. Az értelmiségi pályák megbecsültsége, köztük a könyvtárosé — azt hiszem — valahol a középmezőnyben van. De mostanában talán mintha kezdene megváltozni a helyzet. Amerika egyre kevésbé „a nagy lehetőségek hazája”, mind ritkább a látványos karrier az üzleti életben. S egyre gyakrabban kéri alkalmazás esetén a végzettséget igazoló papirokat. A társadalmi érvényesülés útja nem a merész üzleti vállalkozás, illetve egyre kevésbé az, hanem a tanulás. Egyszóval, az értelmiségi pályák kezdenek divatba jönni.

Sőt, ennél még több igaz. Azt hiszem, Amerika *saját értelmiségének kinevelésén fáradozik*. Korunkat már-már szólamszerűen nevezik a tudományos és technikai forradalom korának. Ha tetszik, ha nem, ennek egyszerű következménye az is, hogy az értelmiségnek nagyobb szerep jut a társadalom életében, még Amerikában is, ahol pedig hagyományosan nem volt akkora ez a szerep, mint Európában. S a könyvtárosság *rangemelkedése* együtt megy végbe a többi szellemi pályáéval. A rangemelkedés lehet nagyobb, vagy kisebb, de kétségtelen. Az amerikai könyvtárak — ezt előre kell bocsátani — más szerepet játszanak az ottani életben, mint a hazaiak nálunk. A könyvtár ott úgy él a köztudatban, mint az a hely, ahol valamit meg lehet tudni. Információs bázis, ahová akkor érdemes elmenni, ha valakinek *bármiféle megtudnivalója* akad, például, ha jogszabályokról akar tájékozódni, egy-egy történelmi problémára keres választ stb. Nem a „kölcsonkönyvtár” képe él a köztudatban, ahol valami olvasnivaló akad. A könyvtáros pedig az a szolgálatkész, hozzáértő személy, aki segít az adott kérdés kibogozásában. Így él a public library a köztudatban.

És az egyetemeken? Négy egyetemet látogattam meg. Igaz, mind rangos felsőoktatási intézmény, mondhatnám „világmárka”. A könyvtár mindenütt az egyetemi város központjában van, külön épületben. Az épületek már külsejükkel is elárulják, hogy fenntartóik nem fukarkodnak az anyagiakkal, hogy nem mostohagyermekei az egyetemi költségvetésnek. Legtöbb helyen az egyetem büszkeségei közé tartoznak.

Más példákkal is szeretném ezt alátámasztani. A nagyvárosok *idegenforgalmi prospektusai*, afféle ottani IBUSZ-ismertetőik mindig tartalmazták a könyvtárak leírásait: nevet, címet, nyitvatartást, esetleg a gyűjteményről is egy-két mondatot. Részletes New York-i térképalbumom külön térképen tüntette fel a könyvtárakat és azokat jegyzékbe is foglalta.

Nem hiszem, hogy akadna washingtoni lakos, aki ne tudná, hol a Kongresszusi Könyvtár, s nincs New York-i, aki ne tudná, hol a New York Public Library. Hát hol is vannak? Mindkettő a város szívében, a központban, ahol például a telekárak már megfizethetetlenül magasak, és emiatt a telkek már nem is cserélnek gazdát.

Külön lehetne elemezni a Kongresszusi Könyvtár hatalmas tekintélyét. Igaz, ez az intézmény már-már nem is könyvtár, hanem a vezető politikusok adatbankja — szóval könyvtár modern értelemben —, és a kongresszus számára készített összeállításai gyakran politikai vitákat döntenek el. Szakmai tekintélyéről annyit, hogy minden más könyvtár, illetve tájékoztatási intézmény elfogadja és alkalmazza a Kongresszusi Könyvtár által kidolgozott szabályzatokat, módszereket. Eszükbe sem jut presztízből vagy szakmai okokból elutasítani az „LC” javaslatait. Szakmai viták vannak, de ezek érdemi viták. Ez azonban már más kérdés.

Könyvtárközi együttműködés amerikai módra

Ismeretes, hogy az együttműködésnek számos terve származik Amerikából. Ezek a könyvtári munka hatékonyságát oly módon kívánják fokozni, hogy munkamegosztást és a tevékenység szorosabb összehangolását írják elő több, a rendszerben

szereplő könyvtár között. Az együttműködésben nincs kényszer. Viták vannak, amelyek végén a közösen felismert érdek hozza össze a partnereket. Legnagyobb élményeim között tartom számon azokat az eseteket, amikor arra figyelmeztettek, hogy a szóban forgó probléma más, jobb megoldását ebben és ebben a könyvtárban láthatom. Szóval az elzárkózásnak nyomát sem láttam. A munkamegosztás — könyvtáron belül is — természetesnek tűnt, hiszen a könyvtárban, mint bármilyen más helyen, sokféle szakismeret összehangolásával lehet eredményesen dolgozni. Könyvtáron belüli szakmai „kaszfok” nem léteznek. Ugyanígy a könyvtárak között sem tapasztaltam megkülönböztetést.

A nagykönyvtárak egyik törekvése, hogy a korszerű technika adta lehetőségekkel élve egymás szolgáltatásait beépítsék saját rendszerükbe. E szolgáltatások rendszerint mágnesszalagos adathordozón érkeznek. Több helyen nagyarányú kísérletekbe kezdtek e szalagok hasznosítására. A feladat nem könnyű, mert ahány mágnesszalag, annyi felépítés, annyi szerkezet, annyi program. Az együttes hasznosítás feltétele bonyolult fordító-programok közbeiktatása, amelyek egységesítik, pontosabban azonos módon teszik lehetővé a visszakeresést e különböző szalagokból. Ilyen módon nagy központok jönnek létre a könyvtárakban, amelyeknek persze az ellátandó területük is több országnyi. (Európában hasonló kísérletek folynak Svédországban.)

Másik példa. A könyvtárgépesítés előfeltétele volt az, hogy kialakítsák a szövegek automatikus kezelésének bizonyos szabályait. Ez kutatási feladat volt, egyetemi tanszékek végezték, illetve végzik. Néhány „fogást” megismertem. Csodálatos módon egymástól több ezer kilométerre levő könyvtárak alkalmazták e módszereket. Például az automatikus szótövesítés úgy megy végbe, hogy a toldalékolt szavakról levágják a végződéseket. (Vannak kivételek, amikor egy szó alanyesetbeli vége megegyezik valamely végződéssel. Magyar példa erre: a rák szóban a szóvégi „k” nem a többszám jele. Ha a többesjelet és kötőhangzót levágjuk, a rák szóból ilyen mechanikus kezeléssel alanyesetben csak egy „r” maradna. Ilyen szó pedig nincs. A megoldás: vagy megadjuk a kivétellistát, ami nem nagyon járható út, vagy finomítjuk a többesjel levágásának szabályait. Példánk esetében elegendő volna egy olyan formális szabály, hogy a szónak legalább három betűből kell állnia.) Nos, a kutatási eredményeket mindenütt felhasználják, mint a szakmai tudás részét, amely közkinccs.

A célratoró gondolkozásmód eredménye az is, hogy kigyógyultak a könyvtárügy „tudathasadásos” betegségéből: *nincs külön dokumentáció és külön könyvtárügy*. Helyette van szakirodalmi ellátás és tájékoztatás. Ezen belül nagyon különböző intézmények nagyon különböző feladatokat láthatnak el, ahogyan a dolog természete megkívánja. A feladat eléggé sokrétű ahhoz, hogy az intézmények nagyon eltérőek legyenek, de elkülönülés nem érvényesül sem elméletben, sem a gyakorlatban.

Képzés

Milyen képzést kapnak az amerikai könyvtárosok? Mind a tananyag, mind a diploma értéke függ a helytől, az egyetemről, ahol a képzés folyik. Úgy érzem, az amerikai könyvtárosképzés jövő útját a californiai állami egyetemen, Los Angelesben folyó oktatás jelenti.

Az említett egyetemen a könyvtárosképzés együtt folyik a számítógéppel dolgozó szakemberek oktatásával. Az egyetem egyik kara foglalkozik a számítógéptudományokkal, ezek mind műszaki, mind alkalmazási vonatkozásaival. Valamennyi hallgató nagyjából azonos alapképzést kap, majd három fő területre (ezen belül többre) lehet szakosodni. Ezek egyike az információtárolás és visszakeresés ismeretköre. Az utóbbi a tulajdonképpeni könyvtáros szak. A képzés abból indul ki, hogy a felsőfokon képzett szakembert valóban a legmagasabb szinten kell képezni. A képzési szintnek nem szabad teljes mértékben a gyakorlathoz igazodnia, mert ha ez a gyakorlat elmaradott, már a képzéssel konzerváljuk az elmaradást. Az egyetem ezzel az oktatási elvvel jócskán kiterjeszti a könyvtáros szak kereteit, mivel mindenfajta információs munkára képez szakembereket. Gondoljuk meg pl., hogy egy gépkocsi-nyilvántartás megszervezése nagyon nagy általánosságban található valahol egy könyvtári katalóguséval. Mindkettő lényege, hogy nyilvántartásba veendő egyedek (gépkocsi vagy könyvek) azonosítása az egyik feladat, továbbá az, hogy bizonyos jellemzők alapján az egyedek visszakereshetők és csoportosíthatók legyenek. Megjegyzem, hogy ez az egyetem azon kevesek közé tartozik, ahol tudományos fokozatot lehet szerezni a könyvtártudományból.

A miénknél sokkal kötetlenebb amerikai egyetemi rendszer következménye, hogy olyan helyen is lehet a fenti értelemben vett könyvtárosi ismereteket tanulni, ahol nincs ilyen tanszék. A Cornell Egyetemen például szintén a számítógéptudományok karán belül több olyan előadást, szemináriumot vehet fel a hallgató, ame-

lyen információ-tárolási és visszakeresési tudnivalókat sajátít el. Találkoztam vegyészhallgatóval, aki behatóan foglalkozott kémiai képletek és kémiai jellemzők tárolási kérdéseivel. Gyakorlati foglalkozásokon gyakran adnak fel nem könyvtárszakosoknak könyvtári feladatokat számítógépes megoldásra.

Végül még egy érdekes tapasztalat. Az Ohio Egyetem Könyvtára teljesen automatizált. E könyvtár használatát megtanítják minden elsőéves hallgatónak. Külön terminálok (számítógép-végállomás) állnak a hallgató ilyen képzésének céljaira. Valóban: a képzésnek két oldala van. Manapság a könyvtár bonyolult üzem, használatát meg kell tanítani a rendszeres iskolai képzés keretében, minden fokon.

Amit a képzésről mondtam, nem általános érvényű. Vannak egyetemek, ahol hagyományosabb képzés folyik. *De csak hagyományos könyvtártechnikát* sehol sem tanítanak. (Folytatjuk)

Horváth Tibor

A mezőgazdasági szakkönyvtárosi hivatásról

A mezőgazdasági, erdészeti és élelmiszeripari könyvtári hálózatban dolgozó könyvtárosoknak több mint fele kiskönyvtárban dolgozik. A „kis” jelző elsősorban nem az állomány nagyságára vagy az olvasók számára vonatkozik, hanem vele azt szeretném kifejezni, hogy a könyvtári munkát egy-egy helyen mindössze egy — vagy két — személy végzi. Ez a tény megsokszorozza a gondokat. Az ilyen könyvtáraknak nagy része kutató, tervező intézet, oktatási intézmény keretében működik. Feladatuk és céljuk az intézmény profiljának megfelelő szakirodalom lehető legteljesebb beszerzése — állománygyarapítással, illetve egyéb módon —, ennek feltárása és a dolgozók rendelkezésére bocsátása, továbbá szakirodalmi tájékoztatás nyújtása az intézmény munkatársainak.

A mezőgazdasági szakterület sokféleségéből adódóan a szakkönyvtáros munkakörébe a legkülönfélébb szakterületek elemei kerülnek a talajjavítástól az építészetig. A képzettségével, vagy — ha úgy tetszik — felkészültségével kapcsolatosan az igények a szakma hol felső, hol középszintű ismereteire vonatkoznak. Ugyanakkor felső vagy középszintű könyvtári, illetve dokumentációs ismereteket is megkövetelnek tőle. Az ilyen „egyszemélyes” szakkönyvtárban a klasszikus értelemben vett könyvtári munkáról napjainkban egyre inkább *eltolódik a hangsúly a tájékoztatási feladatokra*. Ezért nőnek a szakma ismeretének követelményei is.

A jelenlegi helyzet a fentiek tekintetében meglehetősen ellentmondásos. Ismert és érthető okoknál fogva a *kettős képzettségű könyvtárosok száma nagyon csekély*, különösen az egyetemi végzettségűeké. Olyan vonzerő, amely a mezőgazdasági szakmában végzettek (kertészmérnökök, mezőgazdasági mérnökök, állatorvos stb.) közül a könyvtárosi pályára „csábítaná” a szakembereket, nagyon csekély, s ha vonzerőn csak anyagiakat értünk, akkor még csekélyebb. Úgy tudom, hogy ez nemcsak a mezőgazdasági szakkönyvtári hálózatra jellemző, hanem hasonló a helyzet más (pl. műszaki) szakkönyvtárakban is. Súlyos gondja ez az egész könyvtári hálózatnak, de az egyénnek is.

Az előbbieken azt próbáltam bizonyítani, hogy *az adott szakma ismerete elengedhetetlen követelmény*. Mégis roppant kevés könyvtáros kezdi úgy pályáját, vagy végzi munkáját, hogy a mezőgazdaság valamely szakterületén szerzett szakmai végzettséggel rendelkezik. Csakhogy ebbe a kedvezőtlen helyzetbe a jövőt tekintve nem nyugodhatunk bele.

Mire alapozva bontakozik ki bennem a mezőgazdasági szakkönyvtáros pályaképe?

Számtalan beszélgetés, értekezlet „mellékterméke” az, amit most leírni szándékozom. Egy mezőgazdasági kutatóintézeti szakkönyvtárt 12 éve vezető könyvtáros kollégámat megkértem, beszéljünk arról, *mit jelent mezőgazdasági szakkönyvtárosnak lenni*. Beszélgetésünk tükrözi az általános helyzetet, s tájékoztat a jelenlegi problémákról is.

— Milyen végzettséggel rendelkezék a mezőgazdasági szakkönyvtárban dolgozó könyvtáros?

— Feltétlenül mezőgazdasági végzettséggel. Én nem vagyok az, könyvtárosi képesítem van. Hosszú hónapok erőfeszítésébe került a mezőgazdasági szakmának — illetve a szakma szűkebb területének — *autodidakta módon való elsajátítása*. Az olvasók, felhasználók a mi esetünkben képzett szakemberek, akik saját szakterületükön igényelnek könyvtári, tájékoztatási szolgáltatásokat. Nemcsak engem zavar, ha nem értem, miről beszélnek, hanem a szolgáltatás minőségét, értékét, hatékonyságát is nagy mértékben rontja. Nem beszélve arról a közismert tényről — hogy a természettudományok, alkalmazott tudományok rohamos fejlődése az állandó

utánképzést is megköveteli. Ezért is lenne szükség arra, hogy már a kezdéskor rendelkezzen a könyvtáros a mezőgazdasági szakma ismereteivel.

— Tehát állandóan tanulnia kell?

— Igen. De nemcsak mezőgazdasági szakmai kérdésekkel kell foglalkoznom, hanem nagy erőfeszítést kíván a kellő nyelvismeret elsajátítása is. Legalább olyan súlyos gond ez — ha nem súlyosabb —, mint a mezőgazdasági szakmai képzés vagy továbbképzés. *Szakkönyvtárban dolgozni — jól dolgozni —, nyelvismeret nélkül úgyszólván lehetetlen.* Úgy szoktuk mondani, hogy legalább passzív nyelvismeret szükséges két-három nyelvből. Jelenleg ezt a kérdést megoldatlannak látom. Tudom, hogy léteznek ún. intenzív tanfolyamok, de a részvétel ezeken a mi körülményeink között elháríthatatlan akadályokba ütközik. Nem lehet hetekre, hónapokra távol maradni a munkahelytől. Számításba jöhetnek az esti TIT tanfolyamok is. De hogyan? A könyvtárosok többsége nő, feleség, családanya. Megoldást kellene találni arra, hogy ne ütközzenek olyan nagy nehézségekbe a nyelvi képzés, illetve továbbképzés. *Speciális tanfolyamok kellenének.* A speciálist a könyvtári-dokumentációs igényekre és az időbeosztásra értem.

— Mikor lehet szakkönyvtárban jól kiszolgálni az olvasókat? Azt már tudjuk, hogy csak abban az esetben, ha a könyvtáros a fent leírt ismeretekkel rendelkezik. Mit kell még tudnia, figyelembe vennie?

— Elsősorban azt kell leszögezmem, hogy az ilyen jellegű könyvtárakban, mint pl. a miénk, *együtt kell gondolkodni és dolgozni az olvasóval.* Nemcsak neki van szüksége a könyvtáros munkájára, hanem fordítva is. A könyvtárosnak meg kell ismernie olvasóinak munkáját, szakirodalmi munkásságát és tájékozódási szokásait. Nem könnyű! Rendszerint már *kialakult, sőt megrögzött szakirodalom-használati, tájékozódási szokásokkal találja magát szemben,* s ezek megváltoztatására vajmi kevés a remény. Nem is bizonyos, hogy szükséges a változtatás, de ismerni, esetleg alakítani a szokásokat, bizonyosan kell. Nagy különbségek vannak e tekintetben az olvasók között. Kor, képzettség, egyéni alkat formálja igényeiket, szokásaikat. A helyzet akkor szerencsés, ha *a kölcsönös bizalom jegyében az olvasó hagyja megismerni magát* és elfogadja a könyvtáros ajánlatait.

— Mit vár a felhasználó a könyvtárostól?

— Tulajdonság tekintetében csupa jót. Elvárja, hogy a könyvtáros gyors és pontos, figyelmes és türelmes legyen, és lehetőleg mindent nyomban kezébe tudjon adni. Ezek azonban olyan jellemző vonások, amelyekről mi is úgy szeretnénk, hogy meglegyen bennünk! Néha csak szeretnénk.

— Mik azok a legfőbb gondok, amelyekkel küszködik?

— Az anyagi gondok. No, nem a saját anyagi gondjaim, természetesen. Az állománygyarapítás, más szolgáltatások igénybevétele (fordítás, reprográfiai szolgáltatások) *állandó hadakozásra* késztet. A szakterület irodalma egyre nő, a könyv- és folyóiratárak (különösen a külföldiek) folyton emelkednek, s elég nagy mértékben. Hasonló, de még megközelítő mértékben sem változnak, illetve növekednek a beszerzésre szánt összegek. Lépést tartani nem lehet, a megalkuvások közepette állandó küzdelembe kerül a legjobb megoldás kiválasztása. Úgy gondolom, hogy ha a tudományos kutatásra, fejlesztésre és az alkalmazásra fordított pénz megtérül — és sokszorosan megtérül —, akkor a kutatáshoz szükséges dokumentumok beszerzése, hozzáférhetővé tétele, a kutatások eredményeit tartalmazó dokumentumok feltárása is meghozza a befektetés hasznát.

— A könyvtár gyarapodása külön öröm a könyvtárosnak, bár örömét a tárolási nehézségek csökkentik. Ezt szinte már alig merjük említeni, mert úgyis *az a vélemény alakult ki rólunk, hogy állandóan panaszkodunk.* Pedig folytathatnám még azzal is, hogy a helyhiányon kívül időhiányunk is van. Okos kis gépek, eszközök segítenének krónikus időzavarunkban, de ezekből a kínálat nem elég nagy, és az anyagiak sem elegendők a létezők beszerzéséhez. A kör bezárult.

— Könnyebb dolga van a közművelődési könyvtárban dolgozó könyvtárosnak?

— Hasonlíthatatlanul könnyebb. Gyűjtése hazai anyagra irányul, a szakirodalmat nem olyan mélységben szerzi be, mint a szakkönyvtár, nem kell olyan áradattal birkóznia. Az olvasói igények is mások. Egyszóval könnyebb.

— Nem hiszem, hogy a közművelődési könyvtáros is így vélekedik. Ismerie más hálózatok könyvtárait, könyvtárosaikat, tevékenységüket?

— Részben. Szeretnék még többet tudni, érdekelnek a különféle könyvtárügyi kérdések. Jó alkalomnak tartom a gondolatok kicserélésére a Magyar Könyvtáros Egyesület kereteiben zajló találkozásokat, vitákat, de ezekből még több kellene.

— Fölcserélné-e hivatását, foglalkozását másra?

— Nem. Boldog vagyok, hogy már ismerem a tennivalóimat, és boldog vagyok, hogy ezeket végezhetem. A könyvtáros is olyan, mint a kertész: *a jövőnek dolgozik.*

Billédi Ferencné

Az orvosi könyvtári hálózat fejlődésének néhány kérdése

Az orvosi könyvtári hálózat 1962—63-ban megindult szinte viharos fejlődése a hetvenes évek elején megtorpant. Némely könyvtárban ugyan éppen ezekben az években értek be az előző évek erőfeszítéseinek gyümölcsei, a nagy többség azonban nem lépett előre, sőt itt-ott a visszafejlődés jelei mutatkoztak.

A hálózati központ, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ kutatni kezdte az okokat. Arra a következtetésre jutott, hogy a megtorpanás oka részben anyagi eredetű: például a szakirodalom drágulása, amellyel a költségvetések emelkedése nem tudott lépést tartani. Az egyéb okok közé tartozik az orvosok olvasási kedvének a vártnál lényegesen lassúbb növekedése, de a könyvtárosok egy részének kifáradása, elkedvetlenedése, sőt más munkahelyre távozása is.

Abból kiindulva, hogy az egy helyben topogás a változó világban egyenlő a visszafejlődéssel, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ megkísérelte a hálózat „felrázását”. Jól tudta, hogy sok nehézséget (főleg az anyagiakat) nem sikerül felszámolni, a szubjektíveken azonban úrrá lehet és kell is lenni. Ezért fokozta szervező, ellenőrző hálózati tevékenységét, a szakemberek meggyőzését és a módszertani munkát. A „megmozgatás” volt a célja az 1971-ben meghirdetett versenynek is. Ennek még nincs vége, de azt máris megelégedéssel vehetjük tudomásul, hogy az erőfeszítéseknek megvannak és meglesznek az eredményei.

Helyzetkép az országos értekezlet tükrében

Ez mutatkozott meg a két-három évenként hagyományosan megtartott országos értekezletek közül a legutóbbin is, amelyre ez év május 21—22-én került sor. A tanácskozáson, amelyen immár hatodszor gyűltek össze az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók, a hálózati központ formát bontott: Nem munkatársai számoltak be a hálózati könyvtárainak helyzetéről, hanem a *rövid indító és záró előadásán kívül kizárólag a hálózati munkatársaké volt a szó.*

A hálózati központ előzőleg felhívást küldött minden könyvtárba: jelentkezzenek előadás tartására a központ által megjelölt, vagy a tetszésükre bízott témákból. A 34 jelentkező között nemcsak orvosi könyvtárosok voltak, hanem orvostanácsadók is.

Az értekezlet ilyen módon kialakított tematikája és vitája minden eddiginél hívebben tükrözte a hálózat helyzetét.

Még mindig sok előadás foglalkozott szervezési kérdésekkel, nehézségekkel, mivel ezek a problémák láthatólag újratermelődnek, de az előadók a korábbiaknál több sikeres megoldásról is beszámoltak. Például mindenképpen nagy eredmény, hogy a *Fővárosi Tanács egészségügyi osztálya főkönyvtárosi állást szervezett a fővárosi orvosi könyvtári hálózat segítésére.* Ez a munkatárs nincs függő viszonyban egyetlen kórházzal sem, ezért is tud mind több könyvtárat „talpraállítani”, könyvtárost alkalmaztatni vagy a központi feldolgozó munkát megindítani.

A jó egyéni kezdeményezések eredményességét mutatja a kecskeméti közegészségügyi-járványügyi állomás könyvtárosának megyei területi segítő munkája is: Felhasználva azt a lehetőséget, hogy a megyei KÖJAL munkatársai rendszeresen kijárnak hálózatukba, csatlakozott hozzájuk, s a helyszínen adott a könyvgyűjtemények kezelőinek tanácsot, rendszeresen megküldte számukra az ajánlott szakirodalom jegyzékeit. Jó értelemben túllépve hatáskörén, a legegyszerűbb eszközökkel meg tudta szervezni *Bács-Kiskun megye közegészségügyi szakirodalmi ellátását.*

Egyre többen ismerik fel, milyen fontos a könyvtárak közötti *együttműködés.* A gyűjtőkori együttműködés azonban gyakorlatilag semmit sem haladt előre. Ez azért is nehéz az orvosi könyvtári hálózatban, mert az intézmények nagy része azonos profilú, és mivel számos dokumentum munkaeszköz jellegű, nem lehet a párhuzamosságokat sem teljesen megszüntetni. Az együttműködésnek más formái kezdenek kibontakozni. Regionális központi címjegyzékeket állítanak fel, különféle hálózati központi együttműködési formákon munkálkodnak. Így például azon, hogy a gyógyszerészeti intézmények két központja között (az OOKDK és a Nehézipari Minisztérium dokumentációs intézménye, a NIMDOK) lehetséges együttműködés keretében miként lehetne közösen meghatározni a két tárcához tartozó intézmények folyóirat-rendelését és kölcsönös hozzáférhetővé tételét.

A szakirodalmi bázis összehangolt kiszélesítésén kívül sok szó esett a *tájékoztatóba* bevontak körének kiterjesztéséről is. Az orvosi könyvtári hálózat alig látja

el a középszintű szakembereket, kevésbé a gyógyszerészeket; a szakirodalmi ellátás ugyan orvosközpontú, de itt is vannak kevésbé ellátott csoportok, például az üzemszervezők és a körzeti orvosok kategóriája.

Nagy előrelépésnek számít, hogy mind szorosabb kapcsolat alakul ki a kórházak tudományos tanácsai, az *orvostanácsadók* és a *könyvtárosok* között. Az orvostanácsadóknak és a könyvtárosoknak megvannak az elképzeléseik az eszményi orvostanácsadóról és könyvtárossal, ennek hangot is adtak és beszámoltak tapasztalataikról. Hogyan vesz részt a könyvtáros a kórházak referáló üléseinek megszervezésében, a tudományos ülések, előadások szakirodalmi támogatásában, nyelvtanfolyamok szervezésében, kórházi évkönyvek szerkesztésében, egyszóval a tudományos munkában? Hogyan inspirálja az ügyes orvostanácsadó a könyvtárost és fordítva: hogyan veszi igénybe az ügyes könyvtáros az orvostanácsadó segítségét? — ezekről beszéltek. Azokban a kórházakban, ahol az együttműködés jó, magas színvonalú pedagógiai munka bontakozik ki. A referáló ülések eredményesek, a fiatal orvosok szívesen vállalkoznak a nyelvtanulásra és a közlemények írására, olvasására.

Fejlődésnek tekinthető, hogy az elhangzott előadások fele a tájékoztató módszerekről, a fordító munkáról, az irodalom leendő felhasználóinak oktatásáról szólt. Az előadók beszámoltak róla, hogyan ismertetik meg az orvostanhallgatókkal és a fiatal orvosokkal a *könyvtárhasználat és irodalomkutatás módszereit* a Pécsi Orvostudományi Egyetem és a Semmelweis Orvostudományi Egyetem központi könyvtárában, a szegedi városi kórházban és számos más kórház (Zalaegerszeg, Salgótarján, Cegléd stb.) tudományos ülésein, hogyan szervezte meg a debreceni Kenézy Könyvtár a központosított témafigyelést, és hogyan fejlődnek Borsod megyében az orvosok ellátásának egyéni dokumentációs módszerei.

Az előadások színvonala lényegesen magasabb volt az előző években elhangzottakénál. *A könyvtárosok sokat fejlődtek az utóbbi években, jobban mint a könyvtárak, amelyekben működnek.* Ez nagy reményekre jogosít, annál is inkább, mert immár nemcsak „panaszokdtek”, hanem a legtöbben problémákat vetettek fel, sőt megoldásukra is javaslatot tettek. Nem egy esetben maguktól tettek eredményes kísérletet a megoldásra!

Végül is mi a teendő?

A feladatok

A hálózati központ igazgatója előadásában megkísérelte felvázolni a közeli és a távoli jövő feladatait.

A könyvtárak minden ténykedésének alapja kikerülhetetlenül a *megfelelő állomány*, a szakkönyvtárakban elsősorban a folyóiratállomány. A Magyarországon hozzáférhető orvosi folyóiratok választéka mintegy 1500-féle periodikum 8000 példányban, a világ értékes folyóiratainak száma azonban legalább 4000. Évek óta nem tudjuk a *választékot kiszélesíteni*. A szocialista országokban ez a választék 2–3000 folyóirat, a tőkés országokban még nagyobb. Célul kell kitűzni, hogy a választék az igényeket megelőzze a közeli jövőben 2000-re, később 3000-re emelkedjék. Ez még akkor is indokolt, ha a jelenlegi igényeket — úgy tűnik — a meglévő folyóiratválaszték kielégíti.

Továbbra is fejleszteni kell a tájékoztató munkát a központban és a kis alközpontokban egyaránt. Ehhez szorosan hozzátartozik, hogy a könyvtárosok figyelmének most már erőteljesebben kell a *technika felé* fordulnia, különösen a kisgépekkel és a közepesekkel kell foglalkozniuk. A hálózati könyvtárakban sok helyütt beszerettek már mikrofilmolvasókat (ezeket nem mindenütt tudják kihasználni, mert az orvosok „nem szeretnek” mikrofilmeket olvasni), de kevés helyen van gyorsmásoló készülék, és mindössze két helyen (a hálózati központban és a Pécsi Orvostudományi Egyetem központi könyvtárában) lyukszalagos írógép. A gépesítés bevezetése — a gépek költséges voltán felül is — számos buktatót rejt magában: érteni kell hozzájuk, a gépek elromlanak, nehezen megy az alkatrészek pótlása és a javítás stb. Mégis tudomásul kell vennünk, hogy a technikai eszközök fejlesztése nélkül ma már nem léphetünk előre, és az új készülékek üzemeltetése más területen sem megy mindig simán.

Mindez újabb feladatokat ró a hálózat központjára, a könyvtárakra és a könyvtárosokra. A meglévő szervezeti formák, szabályzatok korszerűsítésével, a munka mérésével, normák kipróbálásával, a kisebb és nagyobb jelentőségű új módszerek kikísérletezésével, a képzéssel és a továbbképzéssel el kell érniük, hogy sohase kóvetkezzék be a munkában visszafejlődés, sőt felkészülten készen álljunk a könyvtárak fejlődésének új szakaszában ránk váró feladatok megoldására is.

Szepesiné dr. Benda Mária

Kísérlet az irodalomkutatások országos hasznosítására

Könyvtárügyünkben a központi szolgáltatások megújulásának időszakát éljük. A központi szolgáltatások szervezéséből, az ebben való közreműködésből részt kérnek és vállalnak a vezető tanácsai közművelődési könyvtárak is. A *Könyvtáros* májusi számában a kiadványcsere szervezéséről számolt be (*Bényei Miklós: A könyvtári kiadványok cseréje*). A lapnak ugyanezen száma adott hírt a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárnak az irodalomkutatások országos összegyűjtésére és szétsugárzására irányuló vállalkozásáról is. Ennek kezdeti tapasztalatairól szeretnénk most a lap olvasóit tájékoztatni.

A vállalkozás

Könyvtárunk, a Szombathelyi Megyei Könyvtár már korábban bevezette azt a gyakorlatot, hogy az általa készített helyismereti irodalomkutatások másodpéldányát automatikusan megküldte a területileg illetékes „B” típusú könyvtárnak. Majd a megyei híradó (A Vas megyei Könyvtárközi Bizottság Értesítője) 1971/2., 1972/2. és 1973/1. számában közzétette az egy-egy időszak alatt elkészült irodalomkutatások jegyzékét is.

A következő állomás az volt, hogy 1972 nyarán az olvasószolgálati és módszertani osztály közösen kidolgozta a megyén belüli könyvtárközi szolgáltatások rendjét, abból kiindulva, hogy az ellátási hálózatnak nemcsak gyűjtési és módszertani feladatokat kell megoldania. Egységes tudakozólap-tasakot vezettünk be „B” típusú könyvtáraink számára, hogy ezáltal is lehetővé tegyük e könyvtárak olvasóinak jobb ellátását. A megye városi és nagyközségi könyvtárainak olvasói által igényelt irodalomkutatásokat — és általában a referenzs kérdésekre adandó válaszokat —, amennyiben ezeket a felvívó könyvtár apparátusa alapján helyileg nem lehet elegendően összeállítani, csak megkezdeni, a megyei könyvtár tájékoztatói fejezik be.

Abból a felismerésből kiindulva, hogy a publikációkkal, előadásokkal, vetélkedőkkel, tanulmányi vagy termelési feladatok megoldásával kapcsolatban nagyon sok esetben azonos, vagy nagyjából azonos kérdések hangzanak el, mégpedig egyidejűleg több helyen is, a KMK javaslatára és felkérésére, a tennivalókat vele közösen meghatározva elvállaltuk az irodalomkutatások összegyűjtését és szétsugárzását.

1973 februárjában bocsátottuk ki felhívásunkat a felsőfokú szerepkörre kijelölt városok könyvtáraihoz (19 megyei, 5 megyei városi és további 4 városi könyvtár), hogy — bevezetve az általunk kialakított tudakozólap-tasakot — elkészült irodalomkutatásaikat rendszeresen küldjék meg nekünk. Ezekről havonta jegyzéket készítünk és megküldjük a vállalkozásban részt vevő, valamint a hálózatukba tartozó, általuk kijelölt, zömmel „B” típusú könyvtáraknak.

Havonta megjelenő jegyzékeinkből eddig (a februári mutatószámokon kívül, mely könyvtárunk 1972. évi fontosabb irodalomkutatásait regisztrálta és csak az „A” típusú könyvtárakhoz jutott el) a márciusi, az áprilisi és a májusi szám jelent meg. A jegyzékek az alábbi adatokat tartalmazzák:

- a kérdés, illetve a téma pontos megjelölése,
- a felhasznált források időhatárai,
- az irodalomkutatásban szereplő források (könyv, folyóirat és egyéb dokumentum); a források nyelve is, ha az nem magyar,
- az irodalomkutatások bibliográfiai tételszáma,
- az irodalomkutatást végző könyvtár neve, illetve kódszáma.

A jegyzék az ETO szakrendszerét követi, s közli az egyes irodalomkutatások teljes szákszámát is, melyet az Egyetemes Tizedes Osztályozás MSZ 4000—66 R. Bp. 1966. alapján állapítottunk meg. Csak főtáblázati számokat használunk, természetesen korlátozottan közös alosztásokat is alkalmazva.

Az igénybe vevő könyvtárak egy-egy irodalomkutatási téma felmerülésekor jegyzékeink alapján tájékozódhatnak, hogy készült-e már azonos, vagy hasonló témából irodalomkutatás, s ha igen, levélben, telefonon, vagy telexen kérhetik azt könyvtárunktól. Ugyancsak az előbbi formában érdeklődhetnek és kérhetik, ha a téma a megjelenési időköz miatt még nem szerepelhetett jegyzékeken.

A felkért 28 könyvtárból 24 jelentkezett közreműködésre, s pillanatnyilag 140 címre küldjük meg jegyzékünket.

Az eddigi tapasztalatok

Először talán hadd soroljunk fel néhány statisztikai adatot. Mutatószámunkkal együtt 101 témát regisztráltunk, mégpedig 10 megyei és 4 városi könyvtár által

készített és nekünk megküldött irodalomkutatások alapján. Meg kell jegyeznünk, hogy a beküldött anyagból válogatunk: a közepes nagyságú és felkészültségű városi könyvtárak katalógusából is összeállítható anyagot tartalmazó jegyzékeket nem közöljük. Május 2-ig 46 témára érkezett igénylés, s ezek ismétlődése folytán épp 101 irodalomkutatás jegyzékét küldtük meg postafordultával az igénylő könyvtáraknak. Érdekes képet mutat a kérő könyvtárak megoszlása: 6 „A” típusú, 14 „B” típusú könyvtár és a Könyvtáros szerkesztősége kért irodalomkutatást, de közülük 7 „B” típusú és 2 „A” típusú már kétszer vagy többször is, összesen 31 alkalommal. A 101 megküldött irodalomkutatás 3252 bibliográfiai tételt tartalmazott (a regisztrált 101 kidolgozott téma 2983 tételből állt). S végül: az egyes irodalomkutatások bibliográfiai tételszáma 4—200 között van, legtöbbjük 20—50 tétel.

Műhelygondok

Arra már utaltunk, hogy egy-egy téma tételszámai meglehetősen tág határok között mozognak. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy egy-egy irodalomkutatás értékét ebből nem is lehet megítélni. Általában azok az irodalomkutatások „szimpatikusak”, melyek nemcsak könyvekre, hanem folyóiratcikkekre, sőt szakfordításokra, kutatási jelentésekre stb. is kiterjednek, s ha az olvasónak is megfelel, nemcsak magyar nyelvű irodalmat vesznek fel. Persze nyomtatékosan hangsúlyozni kell, hogy az irodalomkutatást kérő olvasó egyéni kérései, nyelvtudása, választott témájának időhatárai, a kérdéses szaktudomány információinak avulási ideje, a kutatást végző könyvtár állománya és apparátusbeli felkészültsége stb. mind-mind befolyásoló tényezők. Eppen ezért a kidolgozott, kész irodalomkutatásokat felhasználó könyvtárak nagyon sok esetben csak tovább formálható, bővíthető vagy csökkenthető anyagot kapnak, tehát nem mindig kerülhetik el a további munkálatokat.

Külön gondunk a válogatás is, hiszen a legtöbb „B” típusú könyvtár (s az adatok szerint inkább ezek éltek eddig a lehetőséggel) még a viszonylagosan kevésbé teljes irodalomjegyzékekkel is sok segítséget kaphat munkájához.

Felvetődött az az elgondolás is, hogy a mostani füzetes forma helyett vagy egyoldalas, s így felvágható és katalógusszerűen tárolható levonatokra vagy éppen sokszorosított katalóguscédulákra lenne szükség, mert így a keresést megkönnyítő kumuláció vagy szakmutató is fölöslegessé válnék. A forma eldöntéséhez további tapasztalatokat és véleményeket várunk.

Másik vitatott része vállalkozásunknak a *helyismereti témájú irodalomkutatások kérdése*. Eddig szigorúan tartottuk magunkat ahhoz az elvhez, hogy ezeket nem gyűjtjük, és nem vesszük fel jegyzékünkbe. Mégpedig abból a megfontolásból, hogy legyen minden könyvtár számára természetes, hogy helytörténeti-helyismereti irodalomkutatásra vonatkozó igény esetén a területileg illetékes megyei könyvtárhoz kell fordulnia. Persze az ilyen esetekben a megkeresett könyvtár tekintse ugyanígy feladatának a kért téma kidolgozását, mintha a kívánság saját vagy megyebeli olvasója részéről hangzott volna el.

A további feladatok és lehetőségek

A közreműködő és az igénybevevő könyvtárak köre ma még eléggé szűk. A kísérleti időszak után leszűrhető tapasztalatok alapján a részvevő (tehát irodalomkutatásokat szolgáltató) és az igénybevevő könyvtárak köre szélesíthető, főleg a nagyobb szakszervezeti, vagy éppen a tudományos, elsősorban társadalomtudományi könyvtárakkal.

Meggondolandónak látszik az egyebütt (pl. az Eseménynaptárban, a Könyvtárosban, vagy másutt) megjelent kisbibliográfiák beépítése és regisztrálása is.

Az irodalomkutatások módszertana, a keresés és szerkesztés, az írásbafoglalás ma még eléggé kialakulatlan, már csak azért is, mert a téma jellege, a tudományágak belső felépítése, a kérés célja más és más megoldásokat igényelhet (pl. a betűrendes helyett az időrendi feldolgozást). Kívánatosnak látszik egy idő után az érdekeltek körével ezeknek, továbbá más — szervezeti, hasznosítási stb. — kérdéseknek a megvitatása is a KMK közreműködésével.

Ma még lyukszalag-írógép segítségével másoljuk az irodalomkutatásokat. Ez kettős tárolást igényel. Nashua Copycat 220 gyorsmásoló gépünk megérkezése után valószínűleg könnyebbé válik majd munkánk e téren is.

Az eddig eltelt időszak nagyon rövid, mégsem túlzás talán máris megállapítani — eddigi adataink is erre utalnak —, hogy hasznos feladatra vállalkoztunk. Nagyobb közművelődési könyvtárainkban *tekintélyes szellemi energia* gyűlt egybe, s ez *összefogással megsokszorozható*. Szolgáltatásunk a könyvtáraknak időt és energiát takaríthat meg, az olvasók számára pedig csökkenti a lakóhely hátrányait.

Tóth Gyula

L'udovit Vladimir Rizner

(1849—1913)

Szlovákiában ebben az évben emlékezünk meg L'udovit Rizner halálának hatvanadik évfordulójáról. Személyében nemcsak a 19. század végének és a 20. század elejének *legnagyobb szlovák bibliográfusát* tiszteljük, hanem a pedagógust, népművelőt, könyvtár- és egyet alapítót, a szerkesztőt, etnológust és néprajzost is.

Életpályája három jellegzetes szakaszra osztható fel. Az elsőben főként pedagógiai tevékenysége dominált. Húsz évesen Zemianské Podhradieben, egy Vágújhely melletti kis faluban lett tanító, ahonnan haláláig nem költözött el. Ebben az első korszakában módszertani cikkeket publikált a cseh pedagógiai folyóiratokban, elemi iskolai tankönyveket (történelem, földrajz, állattan) és ifjúsági szépirodalmi műveket írt. 1879-ben falujában tanszer- és tankönyv-kiállítást rendezett.

Pedagógiai gyakorlatában azt hangsúlyozta, hogy az iskolának az életre kell nevelnie. Pedagógiai lapok járatására, tudatos pedagógiai és népművelői tevékenységre ösztönözte a tanítóságot. Különös jelentőséget tulajdonított a könyvtárak létesítésének, melyben az állampolgárok nemzeti szellemű nevelésének

megalapozását látta. Mihelyt elfoglalta munkahelyét, máris *olvasóegyletet és könyvtárat* hozott létre. Könyvtárán belül volt tanítói kézikönyvtár, tanuló- és felnőtttrészlég. Az említett tanszer- és tankönyv-kiállításon azt is bemutatta, hogy *milyen legyen az iskolai könyvtár*. 1873-ban kísérletet tett a szlovákiai olvasókörök és könyvtárak számbavételére, de az eredménnyel nem volt elégedett, minthogy körlevelére mindössze 55 választ kapott.

Életének második szakaszában Rizner főként gyűjtő, szakírói és bibliográfusi tevékenységet folytatott. Megkezdte a bošáckái völgy módszeres nyelvjárási és néprajzi vizsgálatát. Ennek eredményeként nyelvjárási szótárt állított össze, amely azonban kéziratban maradt.

A szlovák közvélemény előtt bibliográfusként először 1880-ban mutatkozott be, amikor *Szeberény Pantheon* című, evangélikus pap-írók munkásságát bemutató művét 84 újonnan felfedezett címmel egészítette ki, s arra biztatta olvasóit, hogy további ismeretlen címeket hozzanak a tudomására.

1880-ban fogott hozzá a *Felvidék topográfiai szótárának* elkészítéséhez. Ebben — statisztikai, közgazdasági, művészeti, archeológiai és természeti adatokkal kísérve — a városok, kisvárosok, falvak, települések, várak, hegyek és folyók leírását találjuk. E földrajzi-történeti munkájához kapcsolódik a szlovákok lakta települések helyismereti bibliográfiája.

Bibliográfiai anyagának összegyűjtéséhez Rizner különféle módszereket alkalmazott. Szünidei tanulmányútjai során átnézte a felvidéki, a budapesti és bécsi köz- és magánkönyvtárakat. Nem hanyagolta el a levelezési formát sem. Fennmaradt levelezése tanúskodik arról, hogy nemcsak szlovákokkal állt kapcsolatban, hanem csehekkel, magyarokkal stb. is.

Így gyűlt lassan-lassan össze bibliográfiai főművének, a *Bibliografia pisomnictva slovenského od najstaršich čias do roku 1900* (A szlovák irodalom bibliográfiája a legrégebb időktől 1900-ig) c. retrospektív összefoglalásnak, illetve a hozzá csatolt archeológiai, történelmi, helyismereti és természettudományi bibliográfiai kiegészítéseknek hatalmas anyaga.

Rizner retrospektív bibliográfiáját már a 70-es évek közepén megtervezte, ami-

kor a Matica slovenská bezárása után a nemzeti bibliográfia megteremtésére irányuló törekvések tetőzni kezdtek. E szerint a szlovák bibliográfia két kötetből állt volna: az első az irodalmi hagyatékot szerzői betűrendben tárta volna fel, a második az anonim műveket és a sajtótermékeket írta volna le. Az összegyűlt anyag láttán Rizner eredeti koncepciója részben módosult, mégpedig a következőképpen:

Az elkészült műben Rizner alapvető rendezési elvként a szerzői betűrendet alkalmazza. Minden szerzőről rövid életrajzot közöl, s ezt követik — keletkezésük időrendjében — a kéziratos és a publikált művek leírásai. Egy-egy szerzőnél a róla és a munkásságáról szóló műveket is szerepelteti. Az anonim és a társszerzős művek, a folyóiratok és sorozatok címük szerint kapnak helyet az egységes betűrendben. Földrajzi rendszők is akadnak a műben. Így Rizner egyetlen munkában több anyagfeltáró szempontot ötvözött össze.

Rizner több bibliográfiát publikált a korabeli folyóiratokban, főként a Slovenské pohľadyban (Szlovák Szemle). Itt 1897 és 1909 között a következő bibliográfiái jelentek meg:

- a szlovák folklór-irodalom szemléje,
- a szláv irodalmak szlovák nyelvű fordításainak bibliográfiája,
- a szlovák könyvkiadók 1901—1903 közötti könyvtermésének regisztrálása,
- a szlovák és a szlovákok által írt idegennyelvű kéziratok jegyzéke,
- a Holuby- és a Hviezdoslav-bibliográfia.

A Slovenské pohľady számára Rizner a magyar irodalom szlovák fordításainak bibliográfiáját is összeállította.

Több bibliográfiája felkérésre született. Így Budapestről kérték tőle a szlovákiai flóra cikk- és könyvbibliográfiáját. Ez a mintegy 4 ívnyi jegyzék német, magyar, cseh, lengyel és szlovák nyelvű munkákat tartalmaz. Szlovákia régészeti irodalmának bibliográfiája ugyancsak felkérésnek köszönheti létét.

Életének utolsó szakaszában, amelyre közéleti tevékenység és folyóiratszerkesztés volt a jellemző, Riznert sok megpróbáltatás érte. Előbb három gyermekét kellett eltemetnie, majd maga is súlyosan megbetegedett. Közvetlenül halála előtt azonban megláthatta a Szlovák irodalom bibliográfiájának első kinyomott íveit, amelyet a prágai Cseh Tudományos Akadémia 1913-tól kezdett megjelentetni. Az első világháborús szedő-hiány miatt az első kötet második része csak 1917-ben hagyta el a nyomdát. A második kötet pedig csak 1927-ben jelent meg, igen kis példányszámban.

A Szlovák irodalom bibliográfiájának teljes közzétételéről végül is a Matica slovenská gondoskodott 1927 és 1934 között. Ez a kiadás *hat kötetben*, J. Vlček és J. V. Ormis szerkesztésében jelent meg. Kiegészítéseit és módosításait — különféle folyóiratokban és gyűjteményes kötetekben — 1935-ben kezdték publikálni. J. V. Ormis legutóbbi kiegészítéseit és módosításait a Matica slovenská 1972-ben, a Bibliográfia 8. köteteként adta közre.

Rizner élete folyamán még számos más bibliográfiát is elkészített, ám ezek publikálatlanok maradtak. A Matica slovenská Irodalmi Archivumában 23 bibliográfiai jegyzékének kézírata, három, tanítóskodásának emlékeit őrző füzet, négy szótára és számos néprajzi feljegyzése van elhelyezve. Ezen kívül itt található meg irodalmi műveinek kézíratai is. Gazdag könyvtára a pozsonyi Egyetemi Könyvtár állományába került.

A szlovák bibliográfia történetében az 1874 és 1900 közötti éveket az ő munkássága fogja át, s így joggal nevezzük e negyedszázadot *Rizner-korszaknak*. Bibliográfiai főművének összeállításával rossz munkakörülményei, a szükséges segédeszközök hiánya ellenére is kielégítette saját korának nemzeti bibliográfia iránti igényeit, sőt annak különféle függelékei révén megvetette a szakbibliográfia készítés és a repertorizálás alapjait is.

Eva Sikurová

AZ OKTATÁSI EREDMÉNYEK MÉRÉSÉRE nemzetközi pedagógiai társaság alakult (az angol rövidítés szerint IEA), mely 19 ország pedagógiai intézetével — köztük a magyar OPI-val — közösen kiadta összehasonlító kutatási beszámolóinak első kötetét, amint erről a Népszabadság 1973. jún. 20-i kis közleményéből értesülünk. A könyvtárosok érdeklődésére méltó a közleménynek az *olvasás tanításával* foglalkozó része, amely sajnos, csöppet sem szívdertítő: ugyanis míg a természettudományok oktatási hatékonyságának terén a tízévesek korcsoportjában közepes, a 14 évesekében második helyezést értünk el, az *olvasás-technikában a vizsgált országok között az utolsó helyen állunk*, de az olvasmány megértésben is csak a kilencediken. Ez az önmagában is sokatmondó adat arra az igen lényeges akadályra figyelmeztet, melyet az olvasó néppé nevelés területén, az anyanyelvi kultúra ápolásában iskoláinknak — és a könyvtáraknak — le kell küzdeniök.

Kérdezz — felelek

V. L. JÁRASIKÖNYVTÁR-IGAZGATÓ KÉRDEZI:

Kérem a KÖNYVTÁROS szerkesztőségét, tájékoztasson a következő kérdésekben:

1. Tiszteletdíjas könyvtárosaink díjából milyen mérvű jövedelemadót kell levonni?

Az elmúlt két év alatt — a revizorok, a pénzügyi és társadalombiztosítási ellenőrök észrevételei, utasításai alapján — többször is változtatni kellett az adólevonás százalékos mértékén. A községi tanácsok az állandó munkaviszonyban nem álló(pl. háztartásbeli) könyvtárosok tiszteletdíjából egy ideig 3, majd 6, illetve 10 százalékos adót vontak le. A pedagógusok könyvtárosi tiszteletdíjából 10⁰/₀-ot, a nyugdíjasokéból 6⁰/₀-ot vontak le, a könyvtárosok ún. teljesítménydíjából pedig időnként 10, majd máskor 6⁰/₀-ot.

Szükségesnek tartom, hogy a levonás mértékét egységes állásfoglalással rendezzék, mert a helyi pénzügyi és társadalombiztosítási szervek egymásnak ellentmondó álláspontot közölnek, illetve eltérő döntéseket hoznak.

2. További kérdésem, hogy a könyvtáros kaphatja-e a tiszteletdíját betegsége, illetve szülési vagy gyermekgondozási szabadságának tartama alatt? Az eddigi gyakorlat szerint a szerződéses viszonyban álló könyvtárost a betegség, illetve a szülés idején családtagjai helyettesítették, ez lehetővé tette a könyvtárátadások mellőzését.

DR. FERENCZ GYÖZÖ, A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM BÉR- ÉS MUNKAÜGYI OSZTÁLYÁNAK HELYETTES VEZETŐJE VÁLASZOLJA:

1. A munkabérből, illetve a munkadíjakból (tiszteletdíjakból) levonandó nyugdíjárulék vagy jövedelemadó mérvét a jogszabályok egységesen és részletesen meghatározzák. A levonás alapja a munkavégzésre létesített jogviszony. A könyvtárigazgató levelében említett ellentétes döntések oka az, hogy a könyvtárosok szerződésben nem egyértelműen határozzák meg a jogviszonyt, és azt a különféle szervek sem bírálják el egységesen.

Az adó levonása előtt ezért elsősorban azt kell tisztázni, hogy a könyvtárossal milyen jogviszonyt: *munkaviszonyt* vagy *megbízási jogviszonyt* (röviden: *megbízást*) létesítettek. Ennek megállapítása után tovább kell vizsgálni, hogy a munkaviszony fő- vagy mellékfoglalkozás-e, megbízás esetében pedig a megállapodás feltételeit is meg kell vizsgálni. (Eseti megbízásra vagy rendszeres munkavégzésre kötötték-e a szerződést, az utóbbi esetben mi a mértéke a munkaidőnek, illetve a munkadíjnak.)

Természetesen a jogszabályok előírásait a munkáltatónak már a jogviszony létesítésekor figyelembe kell vennie. Így pl. a 105/1961. (M. K. 1.) MM számú utasítás hatálya alá tartozó könyvtárosokkal — az utasítás 1. §-ának (2) bekezdése szerint — *munkaviszonyt* kell létesíteni, ha munkaidejük a havi 48 órát eléri, továbbá a munkaidejük mértékétől függetlenül is akkor, ha másutt már legalább havi 48 órai munkaidővel munkaviszonyban állnak. E feltételek mellett is a munkaviszony helyett *megbízás* is köthető (a napi 6 óránál rövidebb munkaidő esetén), ha azt a dolgozó írásban kéri.

A hivatkozott utasítás hatálya alá tartoznak azok, akik művelődési otthonokban működnek, illetve a tanácsok irányítása alá tartozó könyvtárakban havi 48 órát el nem érő munkaidővel dolgoznak, végül, akik üzemekben, intézményekben stb. közvetlen szakszervezeti irányítás alatt végzik díjazott könyvtárosi tevékenységüket.

Más, az előbb felsoroltakhoz nem tartozó esetekben — a jogszabály vagy a felsőbb szerv kötelező előírásának hiányában — az intézmény költségvetése is befolyásolhatja a jogviszony meghatározását. Ha ugyanis a költségvetésben a munkadíjon felül egyéb juttatásokra (pl. a munkaviszony alapján járó szabadságidő átlagkeresetére, illetve a korpótlékra) nincs fedezet, akkor a könyvtárosi munkára csak megbízás köthető.

A munkáltató szervnek a jogviszony tisztázása után el kell bírálnia azt, hogy a munkavállalót az adott esetben

- betegségi biztosításra be kell-e jelentenie a társadalombiztosítási szervhez,
- a kifizetett munkabérből, illetve díjból nyugdíjárulékot vagy jövedelemadót, éspedig milyen mérvűt kell levonnia.

A betegségi biztosításra vonatkozó, a 44/1970. (XI. 4.) Korm. számú rendeletben és a 8/1970. (XI. 4.) SZOT számú szabályzatban foglalt új rendelkezések részletes magyarázatát a 2—32/1971. SZOT Tb. Főig. számú tájékoztató tartalmazza (megjelent a

Művelődésügyi Közlöny 1971. évi 16. számában is). A jövedelemadóról szóló jogszabályok a Magyar Közlöny 1971. évi 95. számában jelentek meg.

Az érvényes szabályok értelmében

a) az első *munkaviszony* keretében végzett könyvtárosi munka béréből progresszív nyugdíjjárulékat kell levonni. Nyugdíjjárulék alá esik annak a *mellékfoglalkozásnak* a bére, illetve a megfelelő bérhányada is, amely a dolgozó nem teljes munkaidőre létesített első munkaviszonyát a teljes munkaidőre egészíti ki. A mellékfoglalkozásnak az ezt meghaladó időre járó bérhányadából a következő b) pontban megjelölt jövedelemadót kell levonni;

b) a könyvtárosi *mellékfoglalkozás* után az adót az alábbi kulcsok alkalmazásával kell levonni, feltéve, hogy e munkaviszony munkaideje a dolgozó első munkaviszonyának teljes munkaidején kívül esik; ha a keresete egy naptári hónapon belül

2000 forintnál nem több,	10%;
3000 forintnál nem több,	12%;
3000 forintnál több,	15%;

c) a munkaviszonyon kívül, tehát a *megbízás* keretében folytatott könyvtárosi tevékenység — *rendszeres és személyes munkavégzés* esetén — kötelező betegségi biztosítás alá esik. Ha ez a munka a dolgozó fő tevékenysége, akkor munkadíjából nyugdíjjárulékat kell levonni, ha pedig melléktevékenység, akkor a díjból az előző b) pontban megjelölt adókulcs alkalmazásával kell a jövedelemadót levonni, mintha e megbízás mellékfoglalkozás volna.

A munkavégzés akkor rendszeres, ha a megbízott ugyanannál az intézménynél a munkakörre megállapított havi törvényes munkaidő legalább 50%-ának ledolgozására kötelezte magát, illetve azt teljesítette; ha pedig munkaidőt nem kötöttek ki, keresete elérte az adott munkakörre megállapított havi bér első határának a felét. Nem áll fenn a biztosítás feltétele, ha a megbízott keresete a munkakörre megállapított havi munkabér felső határát meghaladja.

A biztosításra kötelezett megbízottak (tiszteletdíjas könyvtárosok) a társadalombiztosítási szolgáltatásokra (pl. táppénzre vagy nyugdíjra) való jogosultság szempontjából ugyanolyan elbírálás alá tartoznak, mintha biztosításuk munkaviszony alapján állna fenn. Megbízásuk azonban más szempontból nem számít munkaviszonynak, így őket a munkaviszonyból származó juttatások és járandóságok (pl. szabadság, bérpótlékok) nem illetik meg;

d) az előző c) pontbeli feltételeknek meg nem felelő munkaviszonyon kívüli tevékenység, tehát az eseti megbízás és a törvényes munkaidő felét el nem érő munkaidővel létesített folyamatos megbízás könyvtárosi munkadíjából általában progresszív jövedelemadót kell levonni (ennek mérve évi 20 000 Ft jövedelemig 6 százalék). Kivételesen ez alól a művelődési otthonban folytatott könyvtárosi munka, ennek díjából 3 százalékos egyedi adókulcs szerint kell a jövedelemadót levonni.

A *teljesítménydíj* összegéből ugyanúgy kell a levonást végrehajtani, mint a könyvtáros munkabéréből vagy díjából, és azt a könyvtáros havi béréhez, illetve díjához a nyugdíjjárulék vagy adó levonása előtt hozzá kell számítani.

2. A könyvtáros a betegsége, a szülési szabadsága, továbbá a gyermekének gondozása céljából járó, gyermekgondozási segéllyel egybekötött vagy egyéb fizetés nélküli szabadsága tartamára munkabért vagy tiszteltdíjat nem kaphat.

A munkaviszonyban álló könyvtáros a felsorolt esetekben éppen a szünetelő bérfizetés pótlásaként részesül a társadalombiztosítási szervtől táppénzben, terhességi-szülési, illetve gyermekgondozási segélyben. A megbízás keretében működő könyvtárost pedig a megbízotti díj (tiszteletdíj) csak a tényleges munkavégzés idejére illeti meg. Jogellenes tehát, ha azt számára távollétének tartamára is fizetik.

Mind a munkaviszony, mind a megbízás *személyes* munkavégzésre szóló jogviszony, a munkavállalót (a megbízottat) tehát családtagjai nem helyettesíthetik. A helyettesítőnek az előírt képesítéssel kell rendelkeznie és vele a munkáltatónak a megfelelő jogviszony alapján kell külön szerződést kötnie.

Kitüntetés

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa az iskolák államosításának 25. évfordulója alkalmából, eredményes munkájának elismeréseként *Dr. Arató Ferencnek*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatójának a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozata kitüntetését adományozta.

Gondok, tervek Gyöngyösön

Csaknem hatéves szünet után újra foglalkozott a könyvtárüggyel a Gyöngyösi Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága. 1972. január 1-től ugyanis az addig járási tanácsi fenntartásban működő intézmény városi kezelésbe került. Ebből az alkalmából szükségessé vált, hogy a könyvtár számot adjon az elmúlt időszakban végzett munkájáról. Az alábbiakban ennek a beszámolóknak fontosabb megállapításait ismertetjük.

A városi könyvtárhálózat elhelyezését, személyi és könyvellátottságát tekintve kedvezőtlen helyzetben van. A Mátra Múzeum épületében elhelyezett városi központi könyvtáron kívül egy gyermekrészleg (a művelődési központ egyik termében) és két fiókkönyvtár alkotja a hálózatot. Összes alapterületük 340 m², s ez a szükségletnek alig egyötöde. A szűkös elhelyezés károsan hat a könyvbeszerzésre, az irodalmi és könyvtári rendezvények színvonalára, s akadályozza a szakmai bázis bővítését is. A központi könyvtár összesen 25 olvasót tud leültetni egyidőben. A közeljövőben nyílik meg az északi városrészben egy fiókkönyvtár, amelynek hasznos alapterülete 140 m². A legnagyobb gondot a déli új városrész könyvtári ellátatlansága okozza. Egy 1971-es felmérés szerint, amíg a belső (rég) városrészes lakosságának 16–17%-a volt könyvtári olvasó, addig az új lakótelepen ez az arány alig érte el a 6–7%-ot. Az intézmények felszerelése az utóbbi néhány évben korszerűsödött, de még így is elmarad a követelményektől.

Jelenleg 9 főállású és 3 tiszteletdíjas könyvtáros dolgozik a városi-járási könyvtárban. Közülük ketten gyermekkönyvtárosok, ketten pedig a hálózati módszertani tevékenységet végzik. A városi fenntartásba kerülés után is ellátják 33 községi könyvtár szakmai segítségét.

A könyvtár költségvetési kerete csak az elemi könyvtári tevékenységet biztosíthatja. 1972-ben a városi-járási könyvtár 100 ezer forintot fordított könyvbeszerzésre. Ez az összeg — figyelembe véve a jelenlegi alacsony ellátottsági szintet (1000 lakosra 1040 kötet jut) — nem teszi lehetővé a kellő pótlást és fejlesztést. 1972 végén a városi könyvtárhálózat 34 635 kötettel rendelkezett, ami azt jelenti, hogy az 1000 lakosra jutó könyvállomány az országos szint alatt van, illetve nem éri el a hasonló nagyságú városok (Kiskunhalas, Baja, Jászszerény) ellátottságát.

Az olvasók száma az elmúlt évben 3461 volt, s ez a szám a lakosság 10,4%-át teszi ki. Az olvasók aránya tehát elmarad a kívánt szinttől, de az elmondott nehézségek nagyban gátolják az olvasószervező tevékenységet is. A forgalom a következőképpen alakult: egy év alatt 30 000 látogatója volt a könyvtárnak, és az olvasók 89 000 kötetet kölcsönöztek ki.

A központi könyvtár csaknem három évig vizsgálta a Gyöngyösön tanuló diákok olvasási szokásait, miközben külön is foglalkozott a fizikai dolgozók gyermekeinek könyvtári eszközökkel történő segítségével. A gyermekkönyvtár a közelmúltban kiadott egy tantárgyi bibliográfiát, amely segíti az általános iskolai pedagógusokat, a diákokat az iskolai munkában, ugyanakkor népszerűsíti a könyvtár szolgáltatásait is. 1972-ben 57 rendezvény gazdagította a város kulturális életét. Ezek között író-olvasó találkozók, irodalmi vetélkedők, gyermekfoglalkozások és különféle kiállítások szerepeltek.

Megfelelő kapcsolatot alakított ki a könyvtár az iskolákkal, az ifjúsági klubokkal, a sakkkörökkel, a TIT-tel és a művelődési központtal, viszont a mezőgazdasági és ipari üzemekhez fűződő kapcsolat még javításra szorul.

A fiókkönyvtárak közül talán a mátrafüredi intézmény munkája a legelfogadhatóbb. Sajnos, itt sincs megoldva az állomány továbbfejlesztése, amit szintén az elhelyezési nehézségek gátolnak. Ezzel a gonddal küzd a gyermekkönyvtár is.

Az 1973/74-es időszakban kiépül a katalógusrendszer.

A városi tanács művelődésügyi osztálya 1972-ben általános ellenőrzést tartott a könyvtárban, amelybe a megyei tanács is bekapcsolódott. Az ellenőrzés tapasztalatai nyomán hangsúlyozták, hogy a kedvezőtlen működési feltételek ellenére eredményes tevékenységet tapasztaltak. A feltételek javítását fontos és elengedhetetlen lépésnek tartották a további fejlődés érdekében. A Heves megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1972-ben foglalkozott a megye tanácsi könyvtárhálózatának helyzetével és fejlesztésével. Határozatában kérte a tanácsokat, hogy tárgyalják meg könyvtárak távlati fejlesztését és az előttük álló közvetlen tennivalókat. Ezzel kapcsolatban kimondotta, hogy Gyöngyös város központi könyvtárát középfokú, „B”-típusú intézménnyé kell fejleszteni, amelyet 2–3 alapfokú, „C”-típusú könyvtár egészít majd ki. Ez

a munka nem egyetlen ötéves terv feladata, de ahhoz, hogy 10—15 év alatt ezek az alapfeltételek megteremtődjenek, az egyes tervidőszakokra eső feladatokat is el kell végezni.

A városi tanács végrehajtó bizottsága a bevezetőben említett ülésén kimondotta, hogy a közeljövőben megvizsgálhatja a déli városrészben létesítendő fiók-

könyvtár kialakításának lehetőségét. 1974-ben a könyvtár költségvetésében biztosítják a lakosonkénti 5 Ft beszerzési keretet. A könyvtárhálózat kiépítése, a tervek megvalósítása nem került le a napirendről. 1975-ben a vb megtárgyalja a könyvtár továbbfejlesztését.

Baranyi Imre

a Gyöngyösi Városi-Járási Könyvtár igazgatója

Mozgó könyvtárak az építőipari bejáró munkások szakirodalmi ellátására

Az ipari munkások alapfokú szakirodalmi ellátása a könyvtárügy egyik rangos, népgazdasági szempontból is mind fontosabb feladata, amely azonban nagyobb részt még megoldásra vár. Az építészeti könyvtárhálózatban e téren több, bizonyos vonatkozásban úttörő jellegű kezdeményezés történt. Az Építésügyi Tájékoztatói Központ az elmúlt évben vizsgálódást folytatott 21 nagy munkáslétszámú, munkásszállással is rendelkező vállalatnál az ipari fizikai dolgozók alapfokú szakirodalmi ellátásáról. A vizsgálat a szakszervezeti és a műszaki könyvtárak együttműködésének tapasztalatait és lehetőségeit igyekezett feltárni. A tapasztalatokról a *Könyvtári Figyelőben* (1972/5. sz.) is beszámoltunk. Azóta néhány vállalatnál többirányú kísérletezés kezdődött az alapfokú szakirodalmi ellátás megjavítása érdekében. Ez alkalommal egy érdekes, bár még kezdeti stádiumban levő kísérletről szeretnénk képet adni, amely új módon igyekszik megoldani ezt az összetett feladatot.

A 21. sz. Állami Építőipari Vállalat dolgozóinak jelentékeny hányada naponta „ingázik” munkahelye és elég távoleső lakóhelye között. Három autóbusz kb. 120 dolgozót szállít oda-vissza Pest, Nógrád és Békés megye területéről. Az utazási idő többségük számára napi 3 óra. Ezt az időt eddig jobb híján főként alvással vagy kártyázással töltötték el. A vállalat munkásellátási osztályának és könyvtárának kezdeményezésére mind a 3 autóbuszban könyvtárat létesítettek az utazási idő kellemesebb és hasznosabb eltöltésére. A vállalat műszaki fejlesztési alapjából egy-egy autóbusz részére 50 alapfokú, újabban megjelent műszaki könyvet és néhány népszerűbb folyóiratot, illetve hetilapot szereztek be: a *Deltát*, az *Élet* és *Tudományt*, a *Lobogót*, az *Ország-Világot* és az *Újítók Lapját*. Ily módon az általános tájékozódást és kikapcsolódást szolgáló olvasási lehetőségek megteremtésén kívül a szakmai ismeretszerzést és továbbképzést elősegítő műszaki irodalom népszerűsítését kívánták szolgálni. Az autóbuszok a vállalat cinkotai telephelyéről indulnak, ahol kultúrvarótermet

is létesítettek. A váróteremben helyben-olvasási lehetőséget teremtettek, megfelelő választékú könyv- és folyóirat-nyaggal. A dolgozók az eddigi tapasztalatok szerint *szívesen fogadták* a könyvtár kezdeményezését, és mind többen töltik olvasással a napi utazási időt. A szakirodalmi könyveken kívül a szakirodalom iránt is kellő érdeklődést mutatnak. Minthogy ez az úttörő vállalkozás csak néhány hónapos múltra tekint vissza, nem alakultak még ki általánosítható tapasztalatok, vagy a munkások szakirodalmi ellátását is meghatározó igények. Jelenleg még megoldásra váró feladat a helyszíni kölcsönzés adatainak folyamatos nyilvántartása és az igények pontosabb felmérése. Mindez szervezési gondokkal jár, éppen a kölcsönzés rendszeres figyelemmel kísérése szempontjából. Ezt a kezdeményezést mi afféle *kísérleti műhelynek* tekintjük, amelynek népszerűsítését is feladatunknak tartjuk. Jelentőségét abban látjuk, hogy széles körű társadalmi igény kielégítésére vállalkozik egy, a művelődés számára is nehezen hozzáférhető réteg, az ingázó dolgozók körében, amelynek tagjai szinte valamennyi nagyobb fővárosi és vidéki vállalatnál megtalálhatók. Szakirodalmi ellátásuk megszervezése éppen szabadidő-szerkezetük adottságaiból eredően sajátos módszereket kíván. Egy, már eddig is megállapítható általános tanulság, hogy a szakszervezeti és a műszaki könyvtár tevékenységének kellő összehangolása — ami itt már megvalósult — talán legfontosabb feltétele a munkások szakirodalmi ellátásának. Köszönet illeti ezért a vállalat munkásellátással foglalkozó munkatársait, akik az ötlet megszületésétől kezdve minden lehetséges támogatást — anyagi segítséget is — megadtak, és a továbbiakban is segítik a könyvtár munkáját. A 21. sz. Állami Építőipari Vállalat kezdeményezését figyelemmel kísérjük, és részletesen beszámolunk az újabb fejleményekről is.

Bagi János

az Építésügyi Tájékoztatói Központ munkatársa

Hírek

PETŐFI MUNKÁSSÁGÁRÓL gyűjtött anyagot a budapesti Liszt Ferenc téri, 1-es sz. gyermekkönyvtárban működő Petőfi szakkör, amelynek tagjai 11 alkalommal vettek részt a közös munkában. A foglalkozásokat játékos vetélkedő zárta le. A költő versei szerepeltek a XIII. kerületi 3-as, és az V. kerületi 5-ös sz. gyermekkönyvtárnak a költészet napja alkalmából rendezett szavalóversenyén is. A rákospalotai (29-es sz.) kerületi könyvtár olvasóinak egy csoportja meglátogatta a Petőfi Irodalmi Múzeumot. A XI. kerületi, Albertfalvai (6/1-es sz.) gyermekkönyvtárban vetélkedőt tartottak a János vitéz c. elbeszélő költeményből. A könyvbarátok klubjának tagjai megtekintették a Petőfi műből készült rajzfilmet. (Z. I.)

ZIRCZ PÉTER Gondolatok a közművelődési könyvtárban című cikkének második része a közbejött akadály miatt következő számunkban jelenik meg.

BÉKÉS MEGYE eddigi 45 főnyi könyvtáros-törzsgárdája 1973-ban újabb 12 taggal szaporodott. Tizen a 10 éves, ketten a 15, illetve a 20 éves, azonos munkahelyen eltöltött szolgálati időt érték el. Valamennyien pénzjutalmat, külön szabadságot és egy, Ács József szobrászművész által készített emléklapettet kaptak. (B. F.)

A LISZT FERENC TÉRI, 1-es sz. gyermekkönyvtárban tartották a VI. kerület magyar irodalmi szaktárgyi versenyének döntőjét. A könyvtár „hatodikosok klubja”-nak tagjai az ideai záró foglalkozáson Aszódi Évával, a Móra kiadó szerkesztőjével beszélgettek a kiadó munkájáról. (Z. I.)

IZES MIHÁLY fiatal soproni költő a mosonmagyaróvári MOFÉM művelődési ház szakszervezeti könyvtárában találkozott a verskedvelő olvasókkal, akik előzőleg a Magunk kenyere c. antológiából ismerték meg a fiatal alkotó költeményeit. (Sz. J.)

A „BIBLIOTEKOVEDE-NIE i bibliografia za rubezsom” c. szovjet szaklap 1973. évi 44. számában közölte Csoboth Attila „Zenei részlegek a közművelődési könyvtárakban” című cikkét.

AUGUSZTUS 20-ÁN adják át Békés megyében az újonnan épült tarhosi és vésztői Petőfi-emlékkönyvtárakat. Új, 357 négyzetméteres alapterületű ott-hont kapott a Szarvasi Városi-Járási Könyvtár is a városi tanács átalakított, kúriászerű volt épületében. (B. F.)

BALLAGÁSRA

A magyar könyvnyomtatás 500. évében

A BALLAGÓ DIÁKOK tarisznyájába a magyar könyvnyomtatás 500. évfordulójára emlékeztető kis emblémát helyezték el az idein a Paksi Járási Könyvtár. Ugyanezeket az emblémákat beragasztották azokba a könyvekbe is, amelyekkel régi olvasóikat megjutalmazták. (Sz. L.)

A „KÖNYVHETI ELŐZETEST” az idén is megrendezte a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a Könyv-értékesítő Vállalattal közösen. A Fáklya klubban a Corvina, Európa, Kossuth, Magvető, Móra és a Tánácsics kiadó ismertette könyvújdonságait a könyvtárosoknak. Az FSZEK a Kiadói Egyesülettel közösen három kerület könyvtárában szervezte meg a könyvkiadók bemutatóját. (Z. I.)

A ČITATEL, a szlovák könyvtáros folyóirat idei 6. számában Eleonóra Kaldrovitsová ismerteti a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának módszertani munkáját.

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR BŐVÍTÉSI programjáról hozott határozatot a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója. A könyvtárban az elmúlt negyedszázad alatt ez lesz a legnagyobb területi bővítés; célja a központi könyvtári részlegek évtizedek óta súlyosbodó helyhiányának enyhítése. (Z. I.)

Meskó—Póka ex librise

A FŐVÁROSI TANÁCSI KÖNYVTÁRHÁLÓZATBAN Samu Gizella a XII. kerületi, 38-as sz. Szabó Ervin könyvtár, Kuli Ágota a rákosszentmihályi, 45-ös sz. kerületi könyvtár kinevezett vezetője lett; Bálint Lehelné a IX. kerületi, Háman Kató úti, 7-es sz. gyermekkönyvtár, Székely Ervinné a pestlőrinci, 24-es sz. kerületi könyvtár, Szücs Ferencné a XIII. kerületi, 10-es sz. gyermekkönyvtár, Kovács Lajosné az angyalföldi, 4-es sz. kerületi könyvtár, Benczúr Agnes a 14-es sz. gyermekkönyvtár vezetésére kapott megbízást. (Z. I.)

A SZEKSZÁRDI KÖNYVESBOLT az idei könyvhéten gyermek- és ifjúsági könyveket küldött bizományba a könyvtáraknak azzal a kéréssel, hogy adják ki ezeket olvasóiknak megtekintésre, s ha a kiadott könyv az olvasónak megtetszik, megveheti, ha pedig nem, visszaadhatja, még az olvasás közben megsérült vagy elpiszkolódott könyvet is. Az így kiadott könyvek nagyrészt megvásárolták, több ifjúsági mű „hiánycikké” vált, mert nem volt annyi példány, amennyire szükség lett volna.

Szekszárdon egyébként is igen nagy forgalmú volt a könyvhét: 290 000 Ft értékű könyv talált gazdára. Ebből 42 000 Ft értékű könyv abban az öt sátorban kelt el, ahol könyvtárosok is árusítottak.

A SZERELEM A VILÁG-IRODALOMBAN címmel irodalmi műsort állítottak össze a könyvhét tiszteletére a budapesti 6-os sz. MŰM intézet tanulói az angyalföldi 4-es sz. Szabó Ervin kerületi könyvtár irányításával. Az ünnepi esten Moni Ottó színművész és a Bartók Színpad együttese működött közre. (Z. I.)

HELYSZÍNI KÖZVETÍTÉST adott a Rádió június 4-i „Kettőtől — hatig” című, a könyvhéthez kapcsolódó eseményekből összeállított műsorában az I. kerületi, 11-es sz. Szabó Ervin könyvtárból. (Z. I.)

DÉRY TIBOR: „Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról” c. könyve és annak színpadi változata volt az V. kerületi Szabó Ervin könyvtárak és a kerületi tanács könyvheti rendezvényének témája. Az író-olvasó találkozón részt vett az író és a darab rendezője, Marton László is. A beszélgetést Pomogáts Béla irodalomtörténész vezette. (Z. I.)

„KÖRKÉP”-VITÁT rendezett a mai magyar prózaírodalom helyzetéről, irányzatairól, lehetőségeiről az újpesti 28-as sz. Szabó Ervin könyvtár és a kerületi tanács. Íróvendégünk Szakonyi Károly, Ladányi Mihály és Szeberényi Lehel volt. (Z. I.)

A MŰSZAKI ÉS A ZENEI ismeretterjesztést rendszeresen összekapcsolják a kúspesti (25-ös sz.) kerületi könyvtár műszaki klubjában. Legutóbb Bachról, utána a számítógépekről hangzott el egy-egy kiselőadás. (Z. I.)

Nyugalomba vonult Tóth László

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár híradója közli, hogy a budai 38-as kerületi könyvtár vezetője, Tóth László betegsége miatt meg-

vált a szolgálatból és nyugalomba vonult. Jó pihenést, egészségének javulását kívánjuk Tóth Lászlónak, aki Veszprémben, majd Székesfehérváron megyei könyvtárigazgató-helyettesként emlékezetes munkát végzett a színvonalas könyvtári és irodalmi propaganda terén. Ugyanazt a tevékenységét Budapesten is folytatta, előbb a rákoskeresztúri, majd tíz évig a Böszörményi úti könyvtár élén. Régebben lapunkban is jelentek meg könyvismertetései, s most, hogy több ideje lesz, újra számíthatunk értékes írásaira.

Könyvudvar Szolnokon

Szolnok megyében évek óta az idén sikerült első ízben olyan könyvünnepséget megrendezni, amely valóban képes volt megteremteni az olvasómozgalomban érdekelt minden kulturális terület együttműködését, összefogását. Tizenhét szerv, intézmény, kiadó és nagyüzem munkálkodott a könyvhét sikeréért.

A rendezvénysorozat a megyei könyvtár zárt udvarán zajlott le, ötletesen és jó ízléssel kihasználva az épületada lehetőségeket — a tér egyben szabadtéri színpad, könyvudvar, könyv- és lemezárúsítás, továbbá különféle előadások színhelye volt, s az íróvendégek: *Garai Gábor*, *Jókai Anna*, *Lengyel Balázs*, *Nemes Nagy Agnes*, *Sánta Ferenc* és *Nemeskürty István* a megnyitás napján itt dedikálták műveiket. Ugyanezen a napon a megyei könyvtár olvasótermében *Sánta Ferenc Szabó Gyula* színművésszel együtt rendhagyó irodalomórát tartott.

A Járműjavító művelődési házában szakmunkástanulókkal rendezett író-olvasó találkozón *Garai Gábor* vett részt *Ujlaki Károly* színművésszel együtt, a

cukorgyári munkásokkal ugyancsak *Garai Gábor*, a Tiszamenti Vegyiművek dolgozóival *Jókai Anna* találkozott. *Nemeskürty István* a Kilián Repülő Műszaki Főiskola hallgatóit látogatta meg. Az ünnepi irodalmi esten ugyancsak a meghívott vendégek léptek fel.

Az ünnepi könyvhét megnyitóját követő napok is rendkívül gazdag programot nyújtottak a város könyvszerető közönségének: *Jókai Anna* irodalmi órát tartott a Közgazdasági Szakközépiskolában, a könyvudvaron pedig a szolnoki diákpódium adott műsort. Megnyílt a „25 éve államosítottuk az iskolákat” c. kiállítás, s erre az alkalomra a megyei könyvtár, a Szolnoki Levéltár és az MSZMP Szolnok megyei bizottságának archívuma közös dokumentumkiadványt szerkesztett az iskolák államosításának történetéről. A könyvudvarban lemezbemutató és lemezbál volt; a megyei könyvtár gyermekrészele Micimackó napot rendezett a Jászberényi Járási Könyvtár bábcsoportjának közreműködésével. A szolnoki Szigligeti Színház művészei irodalmi estet tartottak a könyvhét könyveiből. Volt még mesedélelőtt gyerekeknek, Autó-Motor-Turisztika címmel szakmai összejövetel, és előadást is *Ronyecz Mária* közreműködésével. Az egyik legnagyobb érdeklődéssel kísért rendezvény a *Hadi-technika fiataloknak* volt. A könyvudvar ünnepségsorozatá *Sinkovits Imre*, *Gombos Katalin* színművész és *Almássy László* zongoraművész önálló estjével zárult.

A könyvudvar iránt nemcsak Szolnok város közönsége, hanem a megye lakossága is élénken érdeklődött. Naponta került sor ifjúsági klubok, szocialista brigádok, általános és középiskolai osztályok látogatására.

A 14 „könyvudvari” rendezvénynek 2080 látogatója volt, az itt árusított könyvekből és hanglemezekből mintegy 50 000 Ft értékben vásároltak. Nagy sikere volt a könyvudvar egész ideje alatt megtekinthető kiállításoknak: az egyik nyomdatörténeti anyagot mutatott be, a másik *Varga Nándor Lajos* ex libriseiből, a harmadik 28 év könyvheti plakátjaiból volt összeállítva.

A Szolnok megyei ünnepi könyvhét idei magas szintű lebonyolítása nyomán

Árusítás a könyvudvarban

és a jövő évben megrendezendő ünnepek sikeréreményében szeretnénk, ha az ünnepi könyvhét vidéki országos megnyitójának rendezési jogát 1975-ben Szol-

nok kapná, hiszen ez az év a város megalapításának 900. évfordulója jegyében telik majd el.

Lengyel Gézáné

Az 500. évforduló megünneplése Borsod megyében

A miskolci II. Rákóczi Ferenc Könyvtár, az SZMT Központi Könyvtárával, a Nyomdaipari Egyesület Borsod megyei csoportjával és más szervekkel közösen ünnepséget rendezett a magyar nyomdászat félévezredes évfordulója alkalmából. A megemlékezések sorában Szántó Tibor Munkácsy-díjas könyvművész, a Helikon Könyvkiadó művészeti vezetője tartott előadást Mai magyar könyvművészet címmel. Ebből az alkalomból a könyvtár előcsarnokában bemutatták a Helikon kiadó új kiadványait. Sárospatakon, a Református Nagykönyvtárban Tórkács Béla tudományos kutató emlékezett meg Comenius sárospataki nyomdájáról. A miskolci sajtóházban pedig Komáromy József ny. múzeumigazgató beszélt a miskolci nyomdász történetéről.

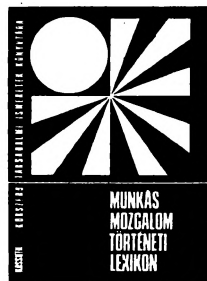
Előadások hangzottak el a miniatűr könyvek történetéről és a könyvkötészet gépesítéséről is. A résztvevők csoportos látogatások keretében ismerkedtek meg a miskolci nyomda, valamint a Diósgyőri Papírgyár munkájával. Az ünnepségsoro-

zat szép meghívóját, katalógusát Mold László, a Borsod megyei Nyomda műszaki vezetője tervezte és szerkesztette.

A Nyomdaipari Egyesülés és a Miskolci Városi Könyvtár közös vállalkozása volt a József Attila könyvtárban rendezett *Könyvművészek* c. kiállítás, mely nemcsak az 500 éves magyar könyvnyomtatás emlékére készült, hanem szerves része a magyar illusztrátorok és nyomdászok legjobbjaiból bemutatkozó sorozatnak is.

Ezen a tárlaton 11 művész (betűtervező, nyomdász, könyvtervező és illusztrátor) jelentkezett együtt: Erdélyi János, Haiman György, Kass János, Lengyel Lajos, Miklósi Imre, Reich Károly, Szántó Tibor, Urai Erika, Würtz Ádám, Nagy Zoltán és Zigány Edit munkáit Kass János, kétszeres Munkácsy-díjas grafikusművész rendezésében láthatta a közönség. A kiállítás katalógusát, meghívóját és plakátját Erdélyi János könyvművész, a Zrínyi Nyomda vezérigazgató-helyettese tervezte, a katalógus fényképeit Len-

A könyv az egyik nemzedék végrendelete a másik számára, a halott ösök tanácsa az utódoknak, akik most kezdik az életet; parancs, melyet a leváltott őr ad a helyébe lépő őrnek. Az emberiség egész élete egymást követő rétegekben rakódott le a könyvben; népek, emberek, államok pusztultak el, de a könyv életben maradt. Együtt nőtt fel az emberiséggel: benne jegcesedett ki minden agyvelőt megrázó tudás és benne minden szívet megrendítő szenvedély. Az emberiség viharos életének hatalmas gyónása íródott meg a könyvben: az a hatalmas önéletrajz, melyet történelemnek nevezünk. De a könyvben nemcsak a múlt van: olyan dokumentumokat tár elénk, melyek segítségével birtokba vehetjük mindazt az igazságot és erőt, melyet másképp sokszor csak véres szenvedések árán találhatunk meg. A könyv a jövő programja. Ezért becsüljük meg a könyvet.

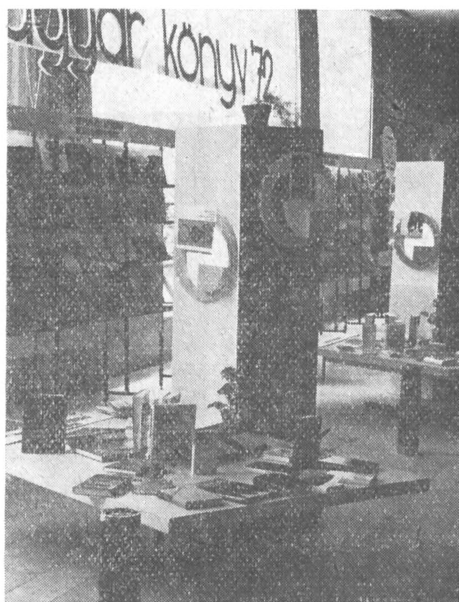

A Miskolci Városi Könyvtár könyvművészeti kiállítására készült katalógus két oldala

gyel Lajos Kossuth-díjas könyvművész, a Nyomdaipari Egyesülés elnöke készítette. A nyomdai munkát a Zrínyi Nyomda végezte.

A szép kiállítások és kiadványok igazi értelmét és örömét az olvasók felfedező figyelve adta.

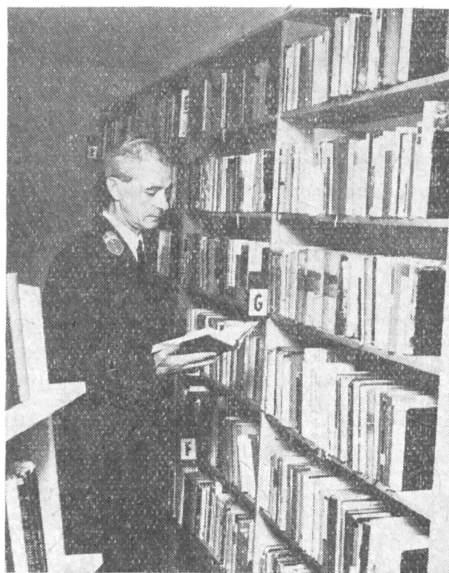
Győri Erzsébet

Az idei könyvhéten a tartalmi értékek mellett a könyvművészet is erős hangsúlyt kapott. Több vidéki városban került sor a szép kiadványok kiállítására. Képeink ezekből adnak ízelítőt: a bal oldali a Miskolci Városi Könyvtár József Attila fiókkönyvtárában, a jobb oldali pedig a szekszárdi Babits Mihály művelődési központban rendezett kiállítás egy-egy részletét mutatja be

Új könyvtár a debreceni Volán Vállalatnál

A debreceni Közlekedési szakszervezeti központi könyvtár, mely a 6. sz. Volán Vállalatnál működik, 1967-ben létesült. Az első évben beiratkozott 124 olvasója az akkor 4988 kötetes könyvvállományból 2196-ot kölcsönzött. 1972-ben már 8242 könyvük volt, és a 712 olvasó 4 híján 16 ezer könyvet vitt ki. Ekkor a könyvtárnak már 32 szocialista brigáddal volt szerződéses kapcsolata, és 14 kiállítás, valamint 28 rendezvény jelezte eredményes szervező munkáját. Ez év júniusában a Volán Vállalat támogatásával az eddigi mindössze 9 (!) négyzetméter alapterületű helyiségéből színvonalas könyvtári tevékenység folytatására alkalmas helyiségbe költözött a könyvtár. A 100 ezer forint értékű korszerű berendezést a közlekedési szakszervezet és a Volán Tröszt szakszervezeti tanácsa ajándékozta. Az új könyvtár megnyitó ünnepségén jelen volt *Jurij Korolkov* szovjet író, és eljött *Fábián Zoltán*, az Írószövetség titkára is, aki az ünnepség utáni órákban találkozott olvasóival. (J. D.)

Varga Nándor Lajos fámetszetei és a könyvnyomtatás

A hazai könyvnyomtatás 500. évfordulójának tiszteletére a fenti címmel nyílt kisgrafikai kiállítás a Jászberényi könyvtárban. A bemutatott lapok is meggyőzően bizonyítják, hogy hazai könyvnyomtatás, könyvművészet kezdeiről, s aki legintenzívebben építette be e hagyományokat egyedülálló életművébe.

Varga Nándor Lajost sokoldalú művészi tevékenységének javarésze a nyomtatott vonal, a grafikai művészetek világához kapcsolja. Ennek a kapcsolatnak látható dokumentumai a különféle grafikai eljárásokkal készült művei: közöttük csaknem ezer rézkarc, félezernél több fámetszet, továbbá grafikai szakkönyvek, melyek a szakmai ismereteknek valóságos kincsestárjai. E könyvek sorozata, amelyet munkatársai és barátai segítségével, kicsiny alkotó munkaközösségben készített, a dúcok metszésétől, a szövegek megírásától kezdve a kinyomtatásig és a kötésig, nemcsak a művészi grafika eljárásaival, történetével ismertetik meg az olvasót, hanem mint könyvművészeti alkotások is egyedülállóak. A kiállításon bemutatott fámetszetek eddig csak e nagy bibliofil értékű, alig hozzáférhető művekben (A fámetszet, Az alkotó szépség a képzőművészetben, Régi fámetszetes magyar vagy magyar vonatkozású könyvek, Adattár a magyar metszőművészethez, Vonalművészet stb.) volt látható.

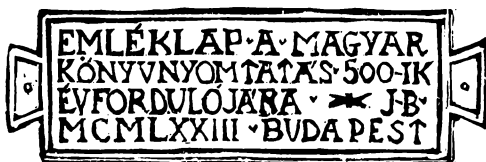
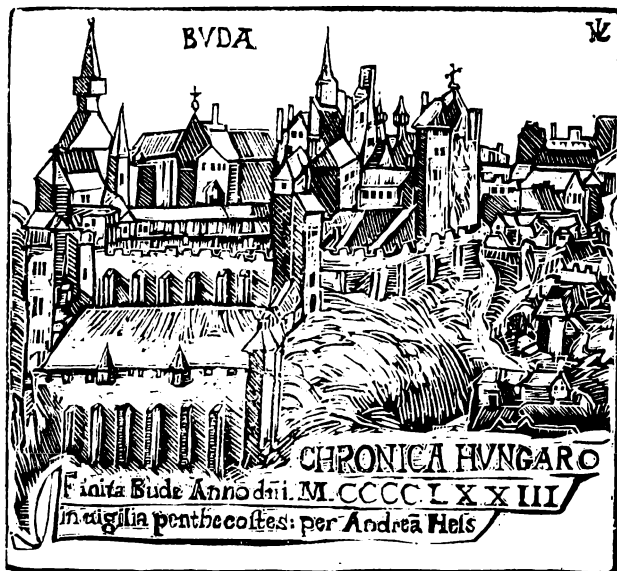
E nemes konzervatívizmussal metszett alkotások sokoldalú lehetőséget teremtenek a magyar könyvtörténet küzdelmekkel és kimagasló eredményekkel teli kezdeti szakaszának tanulmányozásához. A kiállított képeken láthatjuk az egyetemes és a magyar

könyvtörténet kimagasló nyomdászainak hiteles vagy képzeletbeli arcását, olyan városok egykori és mai képeit, ahol első könyveinket nyomtatták, papírosukat gyártották. Különösen figyelemreméltóak azok a lapdúc-fámetszetek, amelyek Varga Nándor Lajos fámetsző kése és vésője segítségével régi, ismeretlen illusztrátorok fogásait és művészetét újra felfedezve első nyomtatott könyveink iniciáléit, szövegeképeit metszette újra. Így jelennek meg előttünk a Pesti Gábor, Bonfini, Heltai Gáspár, Zsámboki János műveinek első kiadásában található könyvdíszek, vízjegyek — szinte feltárva és megmutatva a XV. és XVI. század könyv- és illusztráció mű-

vészetének születési folyamatát.

Szót kell ejtenünk a könyvtár által megjelentetett, a rangos kiállításához méltó, többszín-nyomatú katalógusról is, amely a bemutatott művek felsorolásán kívül tartalmazza Varga Nándor Lajos önállóan megjelent könyveinek és tanulmányainak bibliográfiáját is. Az eredeti fámetszeteket tartalmazó katalógus első száz számozott példánya már Varga Nándor öt, eredeti dűcről nyomott fámetszetét is mellékeli. Az érdekes tárlatot az Olvasó népert mozgalom első országos tanácskozásának résztvevői is megtekinthették Nyíregyházán.

Arató Antal

A magyar könyvnyomtatás félévezredes jubileumára készült emléklap, Varga Nándor Lajos munkája

Az irodalomtudománytól a művészetfilozófiáig

Nemcsak a könyvkiadás eredményei nyomán kell arra gondolnunk, hogy egész irodalmi, sőt humán kultúránk átalakulóban van: maga a szellemi élet egésze, az általános igény és érdeklődés igazolja ezt az átalakulást. De talán a megjelenő művek mutatják a legszemléletesebb módon, hogy a korábbi évek „empirikusabb” irodalomismerete „teoretikus” irányba fordult; hogy új szerepet, megnövekedett hangsúlyt nyert az elméleti érdeklődés és igény. Egy évtizeddel korábban a kritika és az irodalomtörténeti tanulmány, a monográfia és a portré volt az a műfaj, amely a kutatók és a közönség érdeklődésének homlokterében állt; ma az irodalomelmélet, az esztétika, a poétika. Sőt az irodalompszichológia, az irodalomszociológia, azok a „határterületek”, amelyek az irodalomtudomány és a lélektan, szociológia, filozófia között foglalnak helyet.

Ennek az elméleti érdeklődésnek gyakorlati haszna van. A teoretikus munkák nem maradnak meg a tudósi szobák, az elméleti műhelyek falai között, hanem az irodalom, a művészet, a társadalom *valóságának* hitelesebb és alaposabb megismerését segítik elő. Ebben az összefüggésben talán nem árt felidézni azokat a szavakat, amelyeket Lenin írt az *általános* és a *konkrét* viszonyának és kölcsönösségének törvényeiről. „Az *általánosnak* a jelentősége ellentmondó: holt, nem tiszta, nem teljes stb. stb., de csakis az *általános* a *konkrét* megismerése felé vivő lépcsőfok, mert a konkrétat sohasem ismerjük meg teljesen. Az általános fogalmak, törvények stb. *végtelen* összege adja a *konkrétat* teljesen.” Ez a megállapítás arra figyelmeztet, hogy a „konkrét” valóság megismerését az „általános” fogalmak és törvények felismerése, majd megfogalmazása készíti elő. Az irodalomtudományban mindez arra utal, hogy az irodalmi művek igazabb és teljesebb megismerése elképzelhetetlen bizonyos elméleti összefüggések, esztétikai, poétikai stb. fogalmak felkutatása, illetve kialakítása nélkül. Az elmélet szerepének ez a fontossága szabja meg az alább ismertetendő irodalomtudományi, esztétikai és filozófiai munkák értékét is.

Az általános elméleti igény keretében élénkült fel az irodalomelméleti kézikönyvek iránt támasztott érdeklődés. Az

elmúlt évek során a svájci polgári teoretikus: *Max Wehrli*, a lengyel marxista tudós: *Henryk Markiewicz* irodalomelméleti kézikönyvei jelentek meg magyarul, valamint (Nyíró Lajos szerkesztésében) egy tanulmánygyűjtemény a huszadik század különféle irodalomtudományi irányzatairól. Most ezekhez a könyvekhez csatlakozik *René Wellek* és *Austin Warren* népszerű és „klasszikus” műve: *Az irodalom elmélete*. Wellek az amerikai irodalomtudomány vezető képviselője, a Yale Egyetem összehasonlító irodalomtörténeti tanszékének vezetője. Legnagyobb műve az az öt kötetre tervezett (ez ideig négy kötete jelent meg) hatalmas kézikönyv, amely 1750-től 1950-ig tárgyalja az irodalomkritika történetét. Warren ugyancsak amerikai egyetemi tanár, az angolszász „új kritizmus” műelemző iskolájának mesterei közé tartozik. Irodalomelméleti kézikönyvük a spanyol, olasz, japán, német, szerb-horvát, svéd, román, francia, lengyel stb. kiadás után jelent meg magyarul.

A két tudós szerző az irodalom elméleti kérdéseinek összefoglalására törekedett: a poétika, a kritika, az elmélet, az irodalomtörténet stb. problematikáját, kutatási feladatait és módszereit írja le. Részletesen foglalkoznak az irodalom fogalmával és funkciójával, az irodalomtudománynak, mint önálló tudományos stúdiumnak a természetével, feladataival és módszereivel. Így az irodalomelmélettel, a kritikával és az irodalomtörténetirással. Képet adnak az irodalmi mű megközelítésének különféle lehetőségeiről: a biografikus, pszichológiai, szociológiai és eszmetörténeti módszerről. Bevezetést nyújtanak az irodalmi mű tanulmányozásához azokba a vizsgálatokba, amelyek a stílus, a műfajok, a költői vagy elbeszélő műfaj belső összefüggéseit kutatják fel. Nem akarnak mindenre végleges választ adni, mint megoldani. Mint maguk írják: „Célunk nem a mindenre kiterjedő teljesség volt... Arra sem törekedtünk, hogy választ adjunk minden felvetett kérdésre. A magunk és mások szempontjából azt tartottuk legdöntőbbnek, hogy tudományterületünket nemzetközi távlatokban tekintsük át, a helyes kérdéseket vessük fel, a módszer *organonját* nyújtjuk.”

Wellek és Warren a polgári irodalom-

tudomány: az amerikai „új kriticismus” álláspontjáról közelíti meg az irodalom-elmélet kérdéseit. Könyvüket azonban haszonnal forgathatja a marxista kutató vagy érdeklődő is: számtalan érdekes gondolatot talál, például az irodalmi alkotás műfaji szabályairól, stilisztikájáról, a kutatás különféle módszereinek jellegzetességeiről. Ezt hangsúlyozza Szili József is, aki (kitűnően) tolmácsolta és utószóval látta el a kötetet. Szili a Welles—Warren-féle kézikönyv eredményeinek, gondolatainak marxista kritikáját és integrálását sürgeti, egyszersmind a korszerű marxista elméleti szintézisek megalkotásának fontosságáról beszél. Olyan szintézisekről, amelyek a szűkebben értelmezett irodalomtudomány: az irodalomelmélet és poétika területén hasznosítják a klasszikus eredményeket (pl. Lukács György eredményeit) és az újabb gondolatokat.

Ennek a szintézisnek az igénye ölt formát Tamás Attila rendkívül gazdag és érdekes munkájában: *A költői műalkotás fő sajátosságai* című könyvben. Tamás Attila (a debreceni egyetem magyar irodalomtörténeti tanszékének fiatal professzora) a költői mű létrejöttének és hatásának motívumait („titkait”) elemzi. A költészet, amint ezt köznapi tapasztalatok igazolják, az alkotó és a befogadó oldaláról egyaránt *különös lelkiállapotot* kíván és idéz elő. Ez a különös állapot, mint a tanulmány szerzője rámutat, „kiragad a mindennapok világából s valamilyen más — de mások által hasonlóképpen átélhető — szférába ragad magával”. Hogy mi jellemzi ezt a

„szférát”, s hogy miként jön létre ez az állapot: ezzel foglalkozik Tamás Attila költészetelmélete. Ez az elmélet felhasználja mindazt, amit a művészet jellegéről, valóságtükröző szerepéről a marxista esztétika (elsősorban Lukács György) eddig megállapított és rendszerbe foglalt. De felhasználja azokat a nézeteket is, amelyeket a költészet alkotó jellegéről alakított ki Christopher Caudwell, az angol marxista esztétikus. Tamás Attila bizonyos fajta szintézis kialakítására törekedett, s ezért behatóan vizsgálta a költői mű létrejöttének és hatásának mind szociológiai, mind lélektani feltételeit. A költészetet összetett emberi produktumnak tekinti, amelynek egyformán szerepe van a valóság: a világ, a társadalom és az emberi lélek megismerésében és az ember önmegvalósításában, önkifejezésében, önmegváltoztatásában. Ezzel az igénnyel vizsgálja a költészet, mint emberi tevékenység, létrejöttének körülményeit és funkcióit a primitív társadalmak keretei között, majd ennek a tevékenységnek a fejlődését a kultúrák kereteiben. Vizsgálatait, mintegy gyakorlati példa gyanánt, négy műelemzés (József Attila: *Téli éjszaka* és *Óda* című verseinek, Picasso *Guernica*, illetve Grünewald *Az isenheimeri oltárkép* című festményének elemzése) zárja le.

Nem ad a fenti értelemben „költészetelméletet”, ám mégis a költői mű létrejöttének és létformájának általánosabb kérdéseivel foglalkozik Paul Éluard tanulmányainak, esszéinek válogatása: *A körülmények és a költészet* (szerkesztette: Fodor István) című kötet. Éluard a modern francia líra egyik legnagyobb hatású, nálunk is népszerű klasszikus alakja, aki a szürrealisták lázadó törekvéseitől érkezett el a kommunista mozgalomig, a szürrealista költésztől egy korszerű költői klasszicizmusig, amely felhasználta (Lukács György kifejezésével „megszüntette örízte meg”) a modern izmusok technikai vívmányait. A költészettről, általában a művészettről beszélve tehát egy olyan líra, egy olyan költői irányzat nézőpontjából tekinti át a modern vers problémáit, amely éppen a korszerű realizmus kialakítását, a hagyomány és újítás szintézisét vállalta és tette lehetővé. A francia költő Baudelaire-ről, Victor Hugoról, Picassóról, Max Ernstről és a francia szürrealista mozgalom költőiről, festőiről ír, s közben saját törekvéseiről is vallomást tesz, mintegy „leleplezi” saját költői módszereinek és fejlődésének titkait. A modern költészet elméleti megközelítésében nem lehet haszontalan az olyan tanúságtétel, és vallomás, amely gyakorló költőtől, ennek a modern lírának egyik legelső messterétől származik.

Kopasz Márta ex libris

A Wellek—Warren-féle kézikönyv és Tamás Attila tanulmánya egyaránt ki-tüntető módon foglalkozott a műalko-tások létrejöttének pszichológiai körülményeivel. A műalkotás, mint rámutat-tak, részben lelki folyamat eredménye, ezért a művek teljesebb ismerete meg-kívánja az őket létrehozó művész lelki-világának, beállítottságának, szemlélet-módjának stb. vizsgálatát. E. H. Gom-brich *Művészet és illúzió* című könyve ezt a pszichológiai vizsgálatot most egy másik művészeti ág: a festészet körében végzi el. A mű szerzője a londoni egye-tem művészettörténeti kutatóintézetének igazgatója, a reneszánsz művészet tudós szakértője. Könyvében a művészi szemlélet lélektanával és ennek a szemlélet-nek történetével foglalkozik. A kísérleti lélektan eredményeinek és saját hatal-mas művészettörténeti tájékozottságának felhasználásával körvonalazza a képi ábrázolás lélektanát. A művész eredeti szemléletét és művészi szándékát kívánja „rekonstruálni”, azaz fel akarja kutatni a különféle korszakok és festőgyéniségek „látásának”, szemléletének állapotát, belső törvényszerűségét. És meg akarja tisztítani az alkotásokat mindattól, amit az emberi tudás és érzelem gazdagodása, változása rakott rá ezekre a művekre az idők során. Fejtegetései tehát a lélektani módszert a történelmi módszerrel kötik össze, és igen hasznosan kutatják fel az elemzett műalkotások eredeti jelentését, művészettörténeti szerepét. Gombrich ér-dekes könyve a „látás” kultúráját fejleszti, ahhoz járul hozzá, hogy értő szem-mel nézhessük a nagy festői alkotásokat.

Nem közvetlenül a művészi alkotás el-méletéhez szólnak hozzá, ám a művésze-ti érdeklődés számára is sokatmondók Szabó András György és Fukász György tanulmánykötetei. Az elsőnek inkább filo-zófiai, a másodiknak szociológiai, köz-gazdasági és tudománytörténeti mondani-valója van. Szabó András György tanul-mányai — *A gyakorlati materializmus felé* című kötetben — a marxi filozófia néhány kérdéses gondolják át és gondol-ják tovább. Először is szembefordulva a dogmatikus torzításokkal a marxizmus eredeti mondanójának helyreállításában vállalnak szerepet. Így abban a „filozó-fiai reneszánszban” vesznek részt, amely a hatvanas években nemzetközi méretek-ben: szovjet, kelet-európai és nyugati marxista filozófusok munkájával tisztí-totta meg a marxi és lenini elméletet a

Meskó — Pólka ex libris

reá alakodott szektás félreértésektől és fél-remagyarázásoktól. Ez a munka volt a továbblépés feltétele. A kötet szerzője is ilyen módon jutott új eredményekhez, például a történelmi determinizmus vagy a fejlődés fogalmainak vizsgálatában, a reneszánsz természetfilozófiának, a he-geli örökségnek vagy Antonio Gramsci (a neves olasz kommunista ideológus és pártvezető) gondolatvilágának elemzése során. Szabó András György tanulmány-kötete mindenképpen az elméleti gondol-kodás, az ideológiai munka fejlődését se-gíti elő.

Fukász György *Munka, technika, kul-túra* címmel összegyűjtött tanulmányai a címben megjelölt három fogalom, azaz három társadalmi szféra természetét és mai problematikáját vizsgálják, ugyan-csak a marxi filozófia és szociológia esz-közeivel. Részletes képet adnak a munka marxista elméletéről, a munka különféle változatainak (szellemi, fizikai munka) jellegéről és kérdéseiről. Majd, áttérve a technikai civilizáció problémáira, azt kut-atják, hogy ez a civilizáció, a tudomá-nyos-technikai forradalom miként fogja megváltoztatni az emberi életet, ennek az életnek a feltételeit, a társadalom szabályait, a kultúrát és a művészetet. Olyan kérdések ezek, amelyekkel ma ke-leten és nyugaton egyaránt igen sokat foglalkozik a tudomány és a publicisztikai irodalom, sőt az egész közvélemény. Minthogy ezek a folyamatok döntik el és fogják még inkább eldönteni a jövőben azt, hogy milyen lesz a társadalom be-rendezkedése, a művészet és a minden-napi élet jellege, Fukász György is ezek-re az izgalmas kérdésekre keresi a vála-szokat, miközben azt vizsgálja, hogy a technikai civilizáció, a technika és a kultúra viszonya milyen módon alakul a kapitalista, illetve a szocialista társa-dalom viszonyai között.

Varsányi Klára

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Wellek, René — Warren, Austin: Az irodalom elmélete. 1972. Gondolat
 Tamás Attila: A költői műalkotás fő sajátosságai. 1972. Akadémiai
 Eluard, Paul: A körülmények és a költészet. (Szerk. Fodor István) 1972. Gondolat
 Gombrich, E. H.: Művészet és illúzió. 1972. Gondolat
 Szabó András György: A gyakorlati materializmus felé. 1972. Magvető
 Fukász György: Munka, technika, kultúra. 1972. Magvető

Állatregények

I. Gyermekeknek és minden korosztálynak

A gyermek — éppúgy, mint a régi korok emberei — antropomorf (emberközpontú) látásmóddal rendelkezik, emberi tulajdonságokat lát az állatokban, ezért is barátokzik velük, s ezért kedveli a róluk szóló műveket. E hajlandóságunk keresztül könnyű őt az olvasásra szoktatni. Összefoglalóknban egy kivételével csupa olyan jó művet ajánlunk a könyvtárosok figyelmébe, mely a felnőtt olvasók — és nemcsak a kezdők, de a gyermekkori könyvélményeket szívesen felújítók — számára is érdekes lehet. A második részben a felnőtt állat- és állatirodalom-barátok igényeire gondolva ajánlunk majd műveket. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy nincs éles korhatár; az értelmes, művelődő gyermek korán nyúl a felnőttek könyveihez, s a felnőtt is olykor gyermekkönyvhöz, ajánlatos tehát, hogy e művek jórésze mindkét könyvtár polcain föllelhető legyen.

Sok néprajzkutató azt állítja, hogy a népköltészet első alkotásai, az első népmesék emberi tulajdonságokkal felruházott állatokról szóltak, s az emberi irigységet, gonoszságot, kegyetlenséget, hazugságot ostorozták, vagy pedig a szorgalmat, igazságot, jószívúséget dicsérték. Ez a nevelő szándék jellemzi az ezopusi mesék többségét is. A X. századtól kezdve Goethe *Reinecke Fuchs*áig a kedvelt népi olvasmányok közé tartoztak a róka-regények, amelyekben a kialakuló polgárság társadalomkritikája jelentkezett: a főszereplő, a róka a főurak ravaszságát, kiméletlenségét személyesítette meg. A közfelfogás az állatokban mindmáig emberi tulajdonságokat vél látni, hiszen a rókának még ma is állandó jelzője a ravasz, a nyúltnak a gyáva, a verébnek a szemtelen, az oroszlánnak a bátor.

Korunk közkedvelt szépirodalmi műfaja, a regény is gyakran választ állat-főszereplőket, néha emberi tulajdonságokat mutatva bennük, máskor értelmi és érzelmi világukat kutatva, olykor pedig példabeszédszerűen, emberi tulajdonságok, társadalmi és politikai viszonyok ostorozására, kigúnyolására felhasználva.

Mesén innen, mesén túl

Há állatregényekről beszélünk, majdnem mindenkinek Rudyard Kipling halhatatlan műve jut elsőnek eszébe, *A dzsungel könyve*. Szabadunk elején jelent meg, azóta minden nyelven számtalan kiadásban vált közkinccsé. (A magyar kiadások közt említsük meg az Olcsó Könyvtár 100 000 példányát.)

A dzsungel könyvének meséje érdekes, lebilincselő: egy kisfiú, Maugli, „az emberkölyök” az őserdő farkasai közé kerül, ők nevelik egészen felnőtté válásáig. Tömérdek kalandot él át, amelyek segítik jellemének kialakításában; sok barátot szerez az állatok közt, de ellenségeket is. A szereplők: Akela, a magányos vezérfarkas, Balu, a bölcs medve, Bagira, a fekete párdú, Ká, az óriáskígyó, Tabaki, a sakál, Sir Kán, a tigris — Szerb Antal szerint — a világirodalom legjobban sikerült állatai: plasztikus, formált jellemek, emberi tulajdonságok megtestesítői, és mégis, szinte természetrajzi pontossággal megrajzolt állatok. Ez a kettősség adja meg azt a csodás varázst, amit a tartalom elmondása távolról sem tud érzékeltetni. Kipling Indiában született, gyermekkorában éjjelenként hallhatta a tigrisek, farkasok üvöltését. Érti és érzékeltetni tudja a dzsungel varázsát. Noha lenézi a bennszülötteket, mégis hatalmába kerítette az az indiai természetszemlélet, amely — a lélek-vándorlás tanából kiindulva — minden európainál közelebbi viszonyt teremt ember és állat között. Kipling meseregénye óta a tudomány is foglalkozott hasonló esetekkel, előfordult, hogy ember-csecsemőt állatok neveltek föl (minálunk a Hanság mocsarába került Hany Istók esete volt ilyen), az alapkoncepció tehát nem nélkülözi a realitást, csak a felnövekvő ember nem lesz olyan, mint Maugli...

Kipling állatszeretete nem érzélgős szeretet. A közösségi összetartásra, a természet törvényeinek tiszteletben tartására tanít, azonban ez a nevelő célzat olvasás közben fel sem tűnik. Érthető, hogy Maugli története ifjaknak, felnőtteknek egyaránt kedves könyve.

Más jellegű Hugh Lofting Doktor Dollittle-ről szóló két könyve. Kisebb, tíz év körüli gyerekek részére írta, de a groteszkül kedves és naivan mulatságos kalandok az ilyenek iránt fogékony idősebbeket is elszórakoztatják. A bennük szereplő állatok, a fölényesen okos Polinézia papagáj, a szemfüles Dab-Dab gúnár, a félénk Göb-Göb malac a népmesékhez hasonlóan emberi tulajdonságok hordozói. Lofting meseregényei Kipling könyvéhez csak két dologban hasonlítanak: külsőleg abban, hogy emberi főszereplőjük van, a csak az állatoknak és a tudománynak élő, a pénzzel mítsem törődő aranyszívű doktor, belsőleg pedig abban, hogy az emberek-állatok ősi egységét hirdetik, arra nevelnek, hogy emberségesen bánjunk az állatokkal.

Felix Saltennek, a budapesti származású osztrák írónak a *Bambija* egy őzbak története születésétől öregkoráig. Méltatásánál leghelyesebb Galsworthy szavait ismételni. „Alig ismerek állatregényt — hangoztatta az angol író —, mely a megfigyelések finomságában s a történet belső igazságában hozzá fogható volna. Felix Salten költő. A természet lényegét igen mélyen éli át, és szereti az állatot.” Galsworthy nem lelkesedik azért, hogy emberi szavakat adjanak az állatok szájába, a *Bambit* mégis azért tartja remekműnek, mert bár az erdő vadjai emberi nyelven szólnak meg, élettani sajátágaikkal sohasem kerülnek ellentétbe, hanem ösztön-életüket, igazi természetüket, igazi érzéseiket tudják kifejezni. Ez a könyv tiszta és sokszínű, a természetnek, az elmúlásnak törvényeit visszatükröző, helyenkint megható, de a szentimentalizmustól igen távol álló alkotás.

A főszereplő őzeken kívül egy-egy villantásra az erdő többi állatával is találkozunk, a nyúlal, a bagollyal, a pillangóval, sőt azzal is, akitől az egész erdő retteg, az emberrel.

Salten megírta a *Bambi* folytatását *Bambi gyermekei* címmel. Ebben is olvashatunk egy-egy finoman megírt jelenetet, egészében véve azonban nélkülözi az első könyv költőiségét. Többször ismétli önmagát. Az állatok jellemzése sokszor erőszakolt, az őzek például úgy civakodnak és úgy beszélnek egymással, mint a kicsinyes nyárspolgárok, Bambi pedig az erdő hősvé változik, aki az embernél is okosabb.

Tersánszky Józsi Jenő több elbeszélést írt állatokról felnőttek számára. Van azonban gyermek-állatregénye is, a *Misi mókus kalandjai*. Egy életrevaló, bátor kis mókus nem tud megbékülni azzal a törvénnyel, hogy nyáron dolgozni kell, akkor kell összegyűjteni a téli eleséget. Megszökik hazulról, hogy megkeresse az örökké termő fát, melynek tövében nem kell dolgozni. Célját sok kaland után eléri, de látja, hogy a nagy lustálkodásban a mókusok elsatnyultak, lomhaságukban nem tudnak menekülni ellenségeik elől. Ezért hazamegy és elmondja fiatal társainak, hogy ne vágyódjanak a télen élet után. A munka és az iskola megbecsülését hirdető didaktikai célszót az élénk meseszöveg elfeledtet, és lebilincselő gyermek-könyvvé teszi a *Misi mókus kalandjait*.

Közelebb a valósághoz

Az állatregények egyik csoportja egy-egy fajnak és környezetének szépirodalmi formában történő, de tudományosan is hű leírását tűzte ki célul.

A Szürke Bagoly nevű indián vadász (Vesa Kvonesin) egész életében Kanada hatalmas erdeit járta. Prémvadászattól élt, legnagyobb örömét a vadon életének és állatainak megfigyelése okozta. Gerendaháza egy nagy tó partján állt, s itt közvetlen közelből szemlélhette egy ügyes, értelmes, kiveszőfélben levő állatfajnak, a hódok életét. Ismétetését egy érdekes, mozgalmas történetbe szövi. Két kicsi hód elszakad szüleitől. Hogy el ne pusztuljanak, az indián vadász hazaviszi őket, otthon gyermekei gondozzák a gyámoltalan állatokat. Így a hódok életén kívül közelről láthatjuk — minden vadromantikától, skalpolásoktól, May Károly-féle kalandoktól mentesen — az indiánok mindennapi gondjait, szokásait, gondolkozásmódját, fegyelmzett magatartását, a természettel való együttélését.

Szürke Bagoly a *Két kicsi hódot* „a világ minden táján élő gyermekeknek” írta, de benne — mint valamennyi igazán értékes ifjúsági műben — a felnőttek is tiszta élvezetet találhatnak.

Hans Falladának *Fridolin, a pimasz borz* című regénye szórakoztatóan és természetrajzi alapossággal mondja el ennek a kevéssé ismert állatnak a szokásait, természetét. Fridolin — a régi állatregények módjára — egyénített, erre utal a cím értelmező jelzője, a pimasz is, azonban „pimasz”-nak bélyegzett szokásai egész fajtát jellemzik.

A regény mellékszereplői a Dietzen család finom ironiával rajzolt tagjai, akik megpróbálnak védekezni a borz kártevéséi ellen. Személyükben az író saját családját mutatja be (családi neve Dietzen). A kedves humorú regényből kivesszük a paraszti életnek és a mecklenburgi táj szeretetének a varázsa.

Erich Wustmann *Marburól*, a medbeocsról írt könyvét. A bocs anyját lelőtték, a kis állat egyedül maradt minden támasz nélkül. Egy lapp vadász egy időre magához vette, majd később, felcseperedése után visszaeresztette a tundrára. Ezzel tulajdonképpen pusztulását készítette elő, mert a kis medve megbarátkozva Heikóval, a vadással és Tullival, a kutyájával, nem félt sem a puskás emberektől, sem az idegen kutyáktól. Így könnyen esett egy vadász zsákmányává.

A művészi szerkezetű kis könyv Marbu történetével kapcsolatban elvezet Észak-Finnországba, érdekesen rajzolva meg ennek tájait, állatvilágát és néprajzát.

Dékány András könyvének, az *Afrikából jöttek...*-nek tartalmát röviden elmondja a hosszú alcím: „Igaz mese három öreg és két fiatal kanalasgémről, a Fehér-Nílus csodálatos erdejéről, bátor majmokról, a bölcs elefántról, Szudánról és

Egyiptomról, a madarak vándorlásáról, egy jószívű kislányról, két derék kisiúróról, Madarász bácsiról és a Velencei-tóról, ahol Kanalaska született.”

Az író nagyon jól ismeri a gyermekek világát. Érdekes mesét írt számukra és mesélés közben sok tényrt mond el a kanalaszemek életéről, vándorlásáról és közben számos más földrajzi és természetrajzi érdekességről. Az állatok beszédét az emberek megértik, azaz helyesebben megérzik azok, akik szeretik a természetet. Az *Afrikából jöttek*... mint jellem- és érzelemnevelő könyv is ajánlható.

Gergely Márta *O-guja* viszont arra példa, hogyan *nem* szabad szerepeltetni az állatokat. Ebben a madarak azon tanakodnak, hogy megváltoztatják fajuk szokásait, a kakukok például maguk akarják felnevelni fiókáikat, idegen fajú kismadarakat istápolnak, sőt az őszi vándorúton vezetik is őket. Az *O-gu* elolvasása után a gyerekek teljesen hamis képet kapnak a természeti törvényekről, az állatok szokásairól.

Fekete István állatai

A magyar állatregények közt megkülönböztetett hely illeti meg Fekete István műveit. Fekete képzett mezőgazda volt, akinél a szaktudás friss mesemondó készséggel és költői stílussal párosul. Írásai sajátos vonását természet-felfogása és páratlan megfigyelőképesége adja meg. Fel tudja tárni az élővilág legrejtettebb titkait. Titók alatt azonban nem valami szokatlan dolgot, különös rejtélyt, misztikumot kell érteni, hanem az állatoknak az átlagember előtt rejtve maradó életmódját, szokásait, ösztöneit, amelyeket az író ritka jellemző erővel és életbölcsemességgel mutat be. Megérti, tiszteli, feltárja és megérteti a természet törvényeit, még azokat is, amelyek látszólag kegyetlenek, mert pusztulásra ítélik a gyenge állatokat. Bemutatja, hogy az élővilág zavartalan léte, a biológiai egyensúly csak így biztosítható.

Regényeinek főszereplője egy-egy állat, az emberek azonban mindegyikben beavatkoznak a címszereplő sorsába, segítenek rajta vagy szolgálatukba állítják, a kártékonyakat pedig üldözik. Embereit általában idillikusan ábrázolja, annál életműbbek állatai, „akiket” környezetükbe állítva mutat be. (Ezeket az állat-főszereplőket annyira közelinek, magunkhoz hasonlóknak érezzük, hogy róluk beszélve inkább az *aki* névmás öltik az eszünkbe.) Jól tudja állatait beszéltetni. Ez azonban nem az ezüpsi mesék beszédje, ahol az oroszlán, a farkas, a szamár és a bárány emberi módon társalognak egymással. Feketénél az állati „szavak és mondatok” csak azt érzékeltetik, hogy miként reagálnak a kutyák, a baglyok, a vidrák valamely eseményre, megfigyelésre.

A *Kele* idős gólya, akit ősszel, költözés idején egy ügyetlen, tapasztalatlan puskás — vadásznak nem nevezhető az ilyen! — söréttel meglőtt. Nem tud társai-val tartani, leszáll egy tanyán. Ott két ember, egy öreg kertész és munkatársa meggyógyítja, és félire betelepíti istállójukba. Kele megismerkedik az emberrel és a különféle állatokkal, lóval, szamárral, kacsákkal, baglyokkal. A következő ősszel azután megerősödve csatlakozni tud társaihoz.

A *Lutra* egy vidráról szól, fájának erős, ügyes, hatalmas példányáról, aki egy halászközség határában telepedett le. Ottlétét vízórhártyás lábnyomai és a lerágott halmaradványok árulják el. A községi vadász hosszú ideig hiába próbál csapdát állítani az érzékeny szaglású, kitűnő szimatú állatnak.

A *Vuk* egy róka története. (Fekete állatregényeinek a címe egy-egy állat neve.) Szüleit, testvéreit elpusztította legveszedelmesebb ellenségük, az ember. Az egyedül maradt életrevaló kölyköt egy idősebb róka veszi pártfogásába, és Vukból hamarosan híres róka válik, nemzetségének büszkesége. Ezt a kis regényt szerzője első sorban a 10 évnél idősebbek számára írta. Hogy könyvét fiatal olvasói számára érdekesebbé tegye, a rókák jellemzésébe több emberi tulajdonságot vitt be, első sorban az erős családi érzést. De emellett kitűnően tudja ábrázolni azokat az érzéseket, ösztönöket, szokásokat is, amelyek ezeknek a vörösbarna ragadozóknak az életét irányítják.

A *Hu* hazánkban ritkaságnak számító uhu-bagoly. Kiskorában kiszedték fészkéből, eladták egy mérnöknek, aki vadászatánál egy fa csúcsához kötve csaléteknek használja. A bagoly állandó tartózkodási helye a baromfiudvar, s mi *Hu* szemével láthatjuk a kutyát, tyúkokat stb. A második világháború alatt fogságából kiszabadul és visszarepül abba az odúba, ahol kikelt a tojásból.

A *Hu* a baglyok általunk kevésbé ismert életéről és szokásairól nyújt tájékoztatást. Külön érdekessége, hogy a rab madár álmaiban szabad, izgalmas vadászatok hőse. Ezek az álmok évszázadokkal korábbi, a tatárjárás idején átélte eseményeket elevenítik fel.

Fekete legnépszerűbb, legeseménydúsabb állatregénye a *Bogánacs*. Kedves, fordulatos története egy pumi életét írja le születésétől kezdve. *Bogánacs* különböző helyekre kerül, először juhokat őriz, azután cirkuszkutya lesz belőle, következő gaz-

dája egy nyugalomba vonult asztalosmester, végül pedig visszakerül első gazdájához a tanyára.

A főszereplő a sok mindent látó és tapasztaló kis kutya. Két érzelem tölti be ösztönvilágát: az egyik az evés problémája, a másik a gazdájához, illetve gazdáihoz való hűség; szereti mindegyik gazdáját, de mindegyiket más-más fokon és másként.

Kitűnően sikerült a könnyező világ rajza is, különösen kiemelendő a cirkusz valóság-hű, kicsit ironikus ábrázolása. Kitűnik ebből, hogy mennyi verejték, mennyi fáradtság rejlik a csillogó jelmezek és a látványos mutatványok mögött.

A *Bogáncs* átvezet az állatregényeknek egy másik, nagy csoportjához, amelyek képei egy-egy kutyának és gazdáinak kapcsolatát tárgyalják. Ezekről s a fel-
nőtteknek szóló művekről következő számunkban írunk.

Vértesy Miklós

AZ ISMERTETETT KÖNYVEK

- Dékány András: Afrikából jöttek... Móra, 1958. 233 l.
Pallada, Hans: Fridolin, a pimasz borz. Móra, 1962. 182 l.
Fekete István: Bogáncs. Móra, 1970. 330 l.
Fekete István: Hu. Móra, 1971. 330 l.
Fekete István: Kele. Magvető, 1964. 304 l.
Fekete István: Lutra. Móra, 1965. 337 l.
Fekete István: Vuk. Móra, 1967. 88 l.
Gergely Márta: O-gu. Magvető, 1962. 218 l.
Kipling, Rudyard: A dzsungel könyve. Móra, 1963. 360 l.
Lofting, Hugh: Dr. Dolittle és az állatok. Móra, 1958. 119 l.
Lofting, Hugh: Doktor Dolittle utazásai. Móra, 1959. 267 l.
Salten, Felix: Bambi. Móra, 1965. 191 l.
Salten, Felix: Bambi gyermekei. Móra, 1968. 281 l.
Szürke Bagoly [Vesa Kvonesin]: Két kicsi hód. Kossuth, 1957. 167 l.
Tersánszky Józsi Jenő: Misi mókus kalandjai. Ifjúsági, 1953. 80 l.
Wustmann, Erich: Marbu, a medvebocs. Móra, 1959. 185 l.

Turisták könyvei

Száz éve, 1873-ban alakult meg a Magyarországi Kárpát Egyesület és ezzel kezdetét vette a szervezett magyar természetjárás. A mozgalom gyorsan teret hódított, s a századforduló idején már nemcsak néhány hegyvidéki városka polgárai számára jelentett időtöltést, üzletet, s az unatkozó arisztokratáknak új hobbit, hanem a polgárok, sőt a munkások kedvelt tevékenységévé is vált.

Századunkban már a könyvkiadásban is megmutatkozik egy-egy új szokás kialakulása. Ez a természetjárással kapcsolatban szintén megnyilvánul, annál is inkább, mert fejlődésének alapfeltétele az útmutatók, kalauz jellegű kiadványok bősége.

Az első magyar turistakönyvek a Tát-ra turistaútjait, majd az erdélyi Kárpátok világát mutatták be. De mielőtt ezekből csak egy sorozatnyi is kialakulhatott volna, az I. világháború következményeképpen Magyarország területe harmadára csökkent, s éppen az addigra kiépített turistaútként és létesítmények — s az irodalomban feldolgozott területek — zöme került át a szomszédos országokhoz. Thirring Gusztávnak a Budai-hegységet és Sopron-Kőszeg környékét ismertető kalauzai voltak szinte az egyedüli művek, amelyek a turisták számára az új határok között is használhatóknak bizonyultak.

A szervezett természetjárás az irre-
denta szőlamok, a depresszió, a társadal-
mi feszültség és a gazdasági válság kö-
zepette sem zuhant mélypontra. Sőt egy-
re felfelé ivelt.

Dr. Vigyázó János és dr. Thirring Gusztáv írták és szerkesztették 1921-től az adatokban mindmáig leggazdagabb s legpontosabb útikalauz-sorozatot *Részletes helyi kalauzok*, illetve *Részletes magyar útikalauzok* címmel. Valamennyi nagy hegységünkről jelent meg kötet a sorozatban, kitűnő térképekkel. Ezek a könyvek ma antikváriumokban is igen nagy ritkaságoknak számítanak, közművelődési könyvtárainkban méginkább. Példányaik a több évtizedes használat következtében erősen megrongálódtak.

Könyvek és könyvtárak

A felszabadulás után több mint egy évtizedre volt szükség ahhoz, hogy a nagyobb arányú turistakalauz-kiadás újra kezdődjék. Az 1950-es évek utolsó harmadában jelentek meg az új sorozat első darabjai, meglehetősen gyenge szöveggel és képanyaggal, magassági adatokat, szintvonalakat — egyáltalán valamiféle domborzati jelölést — nélkülöző primitív térképmellékletekkel, gyenge papírkötésben.

A 60-as évek második felében megki-

sérelték egységesíteni a szerkezetet, s megjelent a műanyag fedél is, amely azonban nem vált be. A közbeeső időben az első sorozat újabb kiadásai forogtak közkézben, időtállóbb, kemény papírkötéssel, nagyobb példányszámban. A 60-as évek legvégén a formátum nagyobbodott, és a színes, kemény papírfedél lett általános. De ezzel együtt az árak is emelkedtek: az 50-es években 20 Ft körül, a 60-as években már 30 Ft körül jártak az útikönyvek árai. Ma már erősen megközelítik az 50 Ft-ot, s egy-két éven belül bizonyára túl is lépik. Út a hasznos tömegcikktől a luxuscikkgig... Sajnos, nemcsak a könyvárak jelzik, hogy a természetjárás, mint olcsó tömegsport válságba került.

Mindennek viszonylag hosszadalmas taglalása azért látszott szükségesnek, hogy a turistakönyvek sajátos jellegét, sok tekintetben a többitől eltérő könyvtári kezelését jobban megértethessük.

A könyvtárak helyzetét alapvetően meghatározza, hogy turisztikai szakkönyvtárunk nincs. A meglévő ilyen jellegű gyűjtemények (a turistaszövetség, sportegyesületeké, pl. az igen értékes könyvállománnyal rendelkező Budapesti Vörös Meteoré) zárt jellegűek, s csak szakemberek, illetve klubtagok használhatják őket.

A nagykönyvtárakban a turisztika megtúrt pária. Az olvasó az itteni

könyvtengerben a kellő segédletek hiányában magára marad. A turisztikát a honismeret, a helytörténet, az idegenforgalom, a földrajzi és útleírások kategóriájába szórják szét, noha ezektől jól elkülöníthető, külön zárt csoportot alkot.

A megyei, járási és községi könyvtárakban sem kielégítő a helyzet. A hegyvidéki megyék is elsősorban csak a közeli vidék útikalauzait igyekeznek beszerezni (s azokat sem elegendő példányban). A sík vidéket még rosszabb a helyzet. Pedig például Csongrádban és Fejér megye sík részein több a szervezett természetjáró mint a hegyes vidékeken.

A szabadpolcokon többnyire hiába keresünk külön turisztika részt. Nem kielégítő a könyvtárosok turisztikai alapképzettsége. Így az olvasók kellő színvonalú turisztikai tájékoztatása és a megkívánható propaganda nincs biztosítva.

Turisztikai bibliográfiánk nincs, csak idegenforgalmi, de az is elavult. Újabb van egy nagy honismereti bibliográfiánk, de a nem szakember nehezen igazodik el benne. A természetjárás ifjúságunk erősödő érdeklődésére is számot tarthatna. Eppen ezért sajnálatos, hogy *Kepes Agnes és Szász Eta* egyébként jó összeállítású, az „Új beszélő könyvtár” turisztikai könyv-adatai túlzottan hiányosak, s részben elavultak.

Környezetünk rohamosan változik, a lakott területek határai is mind jobban kifelé tolnak, utak, szállodák épülnek, kempingek létesülnek, az információk avulása lényegesen gyorsabb, mint a harmincas években, mikor egy-egy turistakalauz akár két évtizedig is újra kiadható, illetve használható volt. Ma már 4–5 év alatt *lényegesen* különbségeket tapasztalhatunk környezetünkben. A tájak képe olykor viharosan átalakul. Jó levegőjű területek válnak szennyezetté, tiszta vizű folyók és patakok veszélyessé.

Kötetek, kalauzok, lapok, prospektusok

A tizenhat fő hegyvidékünk (a Sopron-Kőszeg-i, a Mecsek, Bakony, Balatonfelvidék, Vértes, Gerecse, a Pilis-Visegrád-i, a Budai, a Börzsöny, Cserhát, Karancs-Medves, Mátra, Bükk, az Aggteleki, a Cserhát, a Zempléni) útikalauzai közül tízévesnél nem régebbi kiadású 11 kötet, ötévesnél fiatalabb 2 (a Cserhát és a Bükk), illetve ötéves a Velencei tó — Velencei-hegység című kötet. 1973-ra csak egyetlen kötetet ígér útikalauzaink megjelentetője, a Sport Kiadó, a Mátrát (3. javított, bővített kiadásban). A Cserhátról még egyáltalán nem jelent meg kötet, a Mecsekről és a Vértesről csak 1959-ben, a Mátráról 1962-ben. A nem területi tagolású köte-

tek közül a legújabb a Vártúrák kalauza, melynek első kötete 1969-ben jelent meg, a másodikat csak 1973-ra várhatjuk!

Az újabb kötetek felépítése a következő: 1. a terület történeti áttekintése, 2. néprajz, 3. természeti kép (földrajz, növény- és állatvilág), 4. túratervek, 5. a nagyobb településekről külön ismertető, 6. kislexikon, 7. név- és tárgymutató. A főbb nevezetességeket a túraleírások nem tartalmazzák, azok a kislexikonban vannak.

Szinte mindegyik könyvecskére általánosan jellemző az útvonal sokszor túlzottan aprólékos leírása úgy, hogy mégis éppen a lényeges irányító pontokról hallgat. A területet túlságosan sok apró túrára szabdalják, ezért többnapos kirándulások tervének összeállítása nem könnyű. A gyakorlati tudnivalók (szállás, étkezés, közlekedés) felsorolása a legtöbb esetben meglehetősen hiányos. Újabbban a felhasznált irodalom részletes jegyzékét sem közlik.

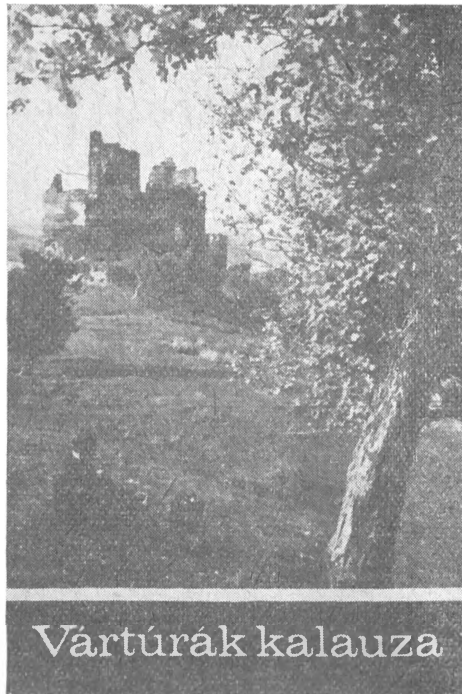
A központi kiadványoknál sok esetben alaposabbak az idegenforgalmi hivatalok (főleg a Veszprém megyei) kisebb területeket felölelő kalauzai. Ezekre most nem térhetünk ki, mert pusztán felsorolásuk is oldalakat tenne ki. Anynyi bizonyos, hogy ezeknek nő a szerepük, csak a beszerzésük nehéz, mert könyvesboltokban nem árusítják őket, csak az Idegenforgalmi Hivatal kirendeltségein, s könyvtárak számára történő megszerzésük is nehézkes.

Itt kell megemlítenünk a *turisztikai irodalom kritikájának hiányát*, ami minden bizonnyal visszahat a minőségre. Egyetlen folyóirat, vagy újság sem tekinthető feladatának a turisztikai könyvek ismertetését és szakbírálatát. (A helyzet fonákságára jellemző, hogy a Sport Kiadó viszont éppen a Turista Magazinnak, a központi turisztikai folyóiratnak nem küld recenziós példányokat!)

Napjaink gyorsuló változásai miatt az is mind nyilvánvalóbb, hogy a turistakalauzok információs értéke rohamosan csökken.

Sokkal fürgébb információhordozók az újságok, folyóiratok. Ezeké a jövő. Budapesti és vidéki napi- és hetilapjaink többsége egy-egy túraleírást gyakran közöl, de ezeknél fontosabb a *Turista Magazin*, amely havonta jelenik meg, s rendszeresen közli a legújabb turisztikai híreket. Sőt újabbban a fontosabb turisztikai témákról — területi vagy tárgyi csoportosításban — külön mellékleteket is ad ki.

A turisztikai újság- és folyóiratcikkek, továbbá mellékletek esetében a legnagyobb gondot nyilvánartásuk, helyesebben *nyilván nem tartásuk* okozza. Ezzel sehol sem foglalkoznak. Nem kapnak

helyet a Magyar Folyóiratok Repertóriumában, de egyéb cikkbibliográfiákban sem, az új honismereti bibliográfiában is hiába keressük őket. Mintha a turisztika nem volna honismeret! Pedig ezeknek a közleményeknek sokszor tudományos értékük is van. A régi, 1945 előtti Turisták Lapja sok cikke olyan műemlékről, illetve természeti érdekességről tudósít, mely azóta elpusztult vagy megváltozott.

Fontos információhordozók a *prospektusok* is. Ezeket főleg a megyei idegenforgalmi hivatalok bocsátják ki. A reklám és ismeretközlés ilyen formája nálunk még meglehetősen gyerekcipőben jár. Ezek közművelődési könyvtárakba — még a helyileg érdekeltekbe is — ritkán jutnak el, nem gyűjtik őket, noha sok olyan területről tartalmaznak adatokat, amelyekről a könyvek, a folyóirat- és újságcikkek szinte említést sem tesznek.

Végül a *térképeket* kell megemlítenünk. Ezeket egységesen 11 Ft-os árban jelenteti meg a Kartográfiai Vállalat. A könyveknél sokkal folyamatosabban kerülnek piacra, újabb és újabb kiadásokban, függetlenül attól — s ez helyes is —, hogy a turistakönyvek követik-e ezt a tempót. Így például a Mecsekről az 1972-es turistatérképpel szemben csak 1959-es útikalauz áll rendelkezésünkre! De a térkép nem pótolhatja a szöveget.

Középiskoláinkban még a honi térkép-ismeret is gyöngye lábán áll, az olvasóközönség amúgy is hiányos térképolvasó képessége mindinkább csökken, s így a térképek információi ki nem használt, holt anyaggá válnak.

Végül tartalmuk alapján összefoglaljuk turisztikai kiadványainkat:

1. *Egy-egy hegységet bemutató útikalauzok.* Az előzőekben felsorolt 16 hegységen kívül még a *Velencei-hegységről* jelent meg útikönyv. A Sopron környéki hegyeiről a Gimes Endre szerkesztette *Sopron c. útikönyvben* (1972), a Kőszegi-hegységről Szövényi István *Kőszeg c. könyvében* (1966) olvashatunk túraleírásokat. A Cserehátot és az Óbükköt a *Turista Magazin* 1972. évi 8. sz. melléklete mutatja be. A Villányi-hegységről viszont nincs kiadvány, s dombosságainkról sem, néhány elavult — és korántsem teljes — idegenforgalmi kötetből eltekintve.

2. *Tematikus útikalauzok:* a legfontosabb a Dely Károly szerkesztette *Vártúrak kalauza* (1969). Tematikus jellegű összeállításokat tartalmaz a budapesti Vörös Meteor Egyetértés SK Természetbarát Szakosztálya által kiadott évi rendezvénynapról több kötet is. Hazánk barlangjairól *A barlangok világa c. kötet* tájékoztat, a Sümegtől a Zempléni-hegységbeli Nagy-Milicig húzódó *Országos kék-túra útvonalát* a Thuróczy Lajos szerkesztette kis könyv mutatja be. A *Turista Magazin* mellékletei között is akad több tematikus, így a *Magyarország kempingjei* (1972. 1. sz. melléklet), a *Magyarország múzeumai* (3. sz.), a *Magyarország várai* (6. sz.), a *Magyarország kastélyai* (7. sz.), a *Motel, üdülőház, turistaszálló* (1973. évi 9. sz. melléklet) s a *Magyarország állóvízei* (11. sz.). Megemlíthetjük még Radó: *Magyarországi autótúrák* (1969) c. könyvét, amely igen hiányos, gyenge összeállítás. A turistaházakat tartalmazó egyetlen — régen elavult — kiadvány a *Turistaházak — magyar tájak* című (1958).

3. *Nagyobb egységet tartalmazó összefoglalások:* Erős Antal szerkesztésében jelent meg a *Turisták zsebkönyve* (1967). Hasznos, alapvető kiadvány, de adatainak többsége elavult, új, bővített kiadása régóta szükséges volna. Ugyanezt írhatjuk Kristóf Sándor *Hétféle túrák hazánk legszebb tájain* (1958) című összeállításáról is. Viszont a legújabb adatokat tartalmazza és az előzőket részben pótolja Endrődi Lajos kitűnő kis kötet; *A Mit, mikor, mennyiért, hol sportolhatunk?* (1972). Domb- és hegyvidékeink egyetlen turisztikai szempontú áttekintése a *Turista Magazin* mellékleteként jelent meg, *Hazánk hegy- és dombvidé-*

kei címmel (1972. 5. sz. melléklet). A Papp Antal szerkesztette *Magyarország útikönyv* (1972) a hegyvidéki gyalogos turisztika adatait szinte egyáltalán nem tartalmazza.

4. *Térképek:* A gyalogos természetjárót is jól segíti a *Magyarország autótalauza* (1972). Az új kiadás a domborzatot és az erdőket a korábbiaknál sokkal inkább felöleli. Kitűnő helymutatója is van, de a legtöbbet a szállásjegyzék mellett a hazánk 1100-nál több településéről (településállományunk $\frac{1}{3}$ -a!) készült kis térképvázlatok adják a rövid eligazító szövegekkel. A Kartográfiai Vállalat valamennyi hegységünkről készített turistatérképet. Ezek egyedüli hibája — a torzítás mellett — az, hogy a hegységperemeket le hagyják a térképlapokról. Hiába keressük pl. a Zempléni-hegység térképén Monokot, Kossuth Lajos szülőfaluját. Általában az egyik hegységből a másikba átvezető túráknál okoz nehézséget az, hogy a közbeeső dombos területekről nincs térkép. Így pl. az egymás mellett fekvő Mátra és Bükk térképei sem illeszkednek egymáshoz.

Összefoglalónk elsősorban a gyalogos turisztika kézikönyveit tartalmazta. Az autósok-motorosok irodalmára csak részben tértünk ki.

Iránytű nélkül...

Külföldre, főleg a környező szocialista országokba is sok turista megy, hiszen pl. a magashegyi túrák szerelmesei számára csak ott kínálkozik terep. Őket csak a *Tátra útikalauz* segíti. Az Északi-Kárpátok többi részéről (így a Kis-Kárpátok és a Fehér-Kárpátok vidékéről) semmiféle magyar nyelvű kiadványt nem találunk, ami gyalogos turistáknak szólna, hacsak a több évtizeddel ezelőtt írottakat nem számítjuk. Erdély hegyeinek még rosszabb a sorsuk, a *Románia c. útikönyv* és térkép az egyetlen eligazító. A jugoszláv hegyek végképp fehér foltnak számítanak a magyar turisztika számára.

Ismeretünk nagy részét a hiányok és a gondok felsorolása tette ki. De sajnos, e téren előrelépésről egyáltalán nem, legfeljebb egyhelyben toporgásról beszélhetünk. A turistaházak száma éppen a legutóbbi hónapokban csökkent, a szállásdíjak emelkedtek, az útikalauz kiadás lelassult, a könyvárak emelkedtek. Pedig a gyalogtúra a legtömegesebben és legolcsóbban üzhető testedzési forma. A mai embernek a mozgás, a városi egészségtelen levegőből való kiszabadulás már nemcsak egyszerűen kedvtelés, hanem *létszükséglet* is. A sportpályákon győztes bajnokok kultusza ezt nem pótolhatja.

A könyvtárakra nem csekély feladatot ró a turisztika népszerűsítése, tanácsadó szolgálat kiépítése, a könyvvállomány állandó frissítése és cikkgyűjtemények ké-

szítése. Minél később kezdünk hozzá a munkához, annál jobban felhalmozódnak a feladatok!

Csorba Csaba

Két Somogy megyei könyvtári kiadvány

A Kaposvári Megyei Könyvtár kiadványai közül néhány országosan is megérdemli a figyelmet. Ilyen a legújabb két hézagpótló munka is: Az egyik a „*Somogyi bibliográfiák*” 4. füzeteként jelent meg, és bizonyára nemcsak a néprajzosok és a helytörténészek, de a Balatonnal foglalkozó kutatók is örömmel fogadják. Ez a kiadvány Reöthy Ferenc dr. *Lukács Károlyról szóló életrajzát és bibliográfiáját* tartalmazza. Lukács Károly (1882—1954) neves kutató és szakíró volt, igaztalanul feledésbe merült munkássága most kerül először nyilvánosságra.

A balatonboglári kilencgyerekes család sarja először a csillagászáttal, később francia gazdaságtörténettel foglalkozott, majd a balatoni halászat és néprajz került érdeklődése középpontjába, ezzel kapcsolatos cikkei és tanulmányai tették ismertté. (Neki köszönhető a balatoni fogas világhírve.) A Balatonról írt tudományos összefoglalót, *Bél Mátyás* munkáit fordította, és megalapította a síófoki múzeumot. Közben először 19-es múltja miatt, majd a harmincas években a numerus clausus alapján kétszer is kényszer-nyugdíjazták, de folytatta széles körű tudományos és népszerűsítő munkáját. A kitűnő kiadvány előbb dr.

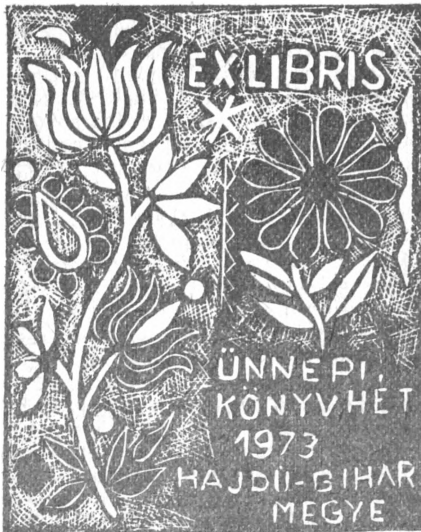
Lukács Károly tömör életrajzát közli, majd 1919-ben, Győrben írott cikkeit. (Kiemelkedik közülük „A győri fejmun-kások demonstrálása” c. írása.) Ezután következik a bibliográfiai rész: a könyvek és különnyomatok, a folyóiratokban megjelent tanulmányok, a könyvismertetések, kéziratok és a rádióelőadások sora. (Nagy kár, hogy a kiadvány nem tartalmazza a dr. Lukács Károlyról szóló írásokat, emlékezőseket. Ugyanis ezek közlésével egy másik, nem kevésbé érdemes Balaton-kutatóra és mártírra, dr. *Margittay Rikárdra* is ráterelődtött volna a figyelem. Örömmel látnánk életművét is ebben a szép sorozatban. Megérdemelné, hiszen ő tette Európa-hírvé a balatonendrédí csipkeverést, és ő írta az első irodalmi ihletésű, tudományos-népszerűsítő útikönyvet a Balaton környékéről. Nem véletlen, hogy dr. Lukács Károlyval igen jó barátságban volt...)

A bibliográfia a Magyar Nemzeti Bibliográfia gyakorlata szerint készült, s hasznos segítséget, jó tájékozódást nyújt a helytörténeti munkához a szakmán kívül állóknak is.

A másik kiadványt *Kellner Bernát*, a megyei könyvtár igazgatója szerkesztette és rendezte sajtó alá. A Petőfi-kutatók által is alig ismert és idézett „*Roboz István emlékezései Petőfi Sándorra*” korántsem jelentéktelen tisztelgés Somogy részéről a Petőfi-jubileum alkalmával. Igaz ugyan — és ezt Kellner Bernát is hangsúlyozza bevezetőjében —, hogy a szakirodalom szerint csak igen kevés — morzsányi — jelentősége van Roboz írásainak az általunk ismert Petőfi kép teljesebb tételében, de szöveg-hű közlésük (eredetijük teljességében egyedül a kaposvári Palmiro Togliatti Könyvtárban található) több mint művelődéstörténeti érdekesség. Roboz István (1826—1916) a dunántúli közművelődés egyik jeles alakja volt. Életműve már régen értékelést érdemelne. Ő alapította az első somogyi lapot, a *Somogy*-ot és hosszú évtizedeken át szerkesztette. Lapjában a századvég szinte minden ismert írója publikált, közülük többel barátságot tartott, levelezett.

A kiadvány összeállításához nagy segítséget adott a pápai könyvtár, jó példaként az annyiszor hangoztatott, és itt megvalósult nemes együttműködésnek.

dr. Draveczky Balázs

Szabó László ex libris

Hét évszázad magyar versei

Immár negyedik, bővített kiadásban csaknem negyvenháromezer példányban jelentette meg a Szépirodalmi Könyvkiadó a *Hét évszázad magyar versei* című antológiát. Az első kiadás 1951-ben, a második 1954-ben, a harmadik 1966-ban látott napvilágot. A szerkesztő bizottság — Király István, Klaniczay Tibor, Pándi Pál és Szabolcsi Miklós — és a kiadó a könyv népszerűségét figyelembe véve, s az élő költészet változásait, alakulását követve újabb átdolgozásra vállalkozott. Az 1966-os változathoz mérten is sok vonatkozásban módosult az antológia. A *Népköltészet* című bevezető rész az újabb kutatások alapján újult meg, illetve tagolódott. Az olvasó-böngésző így könnyebben eligazodhat, s műfaji tájékoztatást is kap; a kötet — helyesen — megkülönbözteti például — a *Köszöntőket*, *Gyermekdalokat*, a *Klasszikus balladákat*, a *Szerelmi dalokat* és a *Keserveket*, *bűjdösőénekeket*, a *Katonadalokat* és a *Pásztoradalokat*. De nemcsak műfaji rendszerezés ez, hanem kronológikus felosztás is — ha nem is igazít el tudományos pontossággal a versek keletkezésének időpontjáról, körülményeiről. A legújabb kiadás változott abban is, hogy a harmadik kötet József Attilával kezdődik. Logikusabb és áttekinthetőbb így a kötetek elrendezése. A második kötet Petőfivel, a harmadik József Attilával indul — a „köthetárok” irodalomtörténeti korszakhatárokat is jelölnék. Évszázadunk anyaga természetesen bővült, különösen az élő költők műveiből került több a terjedelmileg is nagyobb gyűjteménybe. A végére Buda Ferenc öt, Ratkó József négy verssel került be, de szerepelnek most idősebb, a korábbi kötetekből kimaradt költők is: például Lator László, Tamkó Sirtó Károly. Felfedezésnek, irodalomtörténeti kiegészítésnek számít, hogy Déry Tibor, Németh Andor, Lengyel József versei is olvashatók az antológiában. A költőként indult írók bemutatása inkább „csemege”. A dogmatikus irodalomszemlélet hanyatlását jelzi a magyar avantgardhoz kötődő Tamás Aladár vagy a katolikus Sík Sándor bemutatása. A századforduló költői közül is eddig mellőzöttekre bukkanhatunk: Czóbel Minka, Rudnyánszky Gyula nevére. Az antológia csak érzékeltetni tudja így, hogy a legutóbbi kiadás óta is változott, bővült irodalomtörténeti tudásunk, értékren-

dünk. Czóbel Minka verseire például kíváncsi lehet az az olvasó, aki ismeri Pór Péter kitűnő könyvét: a *Konzervatív reformtörekvések a századforduló irodalmában* című tanulmányt.

A negyedik kiadást megért *Hét évszázad magyar versei személytelen* válogatás, nem tükrözi egy ember vagy néhány író, irodalomtörténész ízlését, irodalomszemléletét. Az antológia nem kötődik semmilyen iskolához, irányzathoz — tudatosan törekszik erre az „objektivitásra”; a klasszikus és a mai költészetből is a hagyományokat vagy az úgynevezett hivatalos irodalomkritika ítéleteit követve válogattak a szerkesztők. A gyűjtemény értéke tehát nem az, hogy egyetlen, jól kitapintható-követhető elgondolás alapján *méri fel* a magyar költészetet, ezt a világirodalmilag is számottevő lírát. Olyan népművelő-ismetterjesztő antológiát kaptunk inkább, amelyik azért — és méltán — kelendő, mert szinte „mindenki” jelen van benne, mert sok olvasónak köteteket, egész kis könyvtárat pótol. Könyvtárosok, tanárok, diákok például könnyen rátalálnak a keresett — s kevésbé ismert — költőkre, versekre.

A válogatás arányosságra törekszik: egy-egy költői életmű értékét a versek mennyiségével is megkísérli jelölni. Petőfi, Arany, Ady vagy József Attila versei közül jóval többet olvashatunk a kötetben, mint azoktól, akiket az irodalomtörténeti közvélemény nem tart a magyar költészet „csillagainak”, s az antológia népszerűségét — azt hiszem — mégis inkább az alig ismert vagy szinte elfeledett költőknek köszönheti. Petőfi, Arany, Ady vagy József Attila köteté ugyanis sok versszerető, érdeklődő könyvespolcán megtalálható, a könyvtárakban — a kisebbekben is — legtöbbször többféle kiadásban fellelhető, de ez az antológia például Ungvárnémeti Tóth László, Reviczky Gyula, Somlyó Zoltán néhány versét is kínálja — vagyis azokat, akiknek összes versei vagy válogatott versei is ritkábban kerülnek kézbe.

A mai költészetből a korábbi korokhoz viszonyítva jóval többet ad a kötet. A szerkesztőbizottság és a kiadó vállalta ezt az „aránytalanságot” — a gazdagabb válogatás, írják az utószóban, „eleve azt jelenti, hogy előlegezett bizalommal kell eljárni a különböző kísérletezések, módosuló eredmények iránt”. Az érv meg-

győző, az olvasó inkább úgy érezheti, hogy még nagyon sokan — esetleg mások jobban — megérdemelték volna ezt a „bizalmat”. De mindenfajta hiányérzet az olvasó-ismertető saját, egyéni ízlését tükrözi, s a személytelenség elvével összeállított antológián nem lehet számon kérni a személyességet.

Az antológia nem tudományos igé-

nyű; a kötetekben nem találunk jegyzeteket, életrajzi eligazítót, a versek alatt sincs jelölve a keletkezési évszám — az utóbbi hiányzik is kicsit. A versek közlésében persze figyelembe vették a kritikai kiadások, szövegkutatások eredményeit. (Szépirodalmi, 1972. 1—3. kötet, 179 Ft)

Levendel Júlia

Vajda Pál: Hungarian Pioneers of Printing Arts

Az angol nyelvű kötet, mely a magyar könyvnyomtatás 500. évfordulójára jelent meg, s amelyet a külföldi szakemberek tájékoztatására is szántak, 11 tanulmányával a nyomdászat és a rokonterületek néhány magyar úttörőjének, különféle technikai vívmányok feltalálójának munkásságáról kíván képet adni. Anyagát három fejezetbe rendezi. Az első a szedés gépesítésére vonatkozó próbálkozásokat tekinti át (Kliegl József szedő- és betűvisszaosztó gépe, Méray-Horváth Károly elektrotipográfiaja és Móricz Miklós tökéletesített magyar kéziszedő-szekrénye), külön kitérve az ólom nélküli szedés megoldására is (Porszolt Jenő és Uher Ödön fotografikus eljárásai, Goy Andor sorkizárás, szedést utánozó írógépe); a második a vakok írásával kapcsolatos magyar elgondolásokat, Kempelen és Móricz Miklós elgondolásait ismerteti, végül a harmadik részben Raffelsperger Ferenc térképnyomtató eljárása, a tipometria, Bikfalvi-Falka Sámuel szedéskonzerváló mat-

ricája és Spitzer Emánuel tónusos, raszter nélküli cinkográfias eljárása (Spitzertype) kapnak helyet. A cikkeket 43 fényképezett ábra, gazdag bibliográfia és a vonatkozó szabadalmak jegyzéke egészíti ki.

A kötetnek nyilván a magyar feltalálók eredményeinek külföldi ismertetése volt a célja, ez azonban tájékoztató előző híján nem derül ki. Hasonlóképpen nem derül fény az erősen különböző terjedelmű és jellegű íráskötetbe szerkesztésének szempontjaira sem. A fordítás korrektnek tűnik — ha sablonos is —, nyüzsgönek viszont a szövegben az értelemzavaró sajtóhibák, a rosszul beragasztott javítások miatt dülöngélő sorok. Általában hibásak az ábrahivatkozások (nyilván az átszámozások miatt), s könyvtári kiadványról lévén szó, súlyosan nehezményezhető a szabványos impresszum és kolofon hiánya. (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, 1972. 103 l.)

Sz. T.

A KÖNYVTÁROS júniusi számában *Az egyetemi könyvtárigazgatók tanácsának újjászervezése* címmel megjelent cikk felsorolja a Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó egyetemek könyvtárait. A felsorolásból — nyomdai hiba folytán — kimaradt a *Budapesti Műszaki Egyetem könyvtára*, melynek igazgatója természetesen szintén tagja az egyetemi könyvtárigazgatók tanácsának.

A NÓGRÁD MEGYEI ÚTTÖRŐ OLVASÓPÁLYÁZAT, mely Petőfi munkásságának tanulmányozására ösztönzi a helyi könyvtárak gyermekolvasóit, olvasónaplót is megjelentetett. E kiadvány kitűnő módszerrel készült: témakörök szerint csoportosított kérdései (Család, Szülőföld, Nép és szabadság, valamint a helyismereti vonatkozású Petőfi és Nógrád) szellemesek, érdeklődést keltenek, s bár nem túl könnyűek, mégsem kívánnak túlzott erőfeszítést a kis olvasóktól: megfejtésükhöz elég egy Petőfi-kötet, egy életrajz és az Irodalmi lexikon. (Noha a bevezetőben felsorolt ajánlott irodalom többet is, kevesebbet is kínál, a több nem árt, de az Illyés Gyula vagy a Fekete Sándor által írt életrajz kihagyása nem helyeselhető.) A 2. rész fejtörő-játékai hasonlóképpen ötletesek, s ami fő, megkívánják az utánanévezést. A kutatás technikájához viszont a bevezető ad hasznos tanácsokat. A pályázat — melynek győztesei jutalomtáborozáson vesznek részt — egyik legdicsérendőbb vonása, hogy a „szórakoztatva tanulás” kiváló lehetőségét kínálja, és noha igen színvonalas, a legkisebb községi könyvtár olvasói is részt vehetnek benne. A jól sikerült összeállítás Szabó Ernőné munkája.

Havassy Pál — Sallai István — Tombor Tibor: Könyvtárépítési tapasztalatok

A könyvtártörténet kutatói néhány évtized múlva minden bizonnyal a „hazai könyvtárépítészet hőskora” megtisztelő címmel fogják illetni az 1960—1970-es éveket, amikor Magyarország szinte, mondhatnók egy csapásra, minden könyvtárépítészeti hagyomány nélkül betört erre a kulturális szempontból olyan fontos területre, és néhány év alatt igen nagy fejlődést ért el. Ez a korszak a dialektikus fejlődés példája volt, mert a magyar könyvtárügyben, s így a könyvtárépítészetben is, a felhalmozódott mennyiségi változások mintegy robbanásszerűen minőségi változást eredményeztek: hazánkban ezekben az években több könyvtár épült falun és városban, mint az előző évszázadok alatt összesen.

A gyors fejlődés sok esetben azzal járt együtt, hogy terveink nem voltak eléggé átgondoltak, elmaradtak az érlelő alkotói viták; gyakran nem számoltak az építésszek a jövőendő fejlődés igényeivel, vagy ha éppen számoltak ezekkel, akkor gazdasági okokból nem volt lehetőség a megvalósításukra. Erősen nélkülöztük és ma is nélkülözzük a könyvtárépítészetben a hatékony, központi irányítást, ezért gyakran felkészületlen, dilettáns könyvtárépítésszek is szóhoz jutottak. Megfelelő építésügyi jogszabályok hiányában sokszor adódott arra példa, hogy a konzervatív felfogású építésszekkel szemben kellett a könyvtárosoknak a maguk igazát megvédeniök, s hogy ez nem mindig sikerült, arra figyelmeztető példa — többek között — Sopron és Győr esete is: a könyvtárosok minden erőfeszítése megbukott, és az itt kivitelezésre került vagy kerülő épületeknél a korszerűtlen építészeti felfogás érvényesült.

Ezért jelent nagy segítséget az építkezés előtt álló könyvtárosoknak, hogy a neves szerzői hármias mindnyájunk okulására közreadta az elmúlt évtized hazai könyvtárépítészetének tapasztalatait, az építészetben megvalósítandó alapelveket, és a tervezésben felhasználható irányszámokat. A kötet szűk terjedelme miatt (képmellékletekkel 126 lap) azonban korántsem volt lehetséges a témák teljes és kimerítő tárgyalása, ezért a fő téma mindenképpen a tapasztalatok ismertetése lett, a szerzők a teljes terje-

delem mintegy kétharmadát vették igénybe erre a célra. A terjedelem ilyen arányú elosztásából érezhető a szerzők célkitűzése: a könyvtárosoknak a tapasztalt hibák alapján segítséget nyújtani a jövőbeni buktatók elkerülésére.

A fő témát tárgyaló harmadik fejezetben a szerzők gazdag tapasztalataik és a hazai könyvtári épületek alapos ismerete birtokában vezetik végig az olvasót a könyvtári épületrészekben, és az építkezés folyamatainak sorrendjében rendre feltárják a fogyatékoságokat, elemzik azok létrejöttét és rámutatnak arra, hogyan lehetett volna ezeket kiküszöbölni az építésszek és a könyvtárosok jobb együttműködésével. A fejezetben igen megkönnyíti az eligazodást az a szerkesztési elv, hogy a szerzők nem az egyes könyvtárépületeket ismertetik részletesen, hanem a könyvtári övezetek és funkciók logikus sorrendjében mutatják be az adott könyvtárak azonos jellegű helyiségeit, így például együtt találjuk valamennyi könyvtár olvasószolgálati terleinek ismertetését.

Az alapelveket és az irányszámokat tárgyaló első és második fejezetben érződik legjobban a szűkreszabott terjedelem. Itt történeti visszapillantást, építészeti anyagismeretet, valamint szerkezeti ismereteket kapunk. A szűkreszabottság néhol már félre is vezet: mint pl. a moduláris rendszerű könyvtári épületek ismertetésénél. Ugyanis a flexibilitás és a moduláris tervezés Angus Macdonald megfogalmazásában ugyanazon dolognak két, el nem választható oldala, és mint ilyen jól ismert és elfogadott az európai könyvtári építészetben. Gondol-

Trojan Marian József ex librise

junk csak Sven Plovgaard művére, amelynek egész tartalmi felépítése a modulás tervezési elv elfogadására épül, és azt következetesen nemcsak az épület, hanem a berendezés megtervezésében is érvényre juttatja. (Sven Plovgaard: Folkebiblioteksbygningen. Kobenhavn, 1967.)

A mű értékét és használhatóságát növelik a második fejezetben közölt alapterületi és méretezési irányszámok. Hazai kiadványban először találunk ennyire részletezett adattárat, amelyet az építésszek is bizonyára használni fognak. Az adattár további irányszámokkal való bővítése, reméljük, hamarosan megtörténik, mert az audió-vizuális eszközök könyvtári alkalmazása és használata ezt szükségessé teszi.

A mű a könyvtárépítészeti szakirodalomban kétségtelenül úttörő jellegű, hasonló összetételben és szerkezetben még nem jelent meg könyvtárépítészeti szakkönyv. Ezért jó lenne, ha a következő összefoglalásban, melyre reméljük, számíthatunk, a szerzők a könyvtárépítészeti külföldi példáit is bemutatnák, elsősorban azokat, amelyek hatást gyakoroltak a hazai könyvtárépítészeti fejlődésére. Ugyancsak kívánatos lenne, ha a kötetet tárgymutatóval bővítenék és kiegészítenék a témára vonatkozó legfontosabb külföldi és belföldi irodalom válogató bibliográfiájával. (1972. OSZK KMK — NPI, 126 l. 12,50 Ft)

Mezei György

Gáspár Istvánné — Spányi Balázné: Építészeti szakirodalomkutatás

A szakirodalom kutatása, gyűjtése, feldolgozása, rendszerezése, kezelése alapos, megszerzett, következetes, szívós munka rendjében alakul ki. Ennek a fontos tevékenységnek a kérdéseit foglalták össze a szerzők az építészettel kapcsolatban. A könyv kiadását a művelődésügyi miniszter rendelte el, s a munka záró (VII.) kötete annak az értékes, hasznos és fontos sorozatnak, amelyet *dr. Héberger Károly* szerkesztett, s amely „A szakirodalom-kutatás segédkönyvei” gyűjtőcímmel jelent meg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadványaként. A mű gazdag anyagával jól kapcsolódik az egyetem mérnöki karán fokozatosan bevezetésre kerülő *szakirodalom-oktatás* témájához. Emeli a mű értékét, hogy két neves szakértő, *Dr. Hajnóczy Gyula* egyetemi docens és *Dr. Reischl Antal* egyetemi tanár vállalta a bírálat, a belső szakmai lektorálás nem könnyű feladatát. (Úgy vélem azonban, hogy ilyen esetekben egy külső, könyvtáros-dokumentalista szaklektor bevonása is hasznos lehet.)

A szerkezeti négy főrészből álló mű mondanivalóját „a könyvtár, mint a szakirodalom gyűjtésének és feltárásának intézménye” ismertetéssel kezdi. A szerzők itt mindent elmondanak, ami érdekes és hasznos a szakirodalmat felhasználni akaró építészmérnök hallgatónak, illetve építészmérnököknek, technikusoknak s mindenkinek, aki az építészettel és a vele kapcsolatos sokfajta dokumentum-, kiadványtípus rengetegében tájékozódni akar.

A kötet második főrészében a szerzők a szakirodalmi tájékozódás forrásait s a szakirodalmi dokumentumoknak főbb tí-

pusait ismertetik, majd a harmadik főrészben gyakorlati tanácsokat is adnak, részletesen ismertetve a legfontosabb építészeti tárgyú referáló lapokat, kézikönyveket, folyóiratokat, disszertációkat stb. A segédkönyv negyedik főrészében példák segítségével ad eligazítást a könyvtári szolgáltatások, módszerek, segédeszközök felhasználására.

Végeredményben jó, ügyes, hasznos munkát végzett a két szerző s a szerkesztő.

Nem okvetetlenkedés azonban, ha a kritikus „mintavételként” rámutat a hiányokra s a hibákra is. A szerzők az Országos Széchényi Könyvtár Központi Katalógusáról szólva nem hangsúlyozták, hogy ez a katalógus a bejelentő könyvtáraknak csak külföldi állományegységeit tartalmazza. Az ETO rövid, általános, elvi és történelmi ismertetése után 624-től 728.98-ig közlik a decimális fogalom-megjelöléseket, utalva a szokásos nyíllal (→) néhány olyan fogalomra, szakrendi helyre is, amelyet azonban a kötet összeállítása nem tartalmaz s így az ETO-összefüggések rendszerét az olvasó nem tudja mindig követni, mert hiába jelzik a szerzők 727.8-nál a „könyvtárak, levéltárak” tételt nyíllal utalva a 022-re, ha a 022 a táblázatukban nem szerepel.

A „másolatok készítése” című pontnál célszerű lett volna rámutatni a pozitív másolatok mind nagyobb jelentőségére. Megítélésem szerint az olcsó, gyors pozitív-másolás a használók számára korunk legforradalmibb könyvtári szolgáltatása, és megkönnyíti, megrövidíti az olvasó munkáját, könyvtárban töltött ide-

jét csökkenti, s lényegesen hozzájárul saját dokumentációs bázisának kiépítéséhez. E szolgáltatásnak — melynek elterjesztése még megoldásra váró nagy feladat hazai könyvtárügyünkben — mindig és mindenütt hangsúlyt kell kapnia.

A dokumentációs lelőhelyek közül meg lehetett volna említeni az OSZK hírlaptári szakosított folyóiratkatalógusát is, mely a Magyar Folyóiratok Repertóriumának építészettel kapcsolatos válogatott címanyagát is tartalmazza.

A szerzők munkájukban kétségtelenül az ETO-t propagálják olyannyira, hogy — mint arra utaltunk — kivonatossan közlik is területük szakjelzeteit. A „4. Javasolt irodalom” című résznél azonban a közzétett szakirodalmat nem az ETO szakrendszerében csoportosították. Vajon miért?

Ugyanennek a résznek bevezetőjében a szerzők „könyvük ötödik fejezetére” utalnak, de ilyen „ötödik fejezet” a könyvben nincs, sőt, fejezet-megjelölések egyáltalában nincsenek, csak deduktív számszimbólumok. Továbbra is e résznél maradvá, a könyv a szakirodalmi tételek után — helyesen — raktári jelzettel is közöl. Felesleges volt azonban minden raktári jelzet mellé kiírni a BMEK megjelölést, mivel a közölt kötetek zöme a BMEK-ban található, elegendő lett volna, erre történő utalással csak a többi könyvtárakban lelhető kö-

Szabó László ex librise

tetek mellé kiírni a lelőhely-rövidítést.

Végezetül hadd hangsúlyozzam azt a véleményemet, hogy minden hasonló jellegű kiadvány fontos elemének kell lennie a kötet végére kerülő — s itt sajnos elmaradt — pontos, kimerítő mutató-rendszernek, amely a gyors kezelést biztosítja, hiszen a mutatók készítésével és közzétételével járó szellemi és anyagi ráfordítás vitathatatlanul megtérül a használat során. (1972. Tankönyvkiadó — A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, 319 l. 45 Ft)

Dr. Tombor Tibor

bibliográfiák

Új Könyvek

Tárgyszómutató 1965—1969

1964 októbere óta jelenik meg az Új Könyvek című állománygyarapítási tájécsadó, amely az évek folyamán egyre tökéletesedve, mind jobban szolgálja a könyvtárak beszerzésének irányítását, orientálását. Az Új Könyvekkel kapcsolatban már sokszor és sok helyütt elhangzottak különféle könyvtárosi kritikák, mégis azt kell mondanunk, ha e periodika nem jelenne meg, „ki kellene találni”. Minden (sajtó) hibája ellenére már a könyvtárosok nélkülözhetetlen munkaeszköze, mind a beszerzés, mind az állományelemzés területén.

Az Egyetemes Tizedes Osztályozás — olvasói — használatának nehézségein okulva, s talán nem utolsó sorban a könyvtárosok eltérő képzettségét figyelembe véve, az Új Könyvek 1967-től kezdve kísérleti jelleggel megindította a szakkönyvek tárgyszavazását is.

A tárgyszókönyvtár ez ideig szinte ismeretlen volt a magyar nyelvterületen. Tudomásom szerint csak a Budapesti Egyetemi Könyvtár és a szegedi Somogyi Könyvtár használta az ezt megelőző években a könyvek ilyen rendszerű feltárását. Az Új Könyvek jóvoltából ez közkinccsé vált Magyarországon is.

Egy új katalógus szerkesztésének megindítása azonban szükségszerűen sok-sok vita forrása is. A tárgyszókönyvtár bevezetése sem ment simán. Nem is lehetett, hiszen egy ilyen merőben új rendszerű katalógus (engedjék meg, hogy eltekintsek a szótárkönyvtár néhány helyen kialakult gyakorlatától), azonnal felvetett metodikai kérdéseket is. A könyvtárosok többsége ezekre nem tudott választ adni: nem tudott azonnal jó tárgyszókönyvtárust szerkeszteni. Nem tud-

hatott hiányos képzettsége, illetve gyakorlatlansága miatt.

A bevezető mondatok után hadd térjek vissza az Új Könyvek általános koncepciójához. A félhavonta megjelenő periodika már a kezdet kezdetén is túl akart lépni a közönséges állománygyarapítási tanácsadó színvonalán, s arra törekedett, hogy jól használható „követkatalógussá” válhassanak gyűlő évfolyamai. Mindannyian jól tudjuk, hogy ez a törekvés sikerrel járt; az évenként megjelenő betűrendes és szakmutatók jól hasznosítható segédletet nyújtanak a későbbi évek folyamán szükségessé vált állománykiegészítéshez, de a feldolgozási munkához is.

A Pálvölgyi emellett újabb „szolgáltatással” jelentkezett. Megindította a kumulált mutatók kiadását is, megjelentette öt év (1965—1969) összesített betűrendes és szakrendi mutatóját, valamint az öszszevont tárgyszavas mutatót. Ez utóbbi jelent meg elsőnek — kötetjelzése szerint is — Pálvölgyi Endre szerkesztésében.

Eléggé nem dicsérhető, hogy nemcsak az 1967 óta tárgyszavazott anyag indexét adta ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint az akkor még Állami Könyvterjesztő Vállalat (ma: Könyvértékesítő Vállalat), hanem visszamenőleg, 1965-től közli a könyvterjesztői forgalomba került könyvek tárgyszavait is.

Az utalások mindig az Új Könyvek tételezámaira vonatkoznak, így azok a könyvtárosok, akik gondosan elraktározták az Új Könyvek évfolyamait, könnyen tájékozódni tudnak az anyagban.

A most megjelent index igen széles körű utalási rendszert alkalmaz. Így a kereső bárhol nyúl is az illető tárgykörhöz, vagy a megfelelő tárgyszóra bukkan, vagy olyan utalást kap, mely pontosan útbaigazítja: hol találja a keresett mű sorszáját.

Egy-egy mű leírása nemcsak egyetlen helyen található: tárgykör szerint is, földrajzi fogalom szerint is (az utalások is) beosztottak. E tekintetben érdemes tanulmányozni a „Magyar” címszót és alárendelt fogalmait.

Az index alapján több Új Könyvek évfolyamot ütöttem föl, s meglepődve lát-

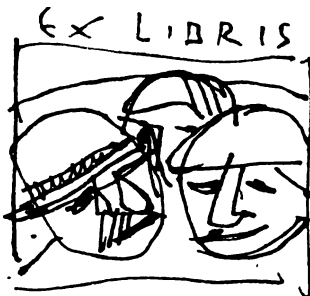
tam, hogy az ott még „félve”, bizonytalanul elhelyezett tárgyszavak itt jól rendszerezve találhatóak: ami ott csak egyetlen helyre beosztandóként szerepel, az az indexben két, esetleg három helyen is megtalálható, hiszen a németországi 15. századi festészet pl. nemcsak a Festészet tárgyszó alatt lelhető föl, mint az Új Könyvekben (670384), hanem Németország — Festészet alatt is, stb.

Az eddig gyermekcipőben járó magyar tárgyszókatalógus-szerkesztés e kézikönyvvel *nagyszerű segédeszközhöz* jutott. A könyvtárosnak már nem kell az egységesítésen törnie a fejét, itt a kifizető tárgyszójegyzék, csak követni kell útmutatásait, s a katalógus hiányosságait új cédulákkal, utalásokkal kell bővíteni. Az 1970—73-as évek anyaga már ehhez igazítható.

Ráadásul a tárgyszójegyzék kiegészül a tárgyévekben kiadott kézikönyvek szakrendi mutatójával is, aminek összeállítását Iszlai Zoltánnak köszönhetjük. „Függelék” ugyan, mégis hasznos munka: hány és hány új könyvtár születik évről-évre, ahova új kézikönyvtári anyag szükséges! Mit is szerezzünk be? — itt a jegyzék, amely minden könyvtáros számára fölhasználható, akár ellenőrzésre is.

Mi az ismertetés írójának bánata? Amit bírálunk, azt több oldalon tudjuk ecsetelni. Dícsérni, „összességében” dícsérni, nagyon nehéz. Nem ezt vagy azt tartjuk jónak, hanem az egész kiadványt. S ilyenkor bizony nem könnyű a megfelelő arányokat megtalálni. S talán a bevezetőm is azért nyúlt hosszabbra, hogy az ismertetés rövidegsége miatt tévedésbe ne essen az olvasó. Amit most ajánlottunk, nem olvasásra való, de az *utóbbi évek egyik legjobban szerkesztett könyvtárosi kézikönyve*, szegényen volna, ha nem volna meg minden könyvtárban, s a tárgyszókatalógust szerkesztők nem ismernék. Szegényen? Nem! Pótolhatatlan veszteség! (NPI, 1971. 338 l.)

Gyuris György

A Válasz repertórium

(1934—38, 1946—49)

Az utóbbi években divatos műfaj lett a folyóiratrepertórium. Egyre-másra látnak napvilágot az új és régebbi folyóirataink cikkanyagát feltáró bibliográfiai összeállítások. Tíz esztendővel ezelőtt még csak néhányat tartottunk számon, ma már terjedelmes lista egyszerű felsorolásuk is (Nyugat, Széphalom, Huszadik Század, Magyar Tudomány, Nagyvilág, Új Írás, Jelenkor, Társadalmi Szemle, Világosság, Felsőoktatási Szemle, Köznevelés, Statisztikai Szemle, Borsodi Szemle stb.), és újabbak is vannak előkészületben (hamarosan megjelenik a Tiszatájé, készül a Valóságé).

A legfrissebb a népi írók szépirodalmi folyóiratának, a Debrecenben 1934-ben megindult, de a következő esztendőben már Budapesten megjelenő Válasznak a repertórium, melyet Béneyi József állított össze. Talán nem érdektelen kiemelkedő munkatársai közül néhányat megemlíteni: Berda József, Erdei Ferenc, Féja Géza, Gulyás Pál, Illyés Gyula, Kodolányi János, Németh László, Szabó Pál, Tamási Áron, Vas István, Veres Péter, Zelk Zoltán; a felszabadulás után pedig Aprily Lajos, Fodor József, Sarkadi Imre, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor.

A repertóriumhoz írt „Bevezető” a használatra vonatkozó közléseken kívül röviden összefoglalja a folyóirat történetét, rámutat jelentőségére, és kísérletet tesz értékelésére, irodalomtörténeti és politikai helyének kijelölésére is. Ennek során utal azokra a publikációkra, amelyek a folyóirat történetéről korábban napvilágot láttak.

A tulajdonképpeni repertórium két részből áll. Az első a szerzők nevének betűrendjében, egy-egy szerzőn belül pe-

dig a megjelenés időrendjében sorolja fel a közleményeket. A második rész szakok szerint csoportosítja az anyagot. Főbb csoportjai a következők: szépirodalom, irodalomtörténet, filozófia, politika, agrárpolitika, szociográfia, közgazdaság, pedagógia, népművelés, néprajz, természettudomány, művészet, történelem. A szakrendi rész 87 lapjából a legtöbbet, 33 lapot, a szépirodalom tölt meg (műfajonként csoportosítva), a legkevesebb cím a természettudomány csoportban van (mindössze kettő). A kis kötetet kitűnően összeállított névmutató egészíti ki.

A címleírások következetesek, áttekinthetőek, az egész kötet átgondolt, egyszerű szerkezete a nagyobb hibák előfordulását már eleve kizárta. Csupán néhány apróságra szeretnénk rámutatni. Nem szerencsés a szakrendi részben néhány alfejezet címe: a magyar politika kérdéseivel foglalkozó cikkek előtt „Magyar vonatkozások” cím áll, ugyanez alá rejtették a magyar agrárpolitikát tárgyaló közleményeket is. A „Folyóiratok” alcsoport 14 címet sorol fel, közülük négyről egyértelműen kiderül, hogy a Válasz-ról szólnak, további háromnak a címe elárulja, hogy a cikk melyik folyóirattal foglalkozik; a többi közlemény témáját illetően azonban a használó nem kap semmilyen tájékoztatást („Középosztály és magyarság”, „Az idő kérdései” stb.). A rövid magyarázó annotáció számos más cikk leírásából is hiányzik, nem derül ki például, miről is szól Szerb Antal „Két novella-anthológia” vagy „Két vers-gyűjtemény” c. ismertetése. (Debrecen, Megyei Könyvtár XI. 174 l.)

Pálvölgyi Endre

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ idei második számában Zircz Péter a társadalomtudományi tájékoztatás új útjait vázolja megállapítva, hogy a tudományos-műszaki tájékoztatás (népgazdasági-szakmai tájékoztatás) módszereit a társadalomtudományi tájékoztatásnak fel kell használnia. E területen is alkalmazhatók az ún. adatbankok, s a könyvtárosokon múlik, vajon az adatbank a társadalomtudományi szakkönyvtár új válfajává válik-e, vagy pedig úgy járunk vele, mint az informatikával, ha a könyvtáron kívül fejlődik: olyan versenyt támaszt, amelyben csak a hagyományos korlátaihoz ragaszkodó könyvtár húzhatja a rövidebbet.

Hogy miként működik és mit nyújthat az adatbank egy egész rendszer keretében, az olvasó a Libris nevű svéd országos információ-feldolgozási központ tervezetéből tudhatja meg, mely a Figyelő „Kitekintés” rovatában található. A folyóirat változatos anyagából ki kell emelni még Földi Tamás és Láng Imre cikkét a közgazdasági kooperációs körökről és e szakterület információs-ellátási modelljeiről, valamint Gallai Ervin írását, mely a mezőgazdasági szakirodalmi tájékoztatást vizsgálja az Agroinform fejlesztési tervének tükrében. — A főiskolai könyvtárak helyzetével Csoboth Attila és Cholnoky Győző foglalkozik,

Tabiczky Zoltánné pedig egy új főiskola, a győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola leendő nyilvános könyvtárának feladattervével illusztrálja a típus korszerű modelljét. — Igen érdekesek azok a közlések, melyek a magyar tárolókönyvtárak első típusát mutatják be: a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, az Akadémiai Könyvtár és az Országos Műszaki Könyvtár az ÉGSZI—INVESTORG beruházásában raktárakat épített Törökbálinton, a fővárostól 12. km-re. Egy-egy, 1500 m²-es raktári szelvény építési költsége 10—12 millió Ft. — A Könyvtári Figyelőben szenvedélyes vita bontakozott ki Katsányi Sándor cikkéről, mely a folyóirat 1972/4. számában jelent meg a közművelődési könyvtárak munkaköri követelményeiről.

Az OSZK HÍRADÓ, az Országos Széchényi Könyvtár pártszervezetének és szakszervezetének lapja márciusi-áprilisi számában elsősorban a nemzeti könyvtár belső kérdéseivel foglalkozik: az elmúlt évről szóló beszámoló második részében a működési adatokon kívül fontos közlés található a várbeli építkezés előrehaladásáról is: az idén beköltözhető lesz a két raktártorony — egyelőre még légkondicionálás és fűtés nélkül, de megfelelő szellőztetéssel, világítással és a végleges vasállványzattal ellátva. Az új épületben az olvasótermek és a raktárak között a könyveket ún. „Teleaf”-berendezéssel fogják szállítani. — Közérdekű a címléírás formái szabályok nemzetközi szabványosításának (ISBD) munkálatairól szóló ismertetés (Bacsoni Tamásné), mert e szabvány megkönnyíti a nemzetközi információcserét, alkalmassá teszi a címléírásokat a gépi feldolgozás számára. Hogy ez mit jelenthet már ma számunkra is, abból az angliai tanulmányúti beszámolóból (Szűcs Jenőné) tűnik ki, amelyre a Magyar Nemzeti Bibliográfia MARC-rendszerű („géppel olvasható katalógus”) számítógépes előállítására irányuló kísérleteink kapcsán került sor. Előnyös lehet ugyanis a bibliográfiák előállítására alkalmazott angol BNB/MARC-rendszer felhasználása a mi nemzeti bibliográfiánk készítéséhez is.

A MŰSZAKI EGYETEMI KÖNYVTÁROS 1973/1. száma jubileumi szám, amely a Műegyetemi Könyvtár fennállásának 125. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülés teljes anyagát tartalmazza: közli az elhangzott üdvözléseket és beszédeket, amelyekből — különösen Héberger Károly könyvtárigazgató és Végh Ferenc tudományos főmunkatárs adatgazdag és színes előadásából — nemcsak a könyvtár története és mai helyzetének képe bontakozik ki, hanem a fej-

lődési törekvések is érzékelhetőkké válnak. Az egyetlen témával foglalkozó számot szakmai könyvismertetés, irodalomkutatási jegyzék és a magyar szakfolyóiratok egyetemi könyvtárakat érintő cikkeiről készült összeállítás egészíti ki.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „közlönye” idei első számában (márc-ápr.) könyveket ismertet, melyek a főváros centenáriumaára jelentek vagy jelennek meg; beszámol az elmúlt év munkájáról (a hálózatban 3650-nel emelkedett az olvasók száma, a gyarapodásból 300 a zenei könyvtárra jut); tanulmányúti beszámolókat közöl (moszkvai iskolai és gyermekkönyvtárakról, az UNESCO müncheni Nemzetközi Gyermekkönyvtáráról), továbbá néhány, a könyvtárak mindennapi gyakorlatából vett, tapasztalatcserére alkalmas, ötletgazdag írást (a Televízió „Fórum” című műsorához hasonló politikai tájékoztató érettségizők részére a 32. sz. könyvtárban; lexikon-játék a Horváth Mihály téri iskola könyvtárában). Az állomány rongálódásáról, a fűzött könyvek nagy száma miatt és egyéb okokból kivont könyvek számáról és arányáról megdöbbentő képet nyújt az egyik könyvtár (10-es?) elemzése: itt 1968-tól 1973-ig 18 248 hiányos, rongált kötetet kellett törölni, noha csak jelentéktelen hányaduk avult el. Akadt olyan év, amelyben a törölt könyvek száma a gyarapodásnak majdnem kétszerese volt, de még a legjobb évben is a gyarapodás 60%-ára rúgott a törölt könyvmennyiség. — A könyvtár ritkaságait ismertető sorozatban általános érdeklődést kelthet az egyik nemzeti kincsünket, a Zichy-kódexet bemutató írás: a 15. sz. végén — 16. sz. első felében keletkezett kódex Angelo Cortino velencei építész rajzait, két értekezését tartalmazza, továbbá több száz 14—15. századi ismert és ismeretlen verset.

A BORSODI KÖNYVTÁROS 1973/2. jelzésű száma az ünnepi könyvhét alkalmából rövid pályakepekben, illetve portrévázlatokban 12 olyan író-töltőt mutat be, aki a megyében él, vagy már elkerült Borsodból, de publikációi révén továbbra is ápolja a tájhoz fűződő kapcsolatait. Közli a híradó az 1972. évi tanácsi könyvtári statisztikai adatokat is. Szerencsére a szöveges értékelés röviden foglalkozik a szakszervezeti könyvtárak mutatószámaival is, mert nélkülük ennek a fontos ipari megyének könyvtári helyzete nem volna helyesen értékelhető. Öröndetes, hogy mindkét hálózatban növekedett az olvasótábor (a tanácsi 1434, a szakszervezeti 3719 olvasóval), a számok azonban feltűnő aránytalanságra figyelmeztetnek: a gyarapodás a megyei könyvtárban, a miskolci városi könyvtári hálózatban,

Kazincbarcikán és Sárospatakon, tehát a városokban — s ezeken belül is az új könyvtárakban — volt számottevő, viszont minden járásban csökkent az olvasók száma! A miskolci városi hálózat az ország legjobban szervezett és legteljesebb városi hálózata — erről az utóbbi időben számos cikket közölt lapunk. De hogy az eredmények mögött mennyi nehézség, a könyvtártelepítés hány meg hány gondja húzódik, ezzel kapcsolatban érdemes elolvasni a könyvtár vezetőjének őszinte, problémafeltáró írását is a borsodi híradóban. A tartalmas számban még a megyei könyvtár zenei tájékoztató tevékenységének megteremtéséről, nemzetiségi báziskönyvtári munkájának megszervezéséről, a miskolci járás helyzetéről és a gyermekkönyvtári munkáról olvashatunk magvas írásokat. (A híradó megkezdte a gyermekkönyvtári foglalkozásokkal kapcsolatos forgatókönyvek közlését is.) Dicséretes a Borsodi Könyvtáros hálózatközi szerepének erősödését bizonyító írások megjelenése a folyóiratban: a kitűnő Lévy József Tudományos Könyvtárt (56 000 kötet) és a Nehézipari Műszaki Egyetem selmeci műemlék-könyvtárát bemutató két írás igen érdekes és tanulságos.

A FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS idei második (májusi) száma oly gazdag és változatos tartalmú, hogy minden szerkesztő megirigyelheti. Néhány írását mi is szívesen vállalnánk, ezért közkinccsé tételük érdekében többet közölni fogunk a Könyvtárosban. Ilyen például Kéglí Ferenc műhelymunkája a helyismereti munkáról, s egy falusi könyvtáros, Sáfár Sándorné gondolatébresztő írása a fehérvárcsurgói helyismereti gyűjtemény alapjainak lerakásáról. A Dunaújívárosi Városi-Járási Könyvtár zenei részlegéről szóló alapos és problémagazdag cikk három jó tanácsát mások okulására hadd emeljük ki: Sehol ne nyissanak meg zenei részleget a kellő nagyságú és összetételű állomány nélkül, mert a szegényes választék miatt hirtelen visszaesik a kezdeti érdeklődés; már az első időben is a tervezett szolgáltatások összességével kell jelentkezni; a nyitvatartási idő legalább napi négy óra legyen. — Érdekes a székesfehérvári Finommechanikai Vállalat és a Velinszky Könyvtár (tanácsi hálózati könyvtár) kapcsolatáról szóló írás és több beszámoló is. Murányi Lajosnak a székesfehérvári könyvkereskedelem és nyomdászat reformkori sorsát taglaló dolgozata megéppenséggel olyan értékes adalékokat közöl, melyek az egész ország könyvkultúrájának történetét gazdagítják.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS 1973. évi 2. száma az ünnepi könyvhét

és az Olvasó népert mozgalom jegyében fogant: a beharangozó cikk után a Fábrián Zoltánnal készített interjú következik, majd a híradó beszámol az olvasótáborokkal kapcsolatban szerzett tapasztalatokról s bemutatja a piliscsabai ifjúsági közművelődési klub tevékenységét. A megye járási, városi és községi könyvtárainak újság- és folyóirat-ellátottságát vizsgáló elemzés a könyvtárak szegénységéről árulkodik (Gödöllő, Nagykőrös, Szentendre városok könyvtárában 50—70 periodika van, kevesebb mint más megyék sok községi könyvtárában; Vác és Cegléd 123—136 lapja szintén igen kevés a B-típusú könyvtárak követelményeihez, de a hasonló típusú könyvtárak nagy részének jelenéhez képest is). Az azonban, hogy például három ún. kiemelt községi könyvtár sem rendel meg a Könyvtárost és az Új Könyveket, nemcsak e könyvtárakat minősíti, hanem a hálózati központok módszertani munkáját is! — A Csepel Autógyár szakszervezeti könyvtárának vezetője igen érdekes és tanulságos számítást végzett az idei első negyedév kiadói tájékoztatójában jelzett művek beszerzésének szükségességével, illetve mellőzhetőségével kapcsolatban. A mérlegelés, illetve rostálás végeredménye szerint ennek a viszonylag jól ellátott könyvtárnak 1973 első negyedében 28 700 Ft értékben kellett volna vennie könyveket, de a rendelkezésre álló összeg csak 16 250 Ft értékű könyv beszerzésére futja, noha a SZOT-elnökségi állásfoglalás szerint is kb. 25 000 Ft-os kerettel kellene gazdálkodnia negyedévenként.

Az EGYÜTT, a Szolnok megyei könyvtárközi bizottság tájékoztatója a Nyíregyházán rendezett Olvasó népert mozgalmi tanácskozásra (jún. 14—15.) külön kiadásban jelent meg. A híradó e száma újból közreadja a mozgalom előző éveinek legfontosabb dokumentumait attól kezdve, hogy az Olvasó népert mozgalom Szolnok megyei társadalmi elnöksége 1970. június 3-án meghirdette az „Othont a könyvnek — othont a művelődésnek” mozgalmat, egészen a nemzetközi könyvév megünneplésére kiadott 1972. június 12-i felhívásig, amelynek közép-pontjában a 18 éves aluli ifjúság könyvtári ellátásának megjavítása állt. A szokásosnál vékonyabb alkalmi szám egyéb írásai a könyvtárak javára szolgáló társadalmi összefogás és segítség felkiesítő tényeit szedik csokorba Mezőtúr, Tiszatenyő, Kisújszállás, Fegyvernek, Rákóczi-falva stb. példája alapján. Az évi egymillió Ft-os megyei közművelődési alap segítségével két észendő alatt 20%-kal növekedett a tanácsi könyvtárak alapterülete, ezek azonban még mindig csupán a szükséglet 50%-ával rendelkeznek.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

PEDAGÓGIAI IRODALOM címmel pedagógiai gyűjteménynek 2. sz. gyarapodási jegyzékét adta ki a Tatabányai Megyei Könyvtár. Az azonos című alapkatalógus 1972-ben jelent meg; ezt félévenként egészítik ki az új szerzeményekről szóló jegyzékek. A bevezető részletes eligazítást ad a könyvtárközi kölcsönzés módjairól, mivel a könyvtár célja, hogy a legkisebb településeken működő pedagógusok is tájékoztatást kapjanak a kiadvány alapján. A kutatógondosításra a jegyzék függeléke válogatást közöl az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár történeti szempontból igen értékes gyűjteményének pedagógiai tárgyú műveiből és folyóirataiból.

A **GYORSTÁJÉKOZTATÓ** a magyar könyvtártudományi irodalomról c. KMK-kiadványnak az 1972. X. 1. és XII. 31. közötti időszak szakmai írásait számba vevő füzet 59 féle periodika könyvtári vonatkozású cikkeit, illetve közleményeit sorolja fel. Az időszak kiadványok sorában körülbelül fele-fele arányban szerepelnek a könyvtári és az egyéb — politikai, irodalmi stb. — lapok. A jegyzék használatát ez alkalommal is betűrendes és tárgyszómutató segíti. A KMK kiadta az elmúlt évi gyorstájékoztatók összefoglaló mutatóját is. A használatot a betűrendes indexen kívül tárgyszómutató is megkönnyíti, a külföldiek eligazodását pedig angol nyelvű tárgymutató segíti.

A **TUDOMÁNY ÉS TECHNIKA** újdonságai magyar nyelven c. OMKDK ajánló bibliográfiai sorozat 59. száma a központi fűtés szakirodalmát tárja fel. Az annotált jegyzék ismerteti a téma teljességét felölelő általános műveket, vala-

mint a különféle fűtőeszközök- és berendezések szűkebb területét tárgyaló munkákat.

A **BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM** könyvtári hálózatába járó folyóiratok 1972—73. évi lelőhelyjegyzéke a központi könyvtárnak és a hálózat könyvtárainak teljes külföldi és magyar folyóiratanyagát — több mint 3200 címet — foglalja magába. A mintegy 7 millió forint évi beszerzési értéket képviselő periodikum-anyag sokszor bonyolult címei között az eligazodást utalókkal könnyíti meg a kiadvány. (-gh)

A **MAGYAR RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ** keretében működő Tömegkommunikációs Kutatóközpont könyvtára Bibliográfiai füzetek című sorozatának 4. számában **A propaganda társadalmi hatása** címmel a témakör fontosabb, 1970 óta itthon és külföldön megjelent kiadványait ismerteti rövid annotációkkal. Fejezetei: **A szocialista propaganda jellege, A propaganda politikai tartalma, Nemzetközi politikai propaganda, A propaganda a tömegkommunikációs eszközökben, Kultúra és propaganda.**

Kovács Gyula ex librise

AZ OLVASÓ NÉPÉRT címmel jelent meg a mozgalom koordinációs bizottsága és a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár közös kiadásában, az utóbbi sokszorosító üzemében az az igen tetszetős kivitelű szemelvénygyűjtemény, amely a mozgalom I. országos tanácskozásának alkalmából összefoglalja az indulás óta eltelt öt év legfontosabb dokumentumait: előadásokat, felszólalásokat, cikkeket, riportokat, kerekasztal beszélgetéseket. A válogatás a fejlődést tükrözi, az új meg új szakaszokba lépés jellegzetes megnyilvánulásait. A kötetet a szemelvényeknél sokkal bővebben válogató bibliográfia zárja — időrendben közölve anyagát —, és nagyon szépen reprodukált, nyomda- és írástörténeti illusztrációk díszítik. Szerkesztője Varga Csaba volt, a bibliográfia Praznovszky Mihály munkája, fedőlapját Gonda Zoltán tervezte.

DOKUMENTUMOK az iskolák államosításának Szolnok megyei történetéből címmel adott ki szöveggyűjteményt a Szolnoki Megyei Könyvtár Antal Árpád, Győri Tibor és Szurmay Ernő összeállításában. A dokumentumok időrendben követik egymást 1948 májusától decemberéig, az előkészítéstől a „Dolgozók az iskoláért” mozgalom tevékenységéig. Források: a megyei levéltár, a pártbizottság archívuma, valamint a Tiszavidék és a Karcagi Hírlap c. lapok. A válogatásban szereplő, olykor rövidített szövegeket a könnyebb megértés érdekében lábjegyzetek egészítik ki. A kötetet földrajzi, továbbá személynév-mutató, rövidítésjegyzék és tárgymutató zárja.

A közlekedési szakszervezet új debreceni központi könyvtára. Híradásunkat lásd a 482. oldalon (Rudas István felvételei)

**EX LIBRIS
SZOLNOKI
KÖNYVUDVAR**

**A MAGYAR-KÖNYV
500-EVES**

Ára 6,- forint